

Központi Statisztikai Hivatal

Műhelytanulmányok 8.

**A nemzetközi migráció Magyarországon és
a Kárpát-medence magyar migrációs
hálózatai a 21. század elején**

Dr. Kincses Áron

Budapest, 2015

© Központi Statisztikai Hivatal, 2015

ISBN 978-963-235-484-2

Sorozatszerkesztő:

Dr. Németh Zsolt

Készült a Központi Statisztikai Hivatalban

Készítette:

Dr. Kincses Áron

Lektorálta:

Dr. Tóth Géza

Olvasószerkesztő:

Benedek Szabolcs

A kéziratot tördelte:

Bada I. Csilla

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

A tanulmány kutatói véleményeket tükröz, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH hivatalos álláspontjával.

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik.

Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

Internet: <http://www.ksh.hu>

kommunikacio@ksh.hu

(+36-1) 345-6789 (telefon), (+36-1) 345-6788 (fax)

Borítóterv: Lounge Design Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2015.084

Tartalom

1.	Bevezetés	5
2.	Az elemzés keretei, az adatok forrásai	7
3.	Migráncsoportok Magyarországon	11
3.1	Migráncsoportok száma és állampolgárság szerinti összetétele	11
3.2	Migráncsoportok demográfiai, iskolázottsági és munkaerő-piaci jellemzői	15
3.3	Migráncsoportok területi megoszlásai Magyarországon	17
4.	Magyarországon élő külföldi állampolgárok és területi jellegzetességeik	21
4.1	Külföldi állampolgárok Magyarországon a két népszámlálás között	21
4.2	Külföldi állampolgárok területi elhelyezkedése Magyarországon	25
4.2.1	Területi különbségek	25
4.2.2	Korcsoporthoz szerinti különbségek	27
4.2.3	Állampolgárság szerinti különbségek	29
4.2.4	Iskolai végzettség szerinti különbségek	32
4.2.5	Gazdasági aktivitás szerinti különbségek	33
5.	A Magyarországon élő külföldi állampolgárok területi jellemzői	37
5.1	Külföldi állampolgárok területi eloszlása Magyarországon	37
5.2	Külföldi állampolgárok területi koncentrációja	38
5.2.1	Abszolút koncentrációk	38
5.2.2	Relatív koncentrációk	42
5.3	Külföldi és magyar állampolgárok elhelyezkedésének különbségei és okai	44
5.3.1	A területi eloszlások különbségei	44
5.3.2	Általános és speciális okok	47
6.	Szomszédos országok migrációs forrásterületei	51
6.1	A forrásterületek beazonosítása	51
6.2	Migrációs forrásterületek jellemzői	51
6.2.1	Románia	52
6.2.2	Ukrajna	53
6.2.3	Szerbia	55
6.2.4	Szlovákia	56
6.2.5	Ausztria, Horvátország és Szlovénia	57
6.3	A migránsok demográfiai, munkaerő-piaci és szociológiai jellemzőinek kapcsolata a születési térségekkel	58

7.	Migrációs települési hálózatok a Kárpát-medencében	70
	7.1 Forrás- és célterületek kapcsolatai	70
	7.2 Migrációs települések hálózatai	77
8.	Összefoglalás	83
9.	Irodalomjegyzék	86

„Nem mindig lehet megtenni, amit kell, de mindig meg kell tenni, amit lehet.”

(Bethlen Gábor)

Bevezetés

A 2008-as gazdasági világválságról sokkal többet lehetett olvasni a hazai sajtóban és a tudományos cikkek között, mint arról a demográfiai krízisről, amely Magyarországon jelenleg is érezteti hatását. Ennek egyik oka, hogy az emberek anyagi helyzetére, életkörülményére rövidebb távon sokkal erőteljesebb következményei vannak a gazdasági kérdéseknek, mint a népességszám változásának. A másik ok, hogy amíg a gazdasági krízisek többnyire általánosak, nagyobb térségekre terjednek ki, addig a népesség fogyása inkább lokális problémákat jelent. További lényeges indok, hogy a demográfiai válságok sokkal hosszabb időhorizonton éreztetik hatásukat, mint a gazdaságiak. Talán ennek is köszönhető, hogy beszélünk 2008-as gazdasági válságról, de nem beszélünk 1981-es demográfiai krízisről, noha Magyarországon 1981-től kezdődően – immár több mint három évtizede – a lakónépesség száma folyamatosan csökken.

A demográfiai válságokkal szembeni beavatkozások adaptációs és mitigációs stratégiái lényegében három irányt vehetnek a fenntartható fejlődés szem előtt tartása mellett: alapvető változások a nyugdíj- és egészségügyi rendszerekben, termékenységi ráta javítását célzó intézkedések és a nagyobb bevándorlás ösztönzése (Papademetriou D.G., 2006). Így módosítható leggyorsabban egy-egy térség népessége, azonban a migráció közvetlen népességszáma gyakorolt hatásai mellett számolni kell a fogadó társadalomban keletkező közvetett hatásokkal (gazdasági aktivitásra, munkanélküliségre, átlagéletkorra, termelékenységi rátára, eltartottsági rátára stb.) is.

Magyarország a gazdasági felzárkózásnak és az európai integrációnak köszönhetően az 1990-es évek második felétől – több más közép-európai országhoz hasonlóan – migránsokat befogadó országgá vált. Magyarország lakónépessége az 1980-as évek elejétől folyamatosan fogy. A csökkenő hazai népesség egy részét külföldi állampolgárok pótolják, magukkal hozva saját szokásaikat, eltérő demográfiai összetételüket. *A migrációnak a közvetlen népességpótló szerepe mellett gazdasági, társadalmi, demográfiai hatásai is vannak Magyarországra nézve. Mivel a külföldi állampolgárok területi eloszlása jelentősen különbözik a magyar népességtől, az országos hatásokat jelentősen felülmúlják az általuk preferált térségekben érezhető befolyásuk. A hatás mértéke a területi koncentrációjuktól függ.*

Magyarországon belátható időn belül leginkább a nemzetközi migráció lehetőségei képesek mérsékelni a népességfogyást (Hablicsek L., 1996). Hazánk esetében azonban nemcsak a hazai szükséglet a meghatározó, hanem annak a népességnek az általános állapota is, amely a szomszédos országok valamelyikének állampolgáraként is magyarnak tartja magát. A környező országok gazdasági helyzete, kisebbséggel kapcsolatos politikája, és nem csak Magyarország vonzó hatása a meghatározó tehát abban, hogy milyen mértékű migrációval lehet és szükséges az országnak jelenleg és az elkövetkező évtizedekben is számolnia (Tóth P. P., 1997). Ezért is fontos, hogy minél részletesebb információegyüttessel rendelkezünk a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlásról, különösen a szomszédos országokat érintően. Kik jönnek, honnan jönnek, miért jönnek Magyarországra, milyen tulajdonságokkal rendelkeznek, hol telepednek

le? – ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására teszek kísérletet ebben a könyvben az utolsó két népszámlálás adatainak a segítségével.

A kötet a szerző 2012-ben publikált *A Kárpát-medence ezredforduló utáni migrációs hálózatának vizsgálata* című könyve folytatásának tekinthető. Célja, hogy a 2001-es és 2011-es népszámlálás adatait felhasználva szakítson a hagyományos migrációértelmezésekkel, és röviden bemutassa, milyen vándorlási csoportok vannak a mai Magyarországon. Ismerteti a migrációban érintett, Magyarországon élő személyek területi elhelyezkedését, a magyar lakónépességtől való demográfiai, munkaerő-piaci, iskolai végzettségbeli eltéréseiket, valamint az eltérő térhasználat lehetséges általános és speciális okainak beazonosítását. Újdonsága, hogy a népszámlálási adatok részletes adategyüttesét szimultán módon ötvözi a releváns magyar migrációs adatbázisok területileg részletesebb információival. Így lehetőség nyílik a külföldi állampolgárok forrásterületeinek a regionális és települési szintű feltárására, valamint az elvándorlási és jelenlegi lakóhelyek közötti települési hálózatok elemzésére is.

A könyv megírását a Bolyai Kutatási Ösztöndíj támogatta. A kötet a Központi Statisztikai Hivatalban készült, a szerző az adatvédelmi követelményeket maradéktalanul szem előtt tartva végezte munkáját.

2. Az elemzés keretei, az adatok forrásai

A migrációval kapcsolatos kérdések legtöbbször leginkább akkor kerülnek a közérdeklődés homlokterébe, ha közvetlen hatásuk van emberek mindennapos életére. Ilyen jelenségnek tekinthető Magyarországon a 2015-ben megnövekedett illegális, tömeges migráció is. Jogi szempontból is kiemelkedő jelentőségű, hogy legális (az egyének a szükséges okmányok birtokában vándorolnak) vagy illegális migrációról van-e szó. Ez a kérdés azzal függ össze, hogy az államok meghatározhatják, milyen feltételek mellett engedélyezik külföldiek számára a területükre való belépést (Izsák É., 2003), az ott-tartózkodást. A továbbiakban elvi (a háborús övezetekből való menekülések általában előre kiszámíthatatlan egyszeri és tömeges jelenségek, motivációjuk, területi vetületük merőben eltér az önkéntes vándorlásokétól, valamint minden ország számára politikai kérdés is, hogy mely ország állampolgárainak ad menekült státust) és praktikus (az illegális migrációra a jellegéből következően kevés és alacsony megbízhatóságú az adat) okokból is az önkéntes és legális migrációt értem nemzetközi vándorlás alatt.

A migráció maga interdiszciplináris jelenség, főként a demográfia, a statisztika, a földrajz, a jogtudomány, a közgazdaságtan, a történelem, a munkatudomány, a szociológia, a pszichológia és a politikatudomány területét érinti. Ebből következően az értelmezése, meghatározása is különféle vetületeket hangsúlyoz. A Központi Statisztikai Hivatal *Demográfiai évkönyve* szerint (KSH, 2008) a nemzetközi vándorlás az eredeti (szokásos) lakóhely országának olyan tartós elhagyása, amelynek célja egy más országban való lakóhely létesítése letelepedés, tartózkodás vagy jövedelemszerző tevékenység végzése céljából. Mivel a migráció motivációja folyamatosan változik, így a *letelepedésre* vagy pusztán a *jövedelemszerzésre* irányuló meghatározások a *tanulási célú* (Rédei M., 2007), valamint az *időskori migráció* (motiváció lehet a nyugdíjak vásárlóerejének, a rekreációs lehetőségeknek a jobb kihasználása, vagy a kedvezőbb éghajlat keresése) fogalmával (Illés S., 2008) bővültek. A *családgyejesítéssel* kapcsolatos motivációk is hangsúlyosak, sokszor a nemzetközi migráció egyik fő befogadási csatornáját jelentik.

A régebbi migrációértelmezések magva, hogy a migrációt egyszeri eseményként fogják fel. Eszerint a vándorlás viszonylag ritkán történik meg az egyén életútjában, tehát egyfajta rendkívüliséggel bír. A migráció mintegy meghatározza a vándorlók életútját, mint olyan egyszeri, egyirányú esemény, ami a „határ” átlépésének szimbolikussá emelkedő momentumához kötődik (Kovács É. – Melegh A., 2000). A migráció jellegzetességei azonban nem függetlenek attól a korszaktól, társadalmi-gazdasági környezettől, amelyben végbemennek. A globalizáció korszakában az országok közötti jövedelmi szakadékok gyorsuló ütemben növekszenek, a fejlődés egyenetlen (Kofman E. – Youngs G., 2003). A szélesedő életminőségbeli különbségek a szegény és a gazdag országok között ösztönzik a humán mozgások növekedését. Ezzel párhuzamosan a vándorok pénzügyi lehetőségei folyamatosan javulnak, a közlekedés gyorsan fejlődik, így a világ különböző részei egyre közelebb kerülnek egymáshoz, abban az értelemben, hogy a nagy távolságú költöztetések ára – a háztartások jövedelmének arányaiban – most már olyan alacsony, hogy a periférikus országokban élők egyre növekvő része is képes bekapcsolódni a migrációs folyamatokba (Hatton T. – Williamson J., 2005). Az információs és közlekedési technológia robbanásszerű fejlődésével, az országhatárok elválasztó funkciójának mérséklődésével és a határok átjárhatóságának fokozódásával a

cirkulációs vándorlások és a transznacionális migráció jelensége a nemzetközi szinten is megjelentek. *A határon átnyúló vándorlások egyre kevésbé jelentenek végleges letelepedési szándékot, sokkal inkább az életpálya egy-egy állomásaként* (Hatton T. – Williamson J., 2005) foghatók fel.

Többfajta adatforrás létezik a külföldi állampolgárokról, azonban ezeknek túlnyomó része adminisztratív nyilvántartás. Olyan adatállományok vagy regiszterek, melyeket annak érdekében hozott létre egy közigazgatási szervezet, hogy a saját, jogszabályban meghatározott igazgatási feladatainak végrehajtását támogassa (É. Gárdos et al., 2008). Ezekben az esetekben nem a statisztikai igények határozzák meg elsődlegesen a koncepciót és a tartalmat, a célsokaság egységét, az adatok vonatkozási idejét és a definíciókat. További nehézséget jelent, hogy az ágazati politikai szempontok, jogszabályok változásával a nyilvántartás tartalma, szerkezete módosulhat. Mindez azt jelenti, hogy általában nehéz ezekből az adatrendszerekből kinyerni a statisztika igényeinek megfelelő információkat.

A népszámlálási adatok előnye az adminisztratívakkal szemben az, hogy mindenkit az életvitelszerű lakóhelyének településéhez lehet kötni, a kérdőívben megkérdezett összes változójával együtt. Ez biztosítja a lehetőséget arra, hogy Magyarország összes lakosának életkörülményei, gazdasági, képzettségi, szociális háttere statisztikai célra területi bontásokban is megismerhetővé váljon. A népszámlálás olyan rendszeresen, általában 10 évente ismétlődő, teljes körű állapotfelvétel, amely egy adott terület (ország) népességének egészére kiterjed, és egy előre meghatározott időpontra vonatkozik. A népszámlálás eszmei időponthoz kötődik és teljes körű. Az összeírásra az egész országban egyidejűleg, azonos tartalommal és egységes módszertani alapon, minden lakásra és személyre kiterjedően kerül sor. Pontosabban azokról készül adatfelvétel, akik magyar állampolgárok és az ország területén életvitelszerűen élnek, vagy ha külföldön vannak, akkor csak átmenetileg (12 hónapnál rövidebb ideig) tartózkodnak ott; illetve azok a külföldi állampolgárok és hontalan személyek is összeírásra kerülnek, akik az ország területén meghatározott ideje tartózkodnak. A 2011. évi census – ez volt a 15. magyarországi népszámlálás – eszmei időpontját az Országgyűlés a 2009. évi CXXXIX. törvényben (népszámlálási törvény) 2011. október 1-je 0 órában határozta meg. Az előző, azaz a 2001. évi népszámlálás eszmei időpontja február 1-jén 0 óra volt, így a két népszámlálás között 10 év és 8 hónap telt el.

2011-ben azok a Magyarországon élő külföldi állampolgárok tartoztak bele a népszámlálás célsokaságába, akik az összeírás eszmei időpontjában már legalább 12 hónapja életvitelszerűen Magyarországon éltek, vagy minimum egy évig itt szándékoztak élni.¹ Az előző census alkalmával 2001-ben is összeírták a Magyarország területén három hónapon túl tartózkodó, menekültként elismert és bevándorolt személyeket, a menekültstátust kérőket, a befogadottakat és a huzamosan vagy ideiglenes tartózkodási engedéllyel rendelkező nem magyar állampolgárokat.² Egyik esetben sem írták össze a külföldi állampolgárok közül a diplomáciai testületek tagjait és családtagjaikat, az Országgyűlés vagy a kormány határozata alapján hazánkban állomásozó külföldi fegyveres erők tagjait, illetve a turizmus (pihenés, kirándulás, vadászat stb.), látogatás, gyógykezelés, üzleti tárgyalás stb. céljából hazánkban tartózkodó személyeket.

¹ <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>

² <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/fogalmak.html>

A legtöbb, migrációról szóló elemzésben pusztán a külföldi vagy a külföldön született állampolgárokat mutatják be, pedig a nemzetközi vándorlás ettől jóval tágabban értelmezendő jelenség. Ennek alátámasztására az elemzés során négy migráncsoportot különítettek el: a *külföldi állampolgárok*, a *külföldön született állampolgárok*, a *kettős* (magyar és más) *állampolgárok* és a *hazatérő magyar állampolgárok*.

a) Külföldi és külföldön született állampolgárok

A világban hatályos állampolgársági törvényekben alapvetően a „*ius sanguinis*”, azaz vérségi elvhez vagy a születési terület („*ius soli*”) elvéhez kötik a születéssel történő állampolgárrá válást. Az első esetben a szülő(k) állampolgársága, míg a másodikban a születés helye a meghatározó az állampolgárság megállapításában. A szabályozások különbözőségéből fakadóan, ha a *ius soli* elvet alkalmazó országban születik egy *ius sanguinis* elvet alkalmazó ország állampolgárainak gyereke, akkor kettős állampolgárság a születéssel is létrejöhet. Szerencsétlenebb, ellenkező esetben (*ius sanguinis* elvet alkalmazó országban születik a *ius soli* elvet alkalmazó ország állampolgárainak gyereke) előfordulhat, hogy az újszülöttet egyetlen ország sem ismeri el állampolgárának. Magyarország – az európai országok többségéhez hasonlóan – a vérségi elvet alkalmazza. A magyar állampolgárságról szóló, többször módosított, 1993. évi LV. törvény szerint automatikusan csak a magyar állampolgár(ok) gyermeke válik születéssel magyar állampolgárrá. Ezen kívül honosítással (külföldi állampolgárként született) vagy visszahonosítással (korábbi magyar állampolgársága megszűnt) keletkezhet magyar állampolgárság a külföldiként születettek körében.

Külföldön született állampolgárok alatt a vizsgálat során azokat a személyeket értem, akik a mai Magyarország határain kívül születtek, és életvitelszerűen Magyarországon élnek. Ebbe a csoportba lehetnek külföldön született külföldiek, külföldön született magyarok, akik magyar állampolgárként születtek, külföldön született honosított magyarok vagy külföldön született visszahonosított magyar állampolgárok is. A külföldi állampolgárok azok a nem hontalan személyek, akik Magyarországon élnek, és nincs magyar állampolgárságuk (Kincses Á., 2014a).

b) Kettős állampolgárok

A 20. század elején még csak szórványosan utaztak, illetve utaltak pénzt „haza” a migránsok (Rédei M., 2007). Az idő múlásával ezek havi, esetleg heti, napi gyakorlattá váltak. A személyes kapcsolattartás térbeli elmozdulás nélküli lehetősége is a havi gyakoriságtól az azonnaliság felé haladt (levél, táviró, telefon, e-mail, Skype stb.). Összekapcsolhatóvá váltak a fogadó és küldő állambeli gazdasági, társadalmi, kulturális, politikai aktivitások (Viszt et al., 2001; Portes, A. – DeWind, J., 2004; Walton-Roberts, M., 2004; L. Rédei M., 2005; Williams, A.M. – Balaz, V., 2008). Ezzel a migráció karakterisztikája is megváltozott. A globalizáció korában különböző „többes” jelenségek is megfigyelhetők:

- többes lakóhely;
- *többes állampolgárság*;
- többes ingatlantulajdonlás;
- többes állás (munkahely);
- többes identitás;
- többes lojalitás (Waldinger, 2008).

A nemzeti szuverenitás kizárólagosságán a kötelező katonai szolgálat követelményének feladása, a kettős adózást elkerülő egyezmények sorozata, a gazdasági integrációk

szupranacionális szabályai már a kettős állampolgárság lehetőségének elismerését megelőzően is rést ütöttek. A transznacionalizmus új minőségi szintre kerülése – a globalizációs folyamatok eredményeként – az utazási és kommunikációs technológiák robbanásszerű fejlődése (Bernek Á., 2002) után következett be.

Régebbi értelmezés szerint a nemzetközi migráció folyamata legalább két, egymástól független államot érint, amikor a vándorló a kibocsátó államtól elszakad, és a fogadó országhoz kapcsolódik. A transznacionális vándorlás (*transnational migration*) felfogásában a kettős állampolgár (az elemzésünk során azok a személyek, akik a magyar állampolgárságuk mellett rendelkeznek külföldi állampolgársággal is) mindkét országhoz kapcsolódik munkája, lakhatása és egyéb tevékenységei révén (Waldinger, R., 2008), nyelv- és helyismerettel rendelkezik mindkét térségben.

c) Hazatérő magyar állampolgárok

A vándorlás új formáinak értelmezései tehát kétségbe vonják, hogy a vándorlás egyszeri aktusként, mint a kibocsátó társadalmon belüli állampolgárság elvesztése, és asszimiláció útján egy új társadalmi tagság megszerzéseként jelenik meg (Bonacich E., 1972). A *vándorlásnak* – térbeli aspektusból vizsgálva – folyamat jellege van, hiszen küldő (tranzit-) és fogadó területeket köt össze. A migráció tértudományi megközelítése (Nemes Nagy J., 2009) szerint a vándorlás külön terű folyamat, melyhez duális (egyidejű–külön idejű) idődimenziót hozzákapcsolva kétféle lehetőség keletkezik: lesznek külön terű–egyidejű és külön terű–külön idejűek vándorlási rendszerek. Az első, külön terű–egyidejű vándorlási rendszereket a vonzó központok jelölik ki. Ezek a magterületek gyakorlatilag egyidejű áramlásokat detektálnak a vonzóerejük határain belül. Globális méretekben mindössze három centrumterület bír ilyen vonzással: Észak-Amerika Kanadával és az Egyesült Államokkal, Európán belül az Európai Unió (Tóth G. et al., 2014a, 2014b.) és a Csendes-óceán térségében Ausztrália. A külön terű–külön idejű vándorlási rendszerek jellemzéséhez már legalább két vonzó centrum szükséges, melyek között a legegyszerűbb vándorlási struktúra két összekapcsolódó folyamatból áll: az odavándorlásból és a visszavándorlásból. Ha a kiindulás helye utólagos vonzerővel sem bír az elvándorlóra, és az odavándorlás helye sem váltja be a hozzáfűzött reményeket, akkor a második sorszámú vonzó helyé egy harmadik hely is előléphet (Illés S. – Kincses Á., 2009).

A Magyarországot elhagyó magyar állampolgárok egy része nem végleg hagyja itt hazáját, hanem a már Ravenstein (1885) törvényszerűségeiben is szereplő megállapítás alapján (miszerint minden egyes jelentős migrációs áramlás – időbeli fáziseltolódással – létrehozza saját tükörképét, az ellenáramlást) időbeli eltolódással, külön terű–külön idejű vándorlással visszatér oda. A hazatérő magyar állampolgárok alatt azokat a magyar állampolgárokat értem, akik életük során legalább egy évig folyamatosan Magyarország mai területén kívül éltek, de nem külföldön születtek, és életvitelszerűen már Magyarországon telepedtek le.

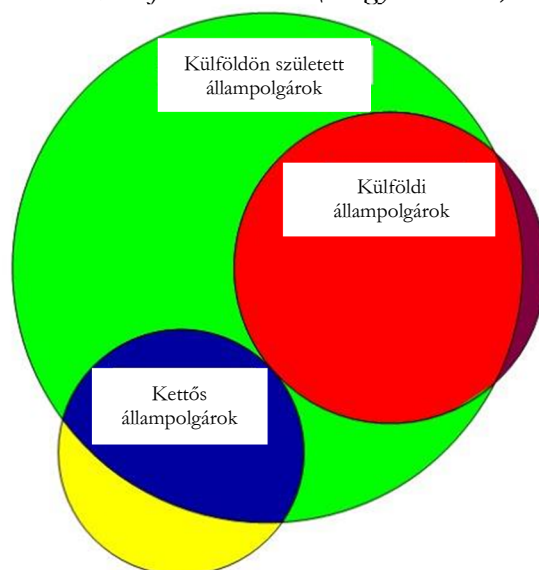
3. Migráncsoportok Magyarországon

3.1 Migráncsoportok száma és állampolgárság szerinti összetétele

A külföldön született állampolgárok részben lefedik a csak külföldi, illetve a kettős (magyar és más) állampolgárok fent definiált csoportjait. Ez a lefedés nem teljes, hiszen a magyar állampolgársági törvény miatt (*ius sanguinis* elv) a kettős állampolgárok közül 25 554 fő, a csak külföldiek között pedig 7254 fő született Magyarországon.

1. ábra

A külföldön született, külföldi és kettős (magyar és más) állampolgárok

A népszámlálás a korábbi továbbvezetett, 200 ezer főt meghaladó migránsnépesség-adatokhoz viszonyítva kevesebb külföldi állampolgárt talált. Ennek oka valószínűleg az, hogy a fenti szám egyszerre tartalmazta a csak külföldi, valamint a magyar és külföldi állampolgárokat is. 2011. október 1. 0 óras eszmei időpontban 143 197 (magyar állampolgársággal is rendelkező kettős állampolgárok nélkül) külföldi, valamint 383 236 külföldön született állampolgár tartózkodott Magyarországon. Mindkét csoportra igaz, hogy a legtöbben a szomszédos országokból és Németországból érkeztek. Európa szerepe különösen a külföldön születettek csoportja esetén hangsúlyos, a migránsok 90%-a érkezett erről a kontinensről. *A szomszédos országok kiemelt súlya összefügg a határokon túl nyúló nyelvi, kulturális kapcsolatokkal.* Azaz, az I. és II. világháborút lezáró békeszerződések következményei ma is meghatározóak a Kárpát-medence migrációs folyamataiban (Tóth P. P., 2005). Az 1990-es évek politikai változásai együtt jártak a magyar nemzetiségűek tömeges méretű Magyarországra vándorlásával, illetve menekülésével. A rendszerváltás első évében Románia kisebbségellenes politikája és a temesvári események hatására Magyarországnak erős migrációs nyomással kellett szembenéznie, később pedig ez a délszláv háborúk során megismétlődött. A kényszert később az önkéntes migráció (pl. gazdasági, tanulási célú) váltotta fel.

Érdekes adat, hogy a Romániában született, Magyarországon élő személyek száma magasabb, mint Szeged teljes népessége. Hazánk elsősorban az európaiak számára jelent célpontot, inkább a kis távolságú nemzetközi vándorlások a jellemzőek. Ugyanakkor már az

ázsiai, afrikai, amerikai migránsok száma sem elenyésző, hiszen a Magyarországon élő külföldiek összesen 161 különböző állampolgársággal rendelkeznek és 195 különböző országban (társult országokkal és külbirtokokkal együtt) születtek, tehát szinte nincs a világnak olyan része, ahonnan ne érkeztek volna Magyarországra külföldiek letelepedési szándékkal.

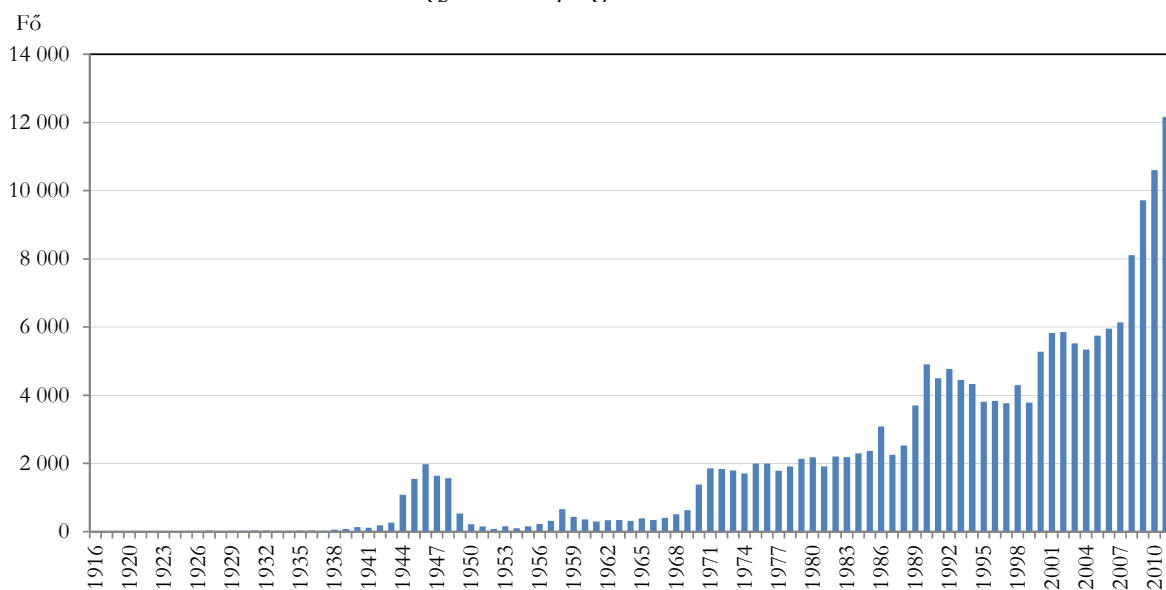
A kettős és a hazatérő magyar állampolgárokat a legtöbb statisztika automatikusan magyar állampolgároknak tekinti. Ennek oka az adatok hiánya, így megismerésük egyedüli hiteles forrása a népszámlálás lehet. A lakónépességen belül a magyar mellett 88 906 főnek volt 2011-ben más állampolgársága is. A másik állampolgárság szerinti megoszlás hasonlít a külföldiek mintázatára, európai túlsúly figyelhető meg. Ez azt bizonyítja, hogy a fogadó és küldő állambeli gazdasági, társadalmi, kulturális, politikai aktivitások összekapcsolhatóságának területfüggetlensége még csak korlátozottan érvényesül. A kettős állampolgárok között az ázsiaiak, afrikaiak alul-, míg az ausztrál és amerikai kontinensek felülreprezentáltak a külföldi állampolgárok eloszlásához viszonyítva. Magyarországon az amerikai, a kanadai, az ausztrál magyar állampolgárok száma magasabb, mint a csak amerikai, kanadai vagy ausztrál állampolgároké, ami arra utal, hogy többségük magyar gyökerekkel rendelkezik.

A Magyarországról kivándorló népesség számosságáról, összetételéről nincsenek pontos információink. A legtöbb ezzel foglalkozó írás vagy kismintás felmérésen, vagy valamilyen külföldi adminisztratív adatbázison alapszik. Mindkét esetben nagy valószínűséggel felülbecsülik a magyar migránsok számát. Az első esetben a módhatások és a kis mintavételből eredő nagy hibahatárok miatt, míg a második esetben az adatbázisokban előforduló duplikátumok, kummulációk adhatnak irreális eredményeket.

A külföldön élő magyar állampolgárok létszámára kevés szakmailag korrekt becslés létezik (Gödri I., 2010; Kapitány B. – Rohr A., 2013). Ezek nem a milliós, hanem a százezres nagyságrendbe sorolják a külföldön élő magyarok számát.

A kivándorlási számok pontos tudta nélkül is fontos hangsúlyozni a népszámlálás eredményét, miszerint *a kivándorlók egy jelentős része nem feltétlenül okoz demográfiai veszteséget Magyarország számára*, hiszen 190 204 olyan személyt írtak össze Magyarországon, aki korábban külföldön élt legalább egy évig, de hazatért, visszatelepedett.

A visszatérő magyarok nem csak demográfiai többletet jelentenek Magyarország számára, hiszen a nyelvismeret, a külföldi tapasztalatok elsajátítása fontos munkaerő-piaci előnnyel is jár (Rédei M., 2007). Itt érhetjük tetten a vándorlás új formáit, a külön terű–külön idejű vándorlási rendszereket, melyekben Magyarország vonzó visszavándorlási centrumterületként jelenik meg. A hazatérő magyar állampolgárok vizsgálata nem mutatja meg pontosan, hogy hová és mikor vándoroltak ki a magyarok, mint ahogyan arról sem informál, hogy melyek a fontosabb külföldi centrumterületek. Azt viszont tudjuk, hogy a visszatérő magyarok melyik országokból és mikor érkeztek vissza Magyarországra.

A hazatérő magyar állampolgárok a hazatérés éve szerint

1. tábla

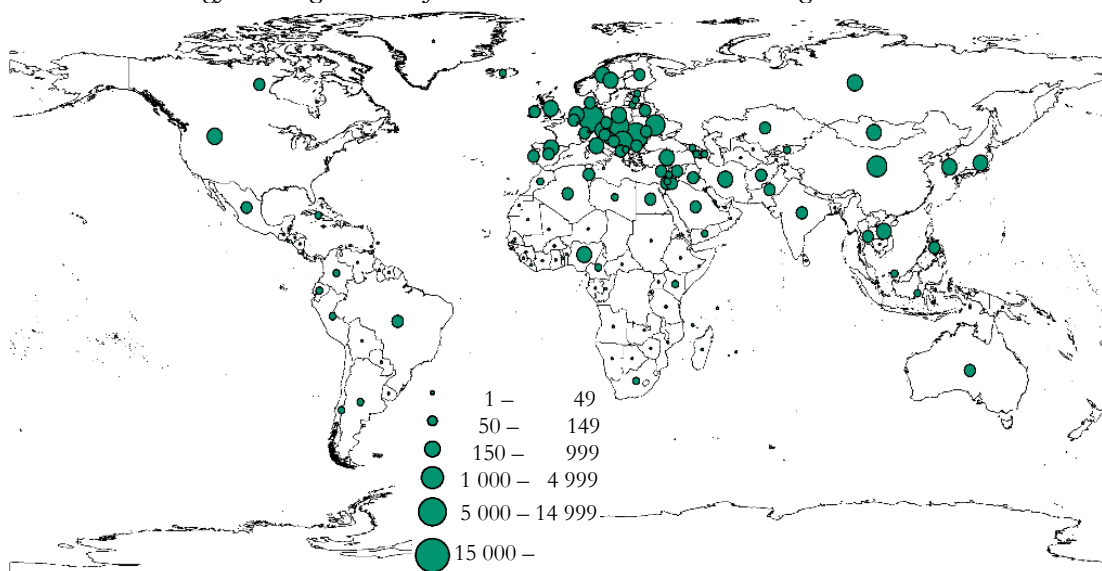
Magyarországon élő, migrációban részt vett csoportok országok szerint, 2011

Állampolgárság országa/ születési hely/ melyik országban élt hazatérése előtt	Kettős állampolgár (magyar és más)	Külföldi állampolgár	Külföldön születettek	Magyar állampolgárok, akik legalább 1 évet éltek külföldön és hazatértek
Románia	39 270	38 574	176 550	4 478
Németország	6 412	16 987	22 605	51 911
Szlovákia	1 679	8 246	33 155	2 835
Ausztria	1 467	3 936	6 160	11 376
Nagy-Britannia	1 627	2 602	3 597	20 949
Franciaország	1 298	2 201	3 233	5 214
Hollandia	762	2 058	2 438	3 712
EU28	59 644	85 414	266 701	123 181
Ukrajna	2 383	11 820	35 354	3 133
Szerbia	9 394	7 752	29 144	1 529
Európa egyéb	3 434	7 536	13 608	23 153
Európa összesen	74 855	112 522	344 807	150 996
Kína	952	8 852	8 767	603
Vietnám	783	2 358	2 668	181
Irán	146	1 523	1 713	232
Ázsia egyéb	2 240	9 571	12 358	8 944
Ázsia összesen	4 121	22 304	25 506	9 960
Amerikai Egyesült Államok	4 978	3 022	4 684	15 970
Kanada	2 149	484	1 198	4 433
Amerika egyéb	741	1 237	2 416	1 621
Amerika összesen	7 868	4 743	8 298	22 024
Nigéria	128	1 015	1 101	507
Egyiptom	168	472	632	778
Afrika egyéb	679	1 366	2 256	3 920
Afrika összesen	975	2 853	3 989	5 205
Egyéb és ismeretlen	1 087	775	636	2 019
Összesen	88 906	143 197	383 236	190 204

A II. világháború végéig főképpen a környező országokból hazaérkezők súlya volt domináns az anyaországi szerep következtében. Az 1945–1980-as években a szocialista államberendezkedés következményeként Oroszországból, Iránból, Mongóliából, Egyiptomból, Németországból (NDK), valamint Ausztriából visszatérők telepedtek le hazánkban nagyobb számban. 1981-től a rendszerváltásig Németország, Oroszország, Algéria, Ausztria, Irak, Líbia voltak a legjelentősebb országok, ahonnan visszavándoroltak a magyarok. 1990-től a rendszerváltásnak köszönhetően újra megváltozott a hazatérő magyarok fontosabb elvándorlási helyeinek struktúrája: Ausztria, Németország mellé az USA, Kanada (főképpen az 1956-ban kivándoroltak tértek haza), majd 2004-től Nagy-Britannia (az 1990 után kivándoroltak visszatérését valószínűsíthetjük) is csatlakozott. Az európai uniós csatlakozás, a munkaerő-piaci nyitások következtében elvándorlók számának feltételezhető emelkedése miatt, időben késleltetve, a visszavándorlások volumene is jelentősen emelkedett; amire a gazdasági válság, a nyugat-európai munkahelyek számának csökkenése is hatással volt.

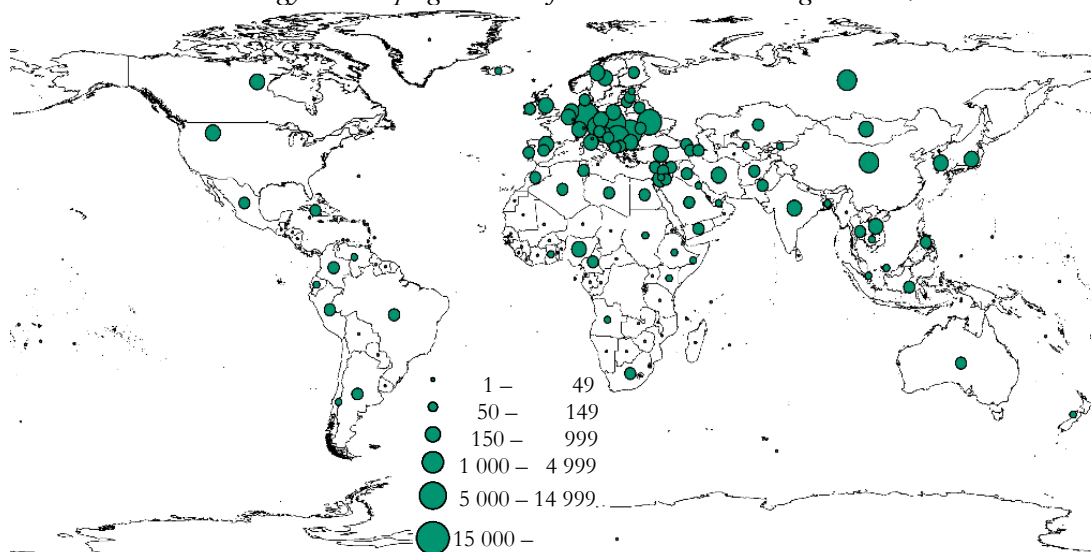
3. ábra

A Magyarországon élő külföldön születettek a születési országok szerint, 2011

4. ábra

Hazatérő magyar állampolgárok a külföldi tartózkodás országa szerint, 2011

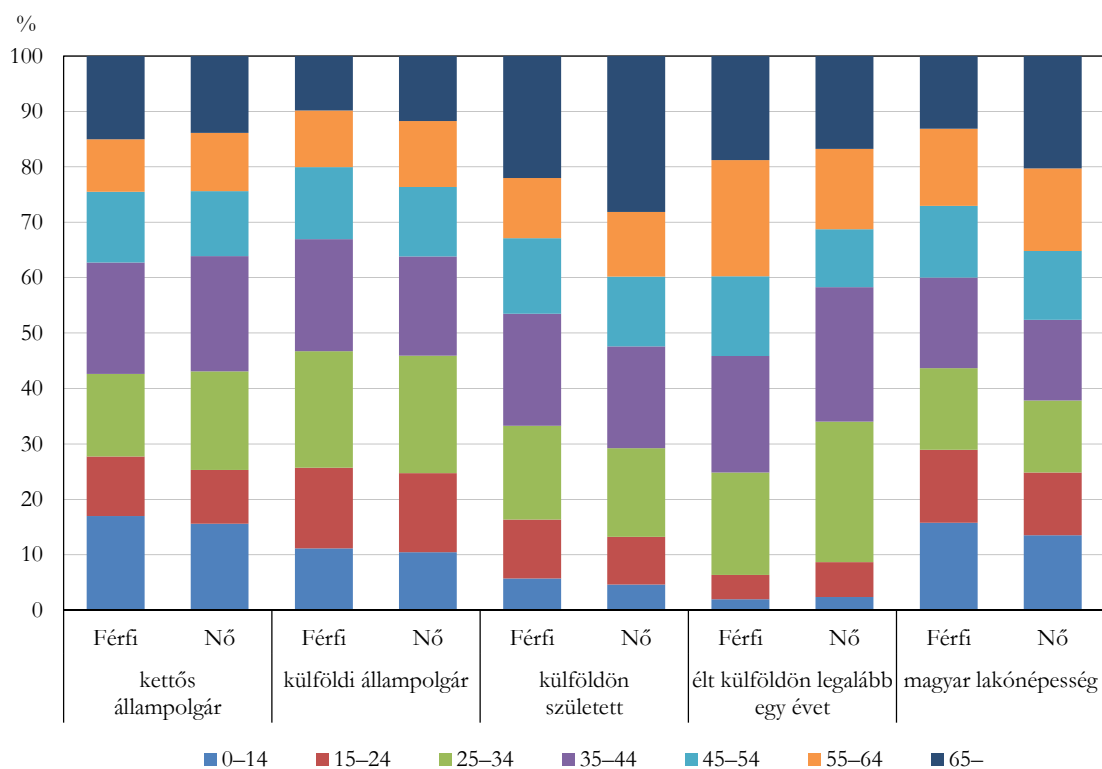

3.2 Migráncsoportok demográfiai, iskolázottsági és munkaerő-piaci jellemzői

A legtöbb vizsgálat kiemeli, hogy a migránsok fiatalabbak a lakónépességnél (Gödri I., 2012), így a vándorlásnak fiatalító effektusa van Magyarországon. A Magyarországon élő külföldi állampolgárokra ez igaz is, a férfiak esetén a 2011-es népszámlálás alkalmával 38,0, a nőknél 39,6, összességében pedig 38,7 év az átlagéletkor (a teljes népességre rendre 39,3; 43,5; 41,5 év az átlagérték). A kettős állampolgárokra nézve már sokkal kisebbek a különbségek (39,2 év), míg a külföldön születettek (férfiak: 45,5; nők: 49,0; összesen: 47,4 év) és a hazatérő magyar állampolgárok (férfiak: 49,2; nők: 45,5; összesen: 47,6 év) idősebbek, mint a lakónépesség. A külföldön születettek több mint negyede 65 év feletti. Az 1990-es években nagy számban hazánkba érkező aktív korú felnőttek többsége tartozik ebbe a csoportba. A hazatérő magyarok között azért magasabb az átlagkor, mert kevés közöttük a 24 éven aluli, ami azt mutatja, hogy az elvándorlók nagy része munkavállalási céllal hagyta itt Magyarországot.

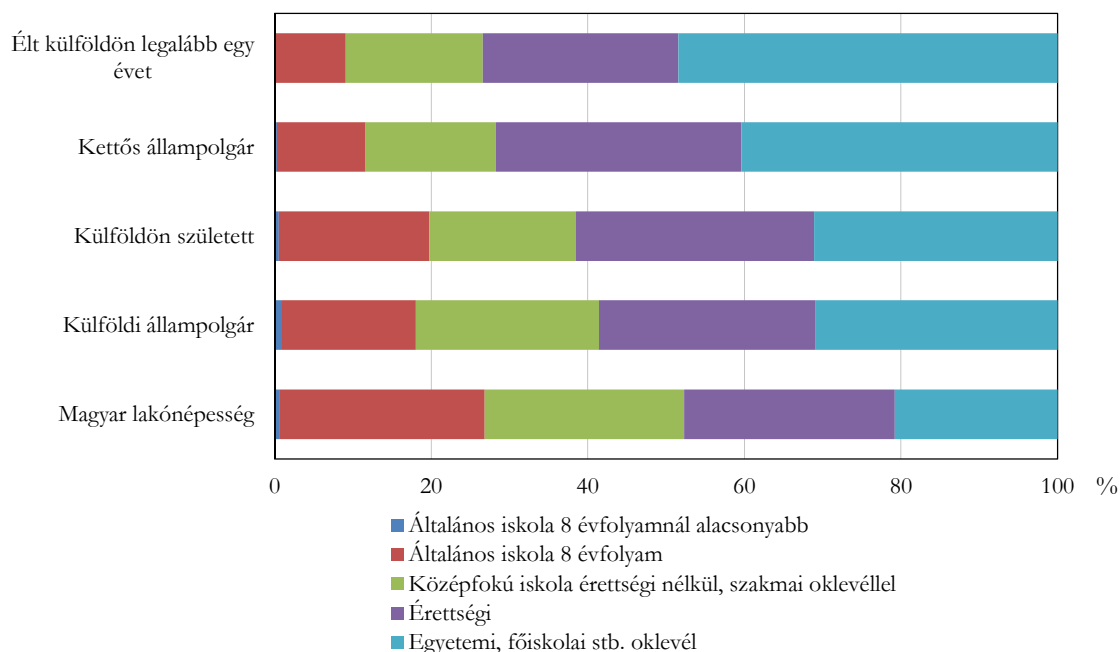
5. ábra

A migrációban részt vevők korcsoportok szerint, 2011

A külföldi és a külföldön született 24 év feletti népesség csaknem harmada, a kettős állampolgárok több mint 40%-a, míg a hazatérő magyarok majdnem fele felsőfokú végzettséggel rendelkezik.

A migrációban részt vevő csoportok (25 évesek és idősebbek) iskolai végzettségei szerint, 2011

Az iskolai végzettséggel és a magasabb aktív korúak arányával hozható összefüggésbe, hogy a migráncscsoportok magasabb foglalkoztatottsági rátával rendelkeznek a magyar lakónépességnél. A munkanélküliségi ráta a külföldi állampolgároknál a legalacsonyabb és a hazatérő magyaroknál a legmagasabb, hasonló a lakónépesség adatához. Magyarországon az inaktív keresők mindössze 0,4%-a él vagyonából. Ez az arány a hazatérő magyarok 1,3%-ára, a külföldön születettek 1,8%-ára, a kettős állampolgárok 3,1%-ára, míg a csak külföldiek csoportjára 3,3%-ban jellemző. A 25–64 éves eltartottak csoportján belül a lakónépesség 10%-a nappali tagozatos tanuló, míg a vizsgált migráncscsoportokra a ráta jóval magasabb, 14 és 23% között mozog.

2. tábla

A 25–64 éves migránsok és a lakónépesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint, 2011

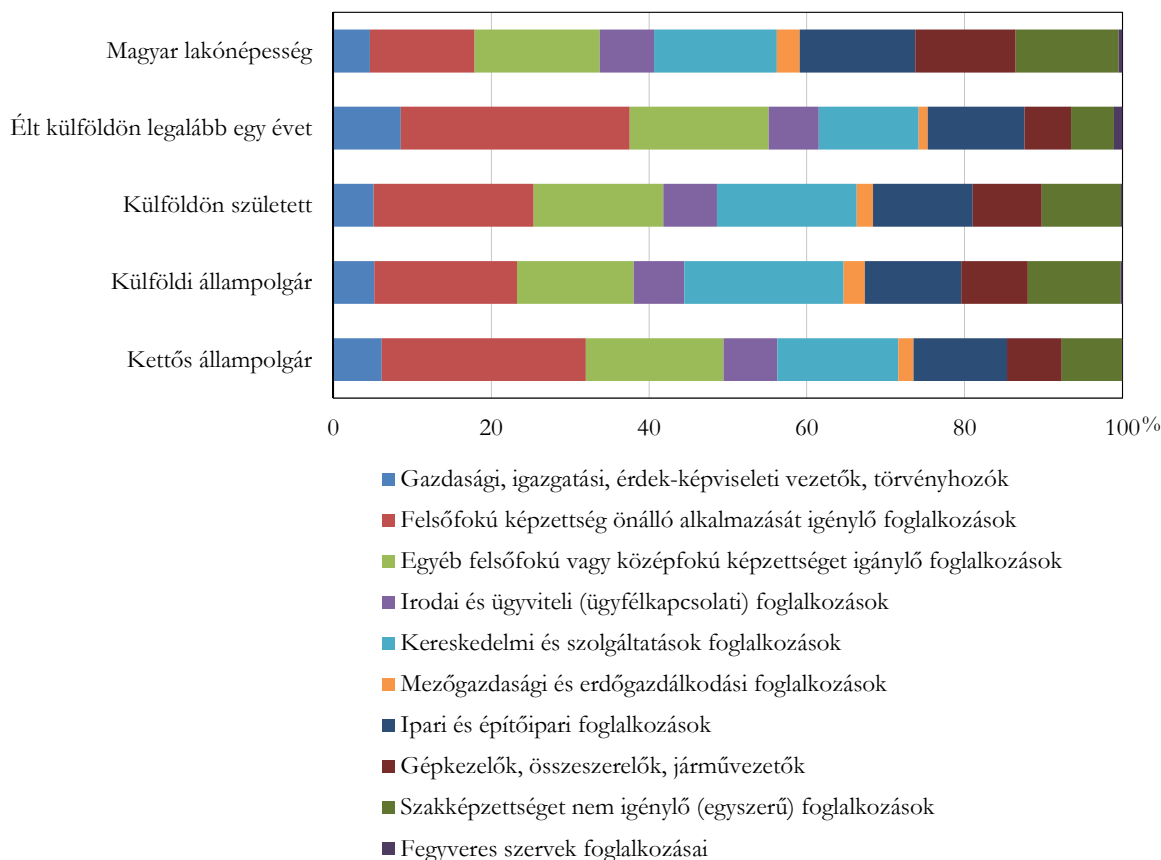
Gazdasági aktivitás	Kettős állampolgár	Külföldi állampolgár	Külföldön született	Élt külföldön legalább egy évet	Magyar lakónépesség
Foglalkoztatott	72,6	70,2	72,2	68,4	64,4
Munkanélküli	7,4	4,6	6,6	9,0	8,7
Gazdaságilag aktív népesség együtt	80,0	74,8	78,8	77,4	73,1
Inaktív kereső	14,3	15,7	15,7	17,4	23,1
Eltartott	5,7	9,5	5,5	5,2	3,8
Gazdaságilag nem aktív népesség együtt	20,0	25,2	21,2	22,6	26,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A jelenlegi, illetve az utolsó foglalkozásokat, munkaköröket tekintve mindegyik vizsgált migráncscsoport felülreprezentált a nagyobb *presztízsű gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetői*, törvényhozók és a *felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások* esetén a lakónépességhez képest, míg fordított helyzettel találkozhatunk az alacsonyabb hozzáadott

értéket képviselő szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások, gépkezelők, összeszerelők, járművezetők és a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások között.

7. ábra

A 25–64 éves migránsok és a lakónépesség megoszlása foglalkozási főcsoportok szerint, 2011

3.3 Migráncsoportok területi megoszlásai Magyarországon

Mivel a migráncsoportok területi eloszlása különbözik a magyar népességétől, az országos hatásokat jelentősen felülmúlhatják az általuk preferált térségekben érezhető befolyásuk. A magasabb presztízsű, magasabban képzett és jobb munkaerő-piaci pozíciókkal rendelkező társadalmi csoportok inkább a jobb gazdasági mutatókkal, jobb imázssal rendelkező, a települési hierarchia magasabb fokán lévő térségekben, nagyobb településeken koncentrálnak, erősítve ezzel is a térségi társadalomszerkezet Magyarországra amúgy is jellemző tetemes különbségeit, a különböző presztízsű társadalmi csoportok területi elkülönülését, illetve koncentrációját (Németh Zs., 2011; KSH, 2015). Három térséget emelhetünk ki migrációs szempontból, ahol általánosan és tartósan nagyobb számban jelen vannak a vizsgált vándorlási csoportok Magyarországon: Közép-Magyarországot, a határ menti járásokat és a Balaton térségét.

Budapest és Pest megye nagyobb távolságból vonzza a külföldieket, itt él a legtöbb nem európai migráns. Sok a foglalkoztatott, alacsonyabb az átlagéletkor, magasabb az iskolai végzettség. Itt elsősorban a gazdaságilag aktív, magasabban kvalifikált külföldi állampolgárok telepednek le. Az elmúlt tíz év során Budapest globálisan is migrációs célterületté vált.

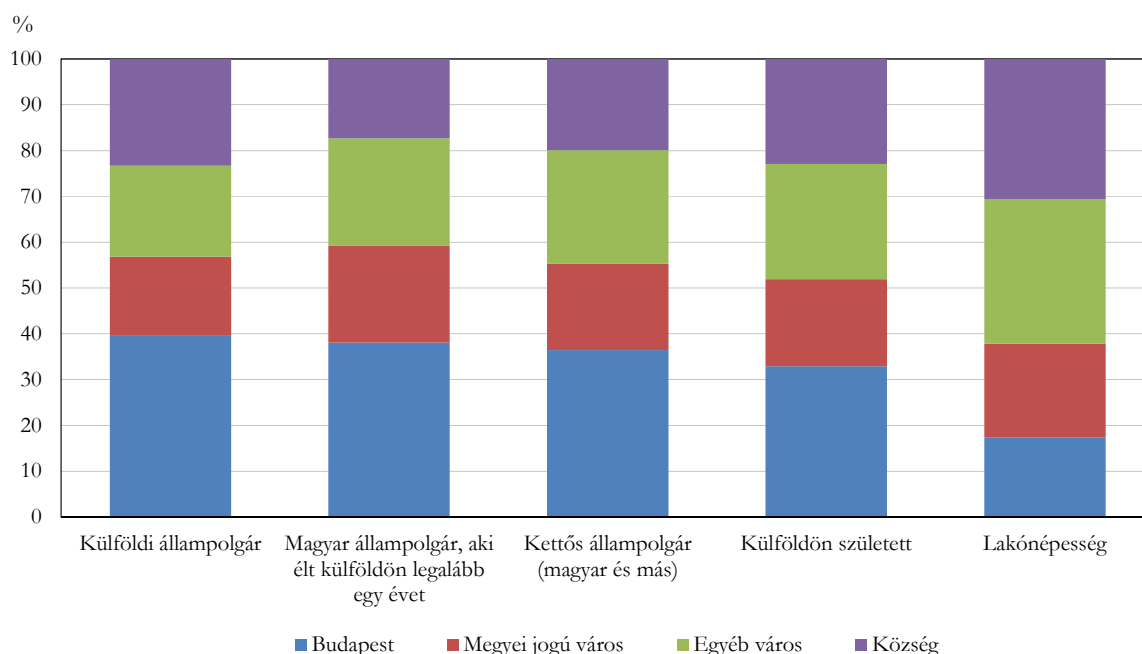
Magyarországon, ahol a külföldi állampolgárok legnagyobb része még mindig a szomszédos országokból érkezik, a migránsok területi megoszlásában meghatározó szerepe van

a célterületek elhelyezkedésének is. Az új lakóhely választásában tehát a gazdasági centrumterületek mellett a *határ menti térségek* is fontos szerepet játszanak. Ezeken a településeken nem olyan sokszínű az állampolgárságok szerinti összetétel, főképpen a határ másik oldaláról érkezők telepednek le.

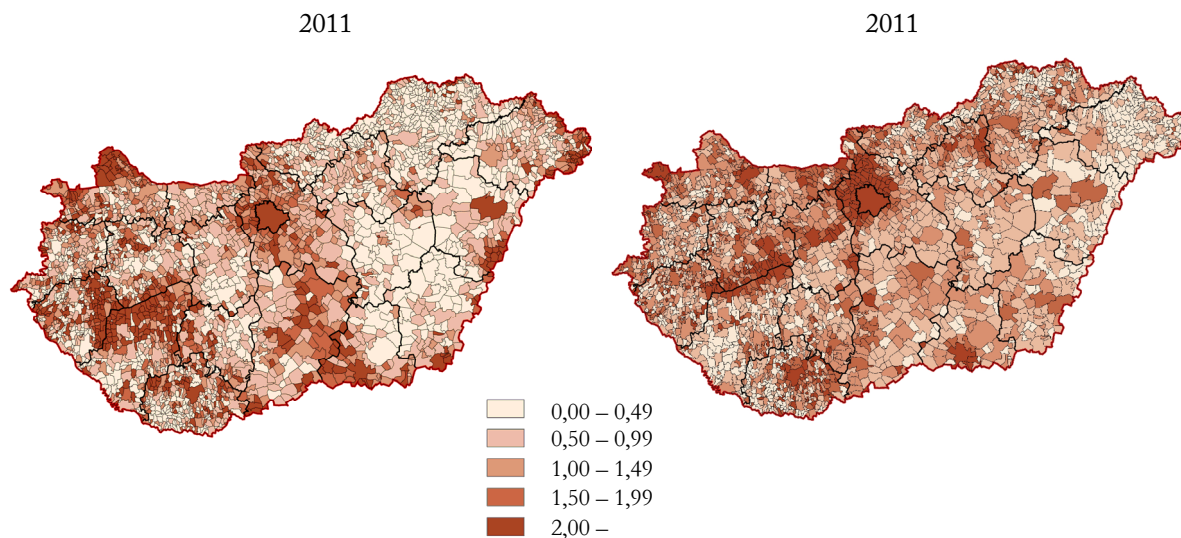
A Balaton térségét főképpen a német, osztrák, holland, svájci nyugdíjasok, magasabb életkorúak választják új lakóhelyül a nyugdíjak jobb vásárlóerejének kihasználása, illetve a rekreációs lehetőségek és a természeti értékek miatt. Sok esetben a migrációt megelőzően turistaként (Kincses Á et al., 2014) már a célterületekről részletes információval rendelkeznek a külföldiek. Emellett a migránsok a beilleszkedést, az integrációt könnyebben találhatják meg a községekben, mint a nagyobb városokban. Az időskorú migráció volumene jelentősen növekedett a két népszámlálás között.

8. ábra

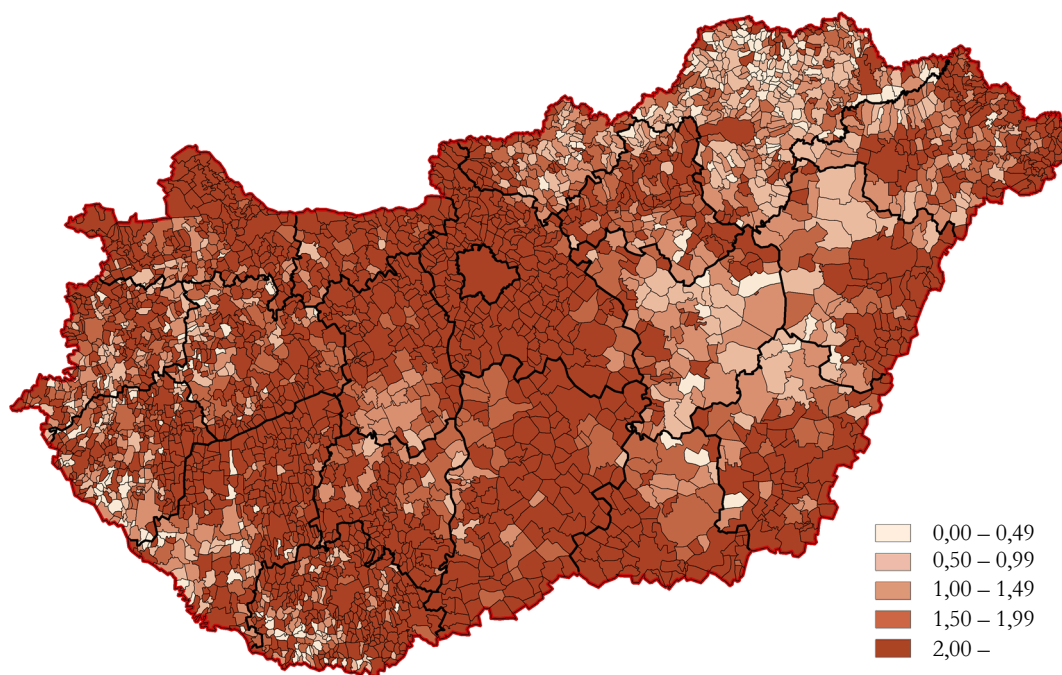
A migráns- és a lakónépesség megoszlása a jelenlegi lakóhely jogállása szerint, 2011

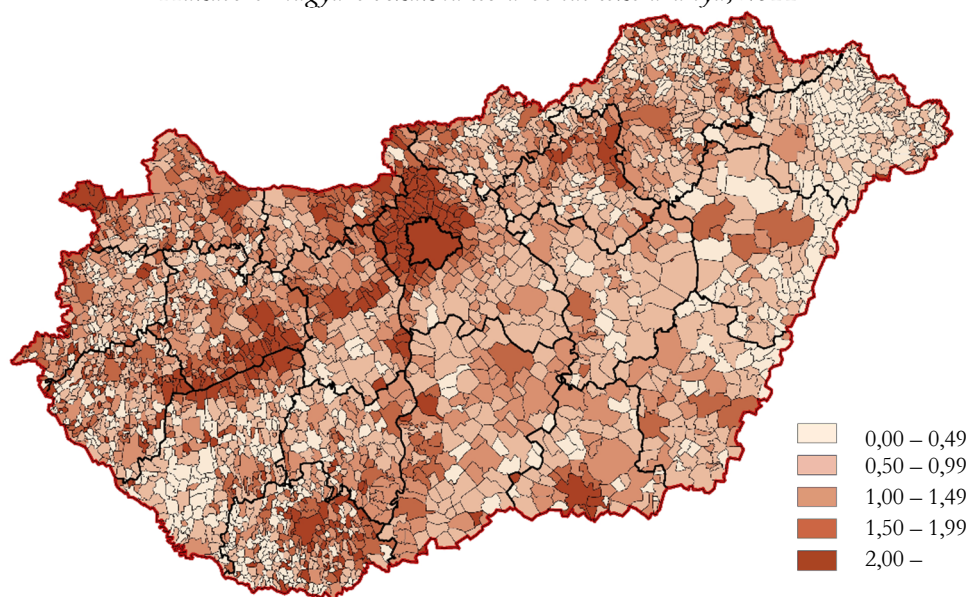
Külföldi állampolgárok száz lakosra vonatkozó aránya

Külföldön születettek száz lakosra vonatkozó aránya, 2011

A hazatérő magyarok területi eloszlására az a jellemző, hogy mindössze 30,7%-uk tért vissza az előző magyar lakhelyének településére. *A hazatérő magyarok egyértelműen migránsattitűdöket vesznek fel az új lakóhelyük megválasztása során.* A jelenség hátterében fontos magyarázó tényező, hogy a magyar népesség korlátosabban dönt lakóhelyéről, mint a migráns populáció, hiszen az előbbi csoport esetén a költözések aktivitását, távolságát és irányát a családi és kulturális kötődések, a lokálpatriotizmus erősen korlátozhatják. A visszavándorlók esetében azonban a hazai településállomány imázsa is fontos magyarázó tényező lehet.

Hazatérő magyarok száz lakosra vonatkozó aránya, 2011

A főbb migrációs csoportok rövid bemutatása után a könyv további részeiben egy csoporttal, nevezetesen a külföldi állampolgárokkal foglalkozom részletesebben.

4. Magyarországon élő külföldi állampolgárok és területi jellegzetességeik

4.1 Külföldi állampolgárok Magyarországon a két népszámlálás között

A világban jelenleg tapasztalható migrációs tendenciák az előző évszázadokétól abban különböznek, hogy elsősorban mértékű azoknak száma, akik vándorolnak, és a migránsok olyan térségekből jönnek, amelyektől hatalmas szociális, kulturális, gazdasági távolságra vannak azok az országok, melyekbe tartanak (Hatton T. – Williamson J., 2005). Ennek az a következménye, hogy a nagy befogadó országok esetén a belföldi születésű népességhez viszonyítva a bevándorlók végzettség, képességek, tapasztalat tekintetében átlagosan alulmaradnak (Rédei M., 2007).

3. tábla

Magyarországon tartózkodó külföldiek állampolgárság szerint

Állampolgárság	2011	2001	2011	2001	Változás, % 2001=100,0
	fő		%, összesen=100,0		
Román	38 574	35 558	26,9	38,2	108,5
Német	16 987	5 674	11,9	6,1	299,4
Szlovák	8 246	4 213	5,8	4,5	195,7
Osztrák	3 936	1 086	2,7	1,2	362,4
Angol	2 602	835	1,8	0,9	311,6
Francia	2 201	719	1,5	0,8	306,1
Holland	2 058	369	1,4	0,4	557,7
<i>EU-28</i>	<i>85 414</i>	<i>54 945</i>	<i>59,6</i>	<i>59,1</i>	<i>155,5</i>
Ukrán	11 820	10 195	8,3	11	115,9
Szerb	7 752	8 920	5,4	9,6	86,9
Európai egyéb	7 536	4 442	5,3	4,8	169,7
Európai összesen	112 522	78 502	78,6	84,4	143,3
Kínai	8 852	4 057	6,2	4,4	218,2
Vietnámi	2 358	1 925	1,6	2,1	122,5
Iráni	1 523	230	1,1	0,2	662,2
Egyéb ázsiai	9 571	4 391	6,7	4,7	218,0
Ázsiai összesen	22 304	10 603	15,6	11,4	210,4
Amerikai	3 022	1 588	2,1	1,7	190,3
Kanadai	484	339	0,3	0,4	142,8
Egyéb amerikai	1 237	480	0,9	0,5	257,7
Amerikai összesen	4 743	2 407	3,3	2,6	197,1
Nigériai	1 015	163	0,7	0,2	622,7
Egyiptomi	472	178	0,3	0,2	265,2
Egyéb afrikai	1 366	981	1,0	1,1	139,2
Afrikai összesen	2 853	1 322	2,0	1,4	215,8
Egyéb és ismeretlen	775	171	0,5	0,2	453,2
Összesen	143 197	93 005	100,0	100,0	154,0

Magyarország nem tekinthető tipikus befogadó országnak. A világ migrációjában érvényesülő globális tendenciák csak kisebb mértékben éreztetik hatásukat hazánkban. Ennek elsődleges oka, hogy Magyarország a közép-európai országokhoz hasonlóan csak az 1990-es években vált migrációs célországgá (Melegh A., 2001), amiben jelentős része volt a Kárpát-

medencei magyar nemzetiségűek körében betöltött anyaországi szerepnek (majd később az európai uniós csatlakozásnak) is. A 2001-es népszámlálás alkalmával 93 005 külföldi állampolgárt írtak össze, míg 2011. január 1-jén már 143 197 külföldi állampolgár tartózkodott huzamosan hazánkban. A külföldi állampolgárok száma tíz év alatt másfélszeresére (154%) növekedett. Közülük a Kárpát-medence országaiból (Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia) érkezők súlya domináns, 2011. február 1-jén a külföldi népesség felét tették ki, túlnyomó többségük magyar nemzetiségű. Állampolgárságok szerint a legtöbben Romániából, Németországból, Kínából, Ukrajnából, Szlovákiából és Szerbiából érkeztek hazánkba.

A külföldiek 84,6%-a beszéli a magyar nyelvet, ezen belül is a román állampolgárok 98,1, az ukránok 97,3, a szerbek 96,4, a horvátok 98,5, a szlovének 87,7, a szlovákok 85,5, az osztrákok 77,3%-a tud magyarul. A közös nyelv könnyebbé teheti a beilleszkedés folyamatát a migránsok számára.

Magyarországon a vándorlások mérete és összetétele jelentősen különbözik a nyugat-európai országok profiljától (Salt J., 2001). A 2001-es adatok szerint Magyarország a globális, kontinenseken átívelő világméretű migrációban (a többi közép-európai országhoz hasonlóan) geopolitikai helyzeténél fogva kisebb mértékben vett részt. Hazánk inkább a Kárpát-medence népessége számára jelentett célpontot, következésként inkább a kis távolságú nemzetközi vándorlások voltak a jellemzőek. A vizsgált tíz év alatt ugyanakkor ez a meghatározottság csökkent; a nyugat-európai, az ázsiai, az afrikai, az amerikai migránsok száma dinamikusabban emelkedett, mint a Kárpát-medence országaiból érkezőké. A más kontinensekről bevándorló népesség száma duplájára növekedett, a német, az angol, a francia, az olasz állampolgárok száma megháromszorozódott, a hollandoké, a belgáké és a spanyoloké pedig ennél is nagyobb mértékben növekedett.

2001-ben a Magyarországon élő külföldi állampolgárok 69%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek (72%-a beszélt magyarul); ez az arány 10 év alatt 47%-ra csökkent, összhangban azzal, hogy a külföldi állampolgárok között a Kárpát-medence országainak aránya és súlya a 2001-es 66%-ról 50%-ra mérséklődött.

A vizsgált tíz évben a lokális szereptől a globális migrációs szerep felé történt elmozdulás (Gödrö I., 2012), melyben a 2004-es európai uniós csatlakozásnak is meghatározó szerepe van. Ez nem azt jelenti, hogy csökkent volna a szomszédos országok külföldi állampolgárainak a száma Magyarországon, csak nem nőtt olyan ütemben, mint a többi országból érkezőké. Emellett fontos szempont az is, hogy a környező országokból érkezők nagyobb arányban igényelnek és kapnak magyar állampolgárságot, így kikerülnek a külföldi állampolgárok statisztikai megfigyelési köréből. Ezt támasztja alá, hogy a külföldön született népesség száma Magyarországon a két népszámlálás között 113 799 fővel nőtt, közülük legnagyobb számban a szomszédos országokban születettek találhatók.

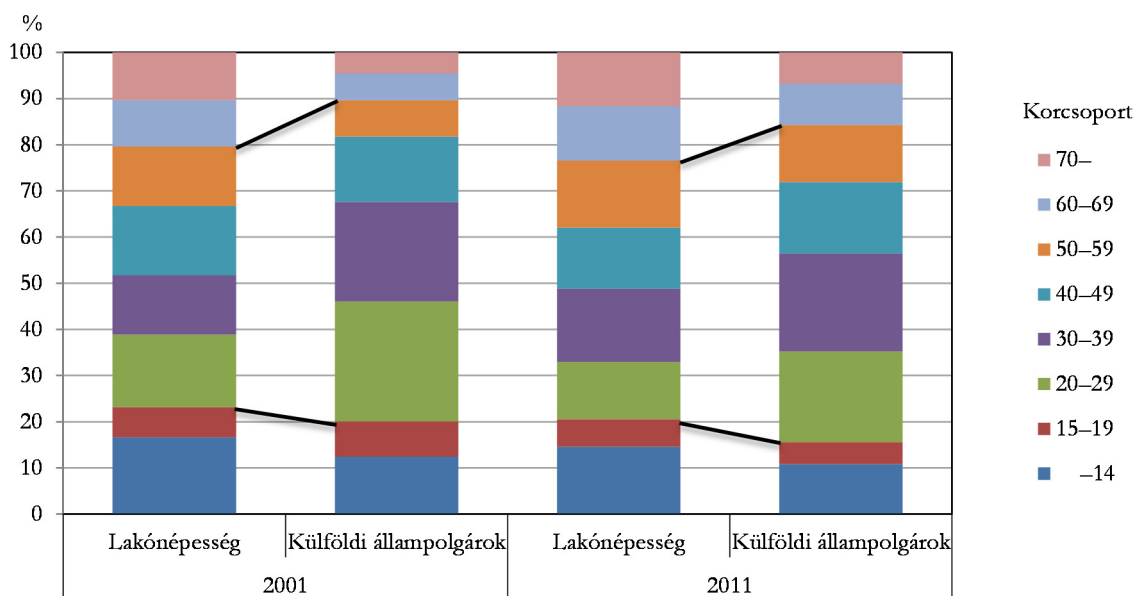
Az I. és II. világháborút lezáró békeszerződések következményei, a határokon túl nyúló nyelvi, kulturális kapcsolatok ma is meghatározóak a Kárpát-medence migrációs folyamataiban (Tóth P., 2005), de ez a determinizmus csökken.

A 2001-es népszámlálás alkalmával Magyarországon a lakónépesség átlagéletkora 39,2 év volt, 2011-ben pedig 41,5 év. A vizsgált tíz év alatt a külföldiek átlagos életéveinek a száma 34,2-ről 38,7-re változott. A külföldi és a magyar állampolgárok közötti átlagos 5 éves

korkülönbség 2,8 évre mérséklődött. A külföldiek „gyorsabban öregszenek”, mint a lakónépesség, de így is sokkal fiatalabbak. Ugyanakkor a 20–59 évesek aránya szinte változatlan volt mindkét csoport esetén: a külföldiek esetén 69,6%-ról 68,7%-ra, a lakónépességre nézve 56,4%-ról 56,0%-ra változott. Tehát a nem magyar állampolgárok átlagéletkorának nagyobb ütemű emelkedése nem az aktív korúak csökkenésének, hanem a fiatalok, fiatal felnőttek arányainak mérséklődésével magyarázható.

12. ábra

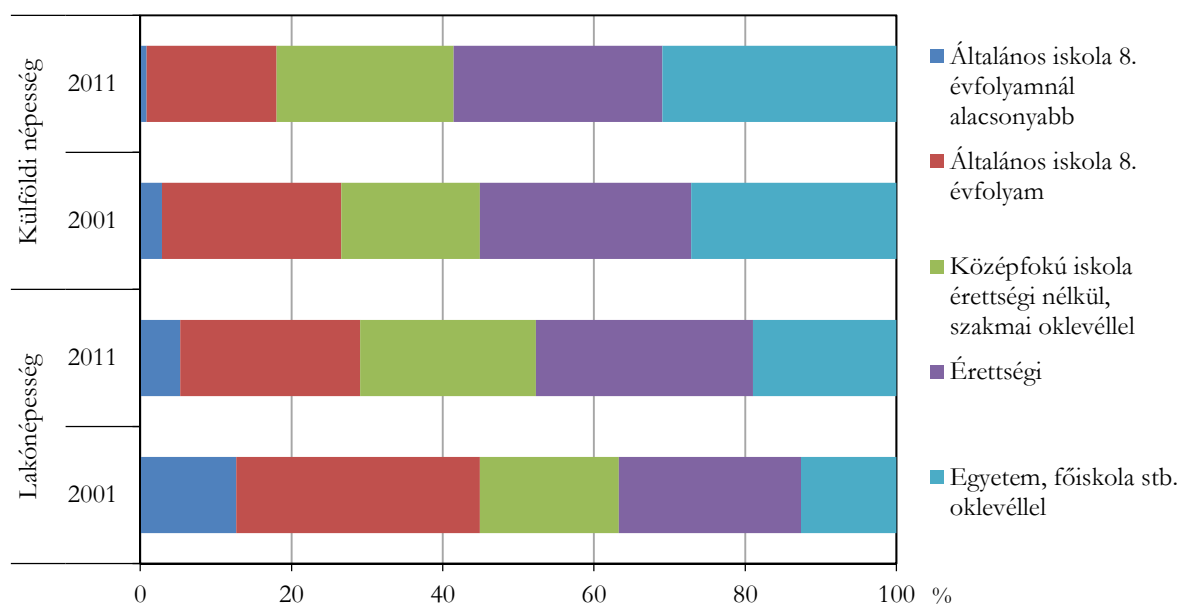
A lakónépesség és a külföldi állampolgárok megoszlása korcsoportok szerint

A külföldiek átlagosan magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a lakónépesség (Rédei M. – Kincses Á., 2008). Ez a tendencia a vizsgált tíz év alatt nem változott. 2011-ben Magyarországon a 25 éves vagy idősebb népesség 47,7%-a rendelkezett legalább érettségivel. A külföldi állampolgárokra ez a ráta 58,6% volt. 2001-ben a 24 évnél idősebb népesség 36,7%-ának volt érettségije, a külföldiek esetén ez az arány már akkor is 55,1% volt. A felsőfokú végzettségeknél még markánsabban tetten érhető, hogy *Magyarország jelentős szellemi tőkéhez jut a migrációs folyamatokban*: a 25 éves vagy idősebb külföldiek csaknem harmada rendelkezik egyetemi vagy főiskolai végzettséggel.

Tehát nem érződik a nagy befogadó országok esetén tapasztalt tendencia, mely szerint a bevándorlók iskolai végzettség tekintetében elmaradnának az adott ország állampolgárai mögött. Magyarországon a több Európán kívüli bevándorlóval a globális migrációs tendenciák felé mozdul el (Gödri I., 2011), miközben a migrációból eredő negatív hatások (Samers M., 2002), mint a képzettségekben bekövetkező hanyatlás, nem éreztetik hatásukat.

A 25 éves és idősebb népesség megoszlása iskolai végzettség szerint

Minél messzebből érkeznek a migránsok, annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. Földrészenként vizsgálva összességében a legalacsonyabb az európaiak végzettségi szintje: 2011-ben a 25 éves vagy idősebb korosztály 56%-a rendelkezett érettséggel vagy magasabb végzettséggel. Az azonos korcsoportba tartozó afrikai országokból érkező állampolgárok 76, az amerikai kontinensről érkezők 81k, az Ázsiából érkezettek 68%-ának van legalább érettségje.

Az országos teljes népességre vonatkozó adatokat tekintve a külföldiek között a gazdaságilag aktív népesség aránya magasabb, mint a lakónépesség esetén. Magasabb a foglalkoztatottak, kisebb a munkanélküliek és az inaktív keresők (gyes, gyed, szociális segély stb.) aránya, miközben az eltartottak rátái magasabbak, legnagyobb részük nappali tagozatos tanuló. A tanulási célú migráció a vajdasági, az erdélyi, a szlovákiai és a kárpátaljai magyar nemzetiségű fiatalok körében a leghangsúlyosabb (Takács Z., 2013).

4. tábla

A teljes népesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint

Gazdasági aktivitás	2011		2001	
	lakónépesség	külföldi állampolgárok	lakónépesség	külföldi állampolgárok
Foglalkoztatott	36,2	43,4	39,7	49,4
Munkanélküli	4,1	3,8	5,7	3,4
Gazdaságilag aktív népesség együtt	40,3	47,3	45,4	52,8
Inaktív kereső	32,4	20,2	29,7	20,7
Eltartott	27,3	32,5	24,9	26,5
Gazdaságilag nem aktív népesség együtt	59,7	52,7	54,6	47,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A lakónépesség és a külföldi állampolgárok között is hasonló mértékben növekedett a két népszámlálás között a gazdaságilag aktívak aránya, 5,1, illetve 5,5 százalékponttal. A külföldiek között magasabb a gazdaságilag aktív népesség aránya. A 7 százalékpontos különbség 7,4

százalékpontosra növekedett, így a külföldiek esetén 50% fölé emelkedett a teljes népességet tekintve a ráta értéke. Ez főképpen a korcsoportok közötti különbségekkel magyarázható.

A külföldiek magasabb aktivitási rátájában erőteljes magyarázó ereje van a korcsoportok szerinti összetételnek (Gördi I., 2011). Amíg a 2011-es népszámlálás adatai szerint a lakónépesség 25–64 éves korosztályának 64,4%-a volt foglalkoztatott, addig ez az arány a külföldiek esetén 70,2% volt. Azaz, a 10 százalékpontos különbség 6-ra redukálódik, ha korcsoportokra standardizálva tekintjük az eredményeket.

4.2 Külföldi állampolgárok területi elhelyezkedése Magyarországon

4.2.1 Területi különbségek

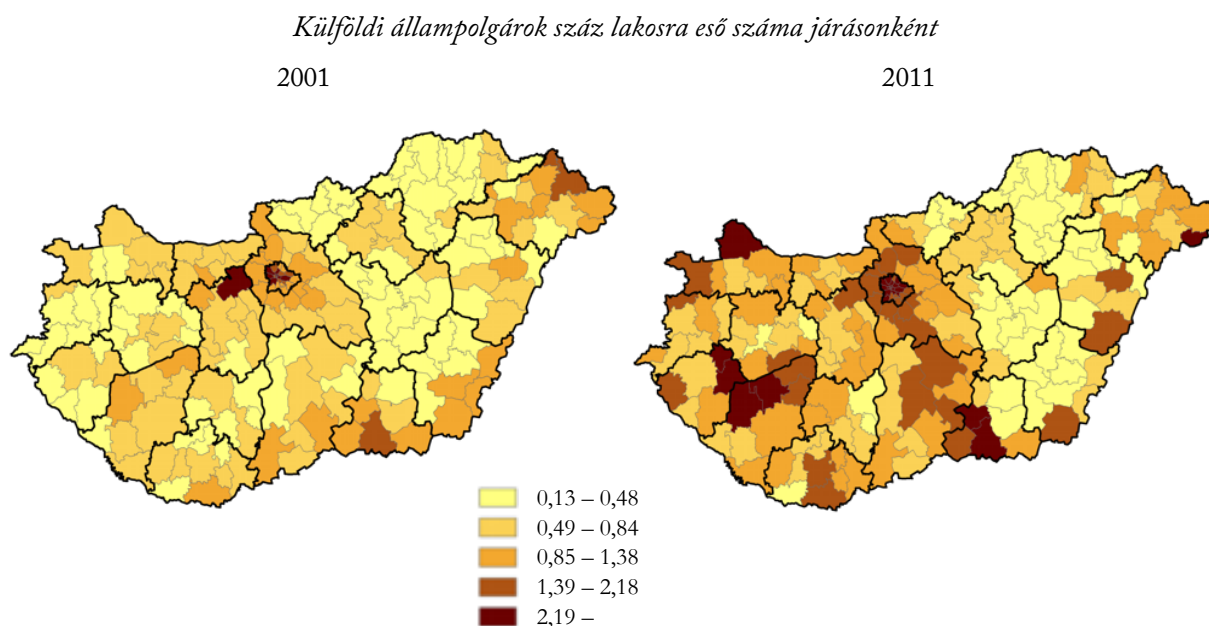
A külföldiek területi elhelyezkedésére általában jellemző a nagyvárosok felülreprezentáltsága (Tóth G., 2013; Rédei M., 2007). Legtöbbször az etnikai sokszínűség jellemzi ezeket a városokat, melyek a migrációnak is gyűjtőterületei (Járosi K., 2005).

5. tábla

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok megoszlása nemek és településtípusok szerint

Év	Nem	Településtípus				Összesen
		Budapest	megyeszékhely, megyei jogú város	többi város	nagyközség, község	
2001	férfi	39,0	20,7	22,5	17,8	100,0
	nő	36,0	18,9	24,6	20,6	100,0
	összesen	37,4	19,8	23,6	19,2	100,0
2011	férfi	39,7	17,7	19,6	23,0	100,0
	nő	39,4	17,0	20,0	23,6	100,0
	összesen	39,5	17,3	19,8	23,3	100,0

Magyarországon is hasonló a tendencia. Amíg a lakónépesség 17,4%-a élt a fővárosban 2001-ben, addig a külföldiek esetén ez az arány 37,4% volt. A lakónépesség koncentrációja nem változott a két népszámlálás között, míg a külföldiekre nézve további 2,1 százalékponttal erősödött. Az emelkedés főleg a migráns nők koncentrációjának növekedésével, budapesti magasabb arányával magyarázható, melynek hátterében a *családegyesítéssel* (Melegh A., 2008) kapcsolatos motivációk, illetve a migráció feminizálódásának erősödése (Pető A., 2008) állhat. A többi településtípusra nézve a külföldiek arányaikban alulreprezentáltak a lakónépességhez képest. Ugyanakkor a vizsgált tíz év alatt a települési hierarchia két végén lévő települések esetén jelentős a migránsok aránynövekedése, míg a közepes városokban visszaszorulást tapasztalhatunk. A községekbe, nagyközségekbe költöző külföldi állampolgárok teljesen más demográfiai, munkaerő-piaci tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a nagyobb városokba letelepedők. Ennek az az oka, hogy a nagyvárosokba költözők elsődleges motivációja a munkavégzés, így az átlagnál fiatalabbak és magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, míg a falvakban letelepedő (főként nyugat-európai) külföldiek idősebbek, számukra a rekreációs lehetőségek és a természeti értékek a vonzóak.

A migrációban leginkább érintett megyék 2001-ben Budapest (a lakónépesség 2%-a volt külföldi állampolgár), Csongrád (1,4%), Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg (0,9–0,9%) megyék voltak. 2011-re továbbra is Budapesten élnek legnagyobb arányban külföldiek (a népesség 3,3%-a), majd Csongrád (1,83%), Győr-Moson-Sopron (1,62%), Zala (1,59%), Somogy (1,48%) következik. A külföldiek aránya egyedül Szabolcsban csökkent (2011-ben 0,85%). Jelentős nyugati eltolódás figyelhető meg a külföldiek területi elhelyezkedésében, aminek a migránsok állampolgárságok szerinti összetételében történt változás az oka. 2011-ben járások szerint Budapest VI. (8,4%) és V. kerületében (7,9%) volt a legmagasabb a külföldiek aránya. Az első nyolc helyen budapesti járások vannak, a 9. a Keszthelyi és a 10. a Mosonmagyaróvári járás, ahol 100 lakosból négy külföldi állampolgár.

A horizontális eloszlásokat vizsgálva a Magyarországon tartózkodó külföldiek a határ menti járásokban, Közép-Magyarországon és a Balaton térségében felülreprezentáltak. A külföldi állampolgárok számára egyöntetűen a gazdasági centrumterületek, Budapest és Pest megye jelent vonzó célpontot, emellett a szomszédos országokból érkezők előnyben részesítik az állampolgárságuknak megfelelő országhoz közelebb eső térségeket.

A migráció elsődleges célterületei általában a nagyvárosi centrumtérségek (Samers M., 2002), ahol a kulturális-etnikai sokszínűség jellemző, illetve a munkalehetőségek széles spektruma áll rendelkezésre. A globális tendenciák mellett Magyarországon, ahol a külföldi állampolgárok nagy része a szomszédos országokból érkezik, a migránsok területi megoszlásában meghatározó szerepe van a célterületek térbeli fekvésének is. Az új lakóhely választásában tehát a gazdasági centrumterületek mellett a szomszédos fekvésű – ez esetben periférikus – térségek is fontos szerepet játszanak, azaz a migrációs hajlandóság a gazdasági különbségekkel egyenes, míg a topográfiai távolsággal fordított arányban áll (Karácsonyi D. – Kincses Á., 2010).

A határrégiókat a telephelyelméletek tradicionálisan hátrányos területként szemlélték, a vámhatárok vagy a potenciális katonai fenyegetés miatt (Anderson J. – O'Down, L., 1999). E kedvezőtlen kép a globálissá váló piaci folyamatok és a nagy nemzetközi gazdasági

integrációk, egyezmények korában megváltozott. A határregiók egyre inkább aktív kontakttérre (Nemes Nagy J., 1998; Nijkamp P., 1998; Van Geenhuizen, M. – Ratti R., 2001), a migránsok számára vonzó területekké alakulnak át.

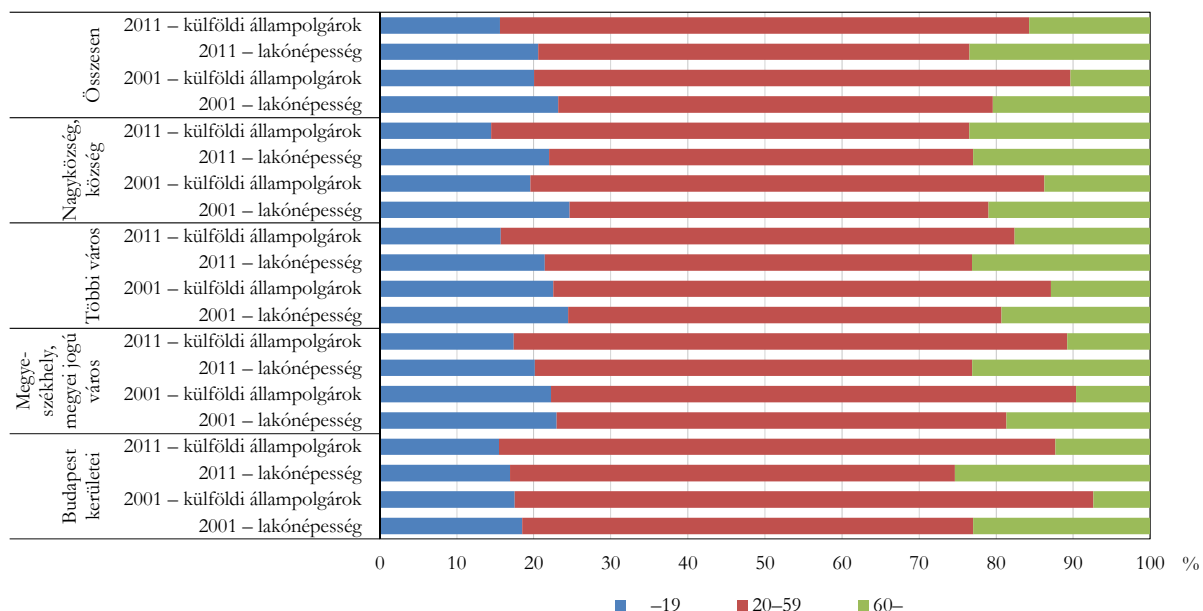
A Balaton térségében többször a nyugdíjasok, magasabb életkorúak telepednek le a nyugdíjak jobb vásárlóerejének kihasználása, a rekreációs lehetőségek, illetve a természeti értékek miatt (Illés S., 2013).

4.2.2 Korcsoportok szerinti különbségek

2001 és 2011 között a *lakónépesség* átlagéletkorában nincsenek nagy különbségek a településtípusok összehasonlításában. 2001-ben Budapesten volt a legöregebb a népesség, az átlagéletkor 41,5 év, 2011-re tovább növekedett, 42,5 évre. 2011-ben a községekben élők átlagos életkora 1,4 évvel volt alacsonyabb, mint a fővárosban élőké. A falvakban élők fiatalabbak a budapesti lakosságnál. Magyarázat az előregedő falvak összességében mérhető kis lélekszámában (KSH, 2011), a kistelepülések egy részében tapasztalható születésszám emelkedésében (KSH, 2013), a nagyvárosok alacsony élveszületési arányaiban (KSH, 2013), a szub- és reurbanizációs hatások (fiatalok kiköltözése Budapestről, az idősebbek visszaköltözése) indukálta belföldi vándorlásokban (Kincses Á. – Rédei M., 2012), illetve a gazdasági válság következményeiben (a családok összeköltözésekor vagy az idős szülők költöznek a gyerekeikhez a nagyvárosokba, vagy a munkanélkülivé vált fiatalok költöznek vissza a szülőkhöz vidékre) (Murinkó L., 2013) kereshető. A fenti felsorolásban szereplő tényezők mindegyike a nagyvárosok átlagéletkorát növeli, illetve a falvakét csökkenti.

15. ábra

A népesség korcsoportok szerinti megoszlása jogállás szerint

A külföldieknek Budapesten – a lakónépességgel ellentétben – kisebb az átlagos életkora, míg a községekben a legnagyobb, ahol a leginkább növekvő a dinamikájuk. Az itt élő nem magyar állampolgárok negyede 60 év feletti, míg Budapesten a külföldiek 72,2%-a 20–59 év közötti.

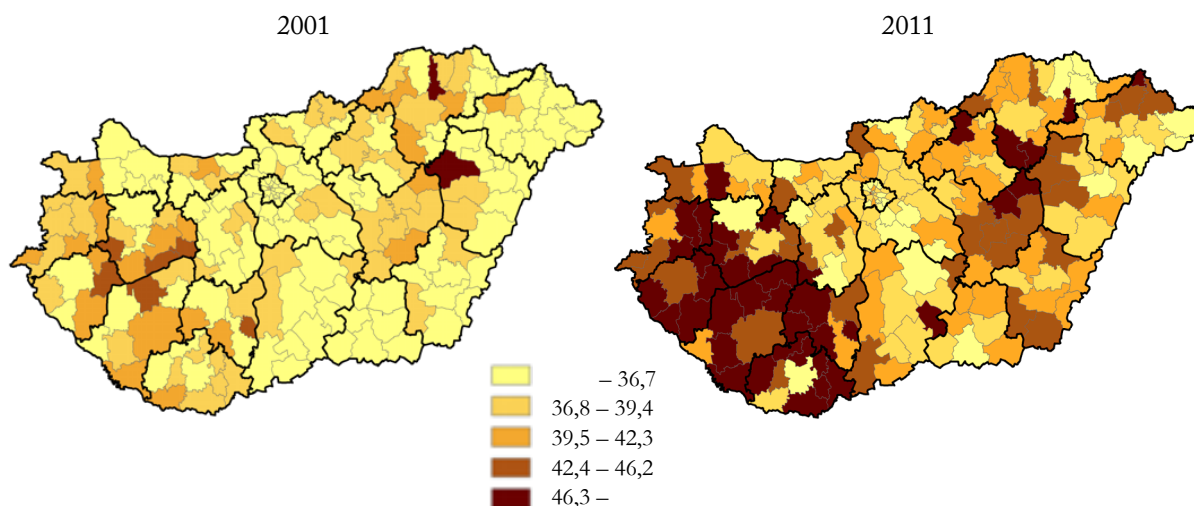
Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok átlagos életkora településtípusok szerint

Év	Településtípus				Összesen
	Budapest kerületei	megyeszékhely, megyei jogú város	többi város	nagyközség, község	
2001	32,9	32,9	35,4	36,6	34,2
2011	36,9	35,0	40,2	43,0	38,7

Megyék, járások szerint is jellegzetesek az eltérések a lakónépesség és a külföldi népesség életkorában. 2001-ben csak Zala megyében voltak a külföldiek idősebbek (0,3 évvel), mint a lakónépesség. 2011-re már hat megyében volt ez a helyzet. Amíg Budapesten a külföldi állampolgárok átlagéletkora 2011-ben 5,6 évvel kevesebb, mint a lakónépességé, addig Somogy és Zala megyében 5, illetve 5,5 évvel idősebbek a külföldiek. Egyértelműen a nyugat-magyarországi járásokban, főleg a Balaton környékén jellemző a belföldinél idősebb népesség. A Somogy megyei Tabi járásban a két népszámlálás között a külföldiek átlagéletkora 21,4 évvel, a Zala megyei Letenyei járásban pedig 18,6 évvel emelkedett. Az okok között elsősorban a térségekben megnövekedett *időskori migráció* (Illés S., 2013) említhető.

16. ábra

A külföldi állampolgárok átlagéletkora járásonként

Az életkorok területi megoszlásának vizsgálata lehetővé teszi az időskori migrációban érintett területek beazonosítását. Ezen felül a megyei, járási átlagéletkorok összevetésével a területi átrendeződéseket is figyelemmel kísérhetjük a népszámlálások között.

A népesség átlagéletkorának két népszámlálás közötti megyei sorrendjének változásait a rangkorrelációs együtthatóval (Hunyadi L. – Vita L., 2008) mérhetjük:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum (x_i - y_i)^2}{n(n^2 - 1)}$$

A lakónépesség esetén 0,88 az érték, tehát az átlagéletkorok tekintetében a vizsgált tíz év alatt a megyék közötti sorrend nagyon keveset változott (teljes egyezés esetén 1 lenne az együttható értéke). A külföldi állampolgárokra 0,81 a korreláció értéke, azaz mérsékelten erős a kapcsolat, nagyobbak a változások a sorrendekben, mint a teljes népesség esetén (járásokra

még kisebb az együtttható értéke: 0,57). A külföldi népesség és a lakónépesség átlagéletkorok szerinti megyei sorrendjeit, azaz a kereszt-rangkorrelációs együttthatók értékét tekintve 2001-ben 0,18 volt az érték, mely azt mutatja, hogy a külföldieknek átlagos életkorok alapján teljesen más megyei sorrendje volt, más *preferenciák alapján választottak lakóhelyet*, nem a meglévő struktúrák szerint oszlottak meg. 2011-re az érték 0,61-ra változott, *igazodott a külföldiek eloszlása a lakónépességéhez*.

4.2.3 Állampolgárság szerinti különbségek

Jellegzetes különbségeket fedezhetünk fel a külföldiek állampolgárságok szerinti eloszlásában a lakóhelyük jogállása szerint. Azt tapasztaljuk, hogy *minél messzebből érkeznek a migránsok, annál inkább a főváros válik elsődleges célterületükké* (Rédei M., 2007). 2011-ben a Budapesten élő külföldi állampolgárok 28%-a nem Európából érkezett, tíz évvel később már 35%-ra emelkedett ez az arány. Az Európán kívüli népesség a települési hierarchiának megfelelően oszlik el, míg az európaiak esetén a főváros és a községek egyaránt fontos szerepet töltenek be. Az idősebb *európai népesség számára a falvak, a fiatalabbak számára a nagyvárosok jelentenek vonzó célpontot*. A legnagyobb arányban a holland (56,9%), a svájci (57,2), az osztrák (51,3) és a német (40,3) állampolgárok élnek községekben.

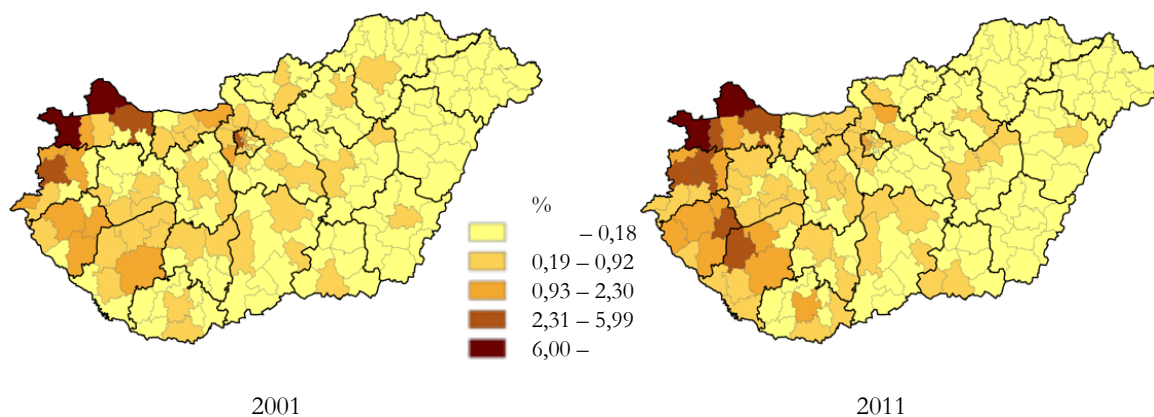
7. tábla

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok földrészek és településtípusok szerint

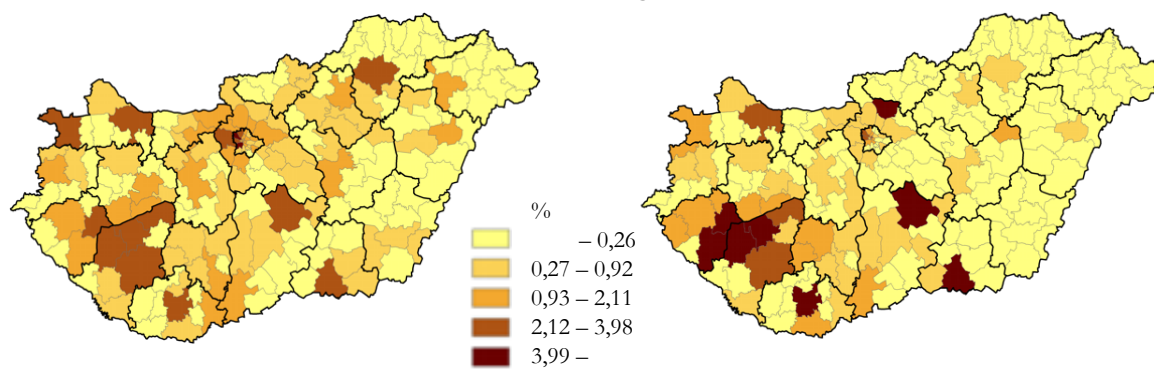
Földrész	Településtípus				Összesen
	Budapest	megyeszékhely, megyei jogú város	többi város	nagyközség, község	
2001					
Európa	32,0	20,1	26,0	21,9	100,0
Afrika	71,8	16,6	8,2	3,4	100,0
Amerika	52,3	22,5	19,8	5,3	100,0
Ázsia	53,3	22,9	13,8	10,0	100,0
Ausztrália és ismeretlen	60,2	10,5	18,7	10,5	100,0
Összesen	37,4	19,8	23,6	19,2	100,0
2011					
Európa	32,6	17,2	22,1	28,2	100,0
Afrika	48,8	29,9	16,0	5,2	100,0
Amerika	54,7	15,2	14,8	15,2	100,0
Ázsia	70,6	16,6	9,3	3,5	100,0
Ausztrália és ismeretlen	28,0	22,7	40,6	8,6	100,0
Összesen	39,5	17,3	19,8	23,3	100,0

A külföldi népesség százalékos arányai járásonként az állampolgárság országai szerint
2001 2011

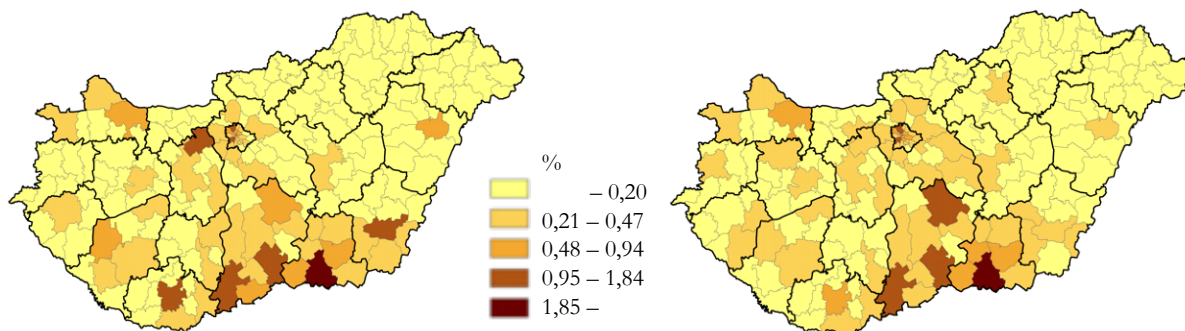
Ausztria

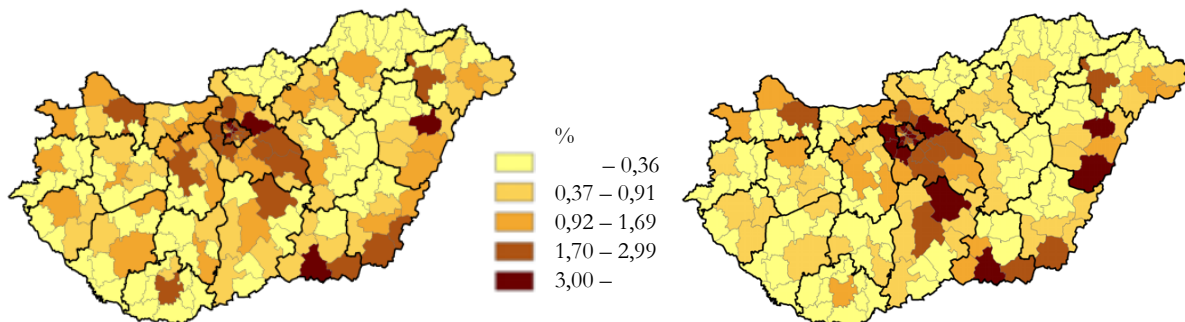
Németország

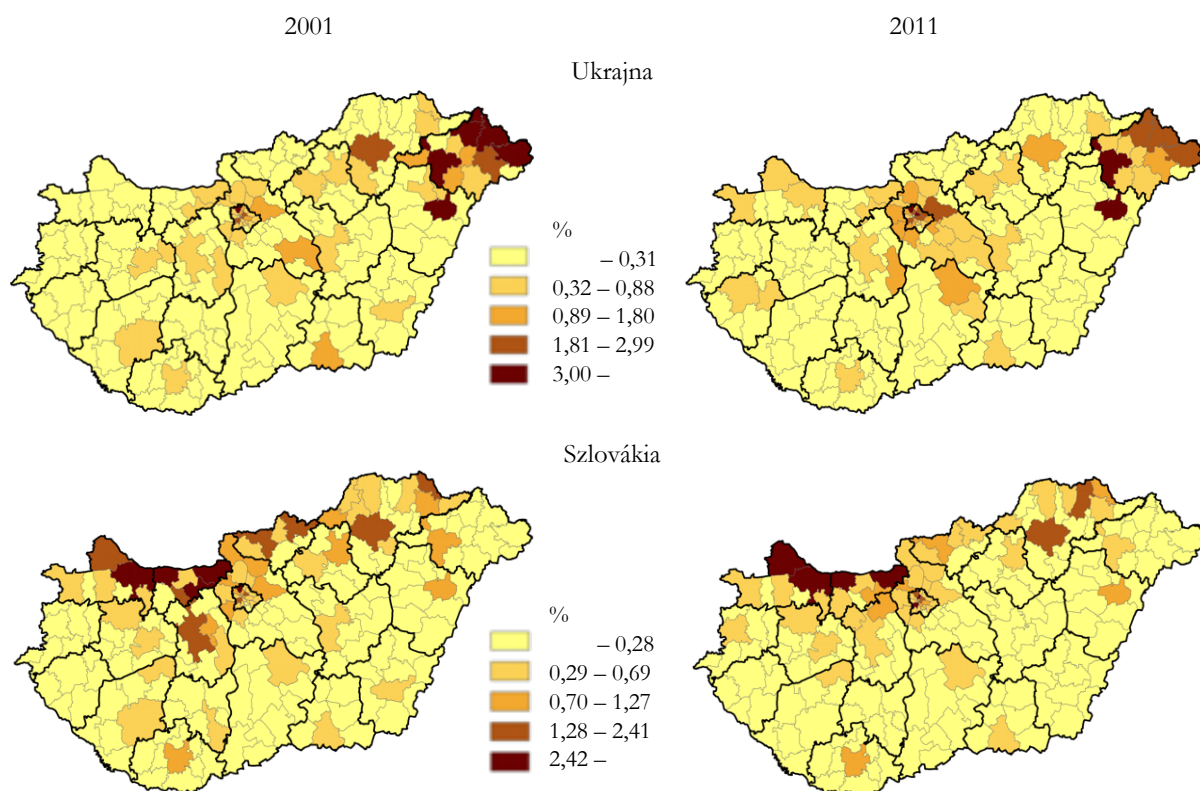

Szerbia

Románia

A környező országok állampolgárai a főváros mellett a határ menti területeken telepednek le jelentős arányban. A szerb határ menti megyékben (Baranya, Bács-Kiskun, Csongrád) él a szerb állampolgárok fele, mely enyhe növekedést mutat a két népszámlálás között. A szlovák állampolgárok 57%-a él az adott határ mentén elhelyezkedő megyékben (Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Nógrád, Pest). Az osztrák állampolgárok esetén 41%-ról 43%-ra emelkedett a vizsgált 10 év alatt a határ közelében (Vas, Győr-Moson-Sopron) élők aránya. 2001-ben minden harmadik ukrán állampolgár élt Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, ami 2011-re 19%-ra csökkent. A román állampolgárok helyezkednek el Magyarországon a legkevesbé koncentrált módon, így is 20, illetve 17%-uk él a magyar-román határ közelében (Csongrád, Békés, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben).

8. tábla

A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok állampolgárság és megyecsoport szerint

Terület	Román	Ukrán	Szlovák	Szerb	Osztrák
2001					
Budapest	32,5	23,2	26,3	22,7	28,2
Határ menti megyék	20,1	33,3	50,6	50,6	41,4
Egyéb megyék	47,4	43,5	23,1	26,7	30,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2011					
Budapest	35,6	35,2	25,7	24,0	13,2
Határ menti megyék	17,2	18,7	57,3	49,6	43,1
Egyéb megyék	47,2	46,1	17,0	26,4	43,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4.2.4 Iskolai végzettség szerinti különbségek

A külföldiek átlagosan magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a lakónépesség. A települési hierarchiát követi a külföldiek iskolai végzettség szerinti megoszlása, ugyanúgy, mint a lakónépesség esetén. Azaz, a nagyobb városokban átlagosan magasabbak az iskolai végzettségek, mint a kisebb településeken. A külföldiek között a községekben a legalább érettségivel rendelkezők aránya a vizsgált tíz év alatt nem változott jelentősen, 40% körül alakult, míg a fővárosban 7,5 százalékponttal növekedett.

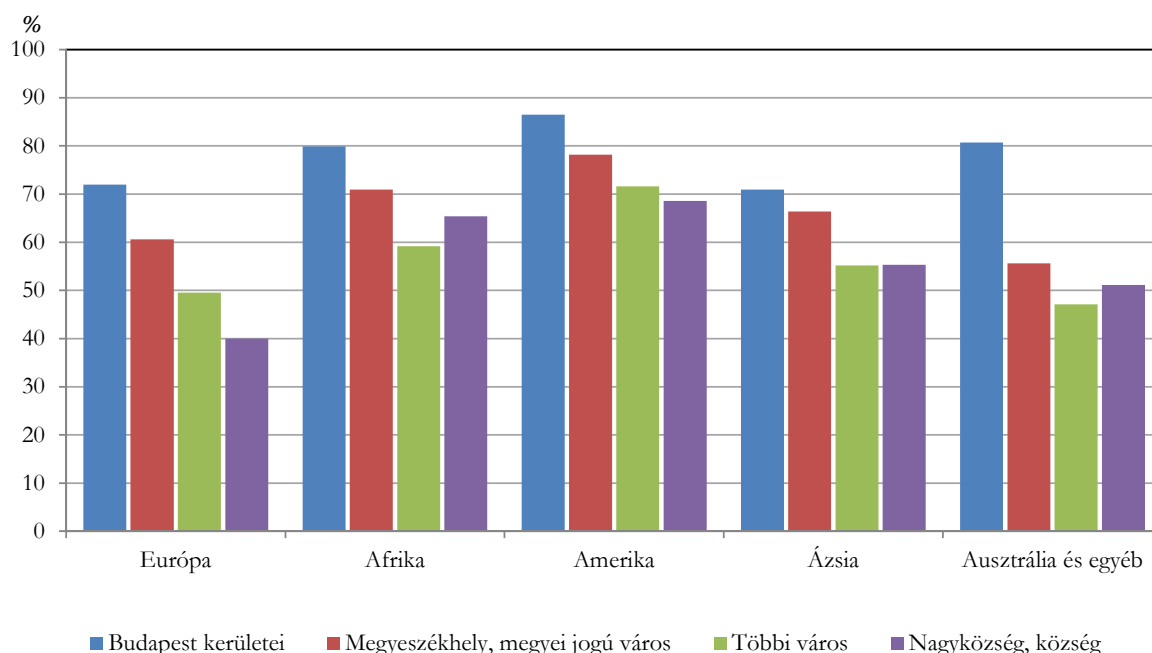
9. tábla

Érettségivel rendelkező 25 éves vagy idősebb külföldi állampolgárok aránya

Évek	Településtípus				Összesen
	Budapest	megyeszékhely, megyei jogú város	többi város	nagyközség, község	
2001	65,1	60,4	48,3	39,8	55,1
2011	72,6	62,2	50,6	41,0	58,6

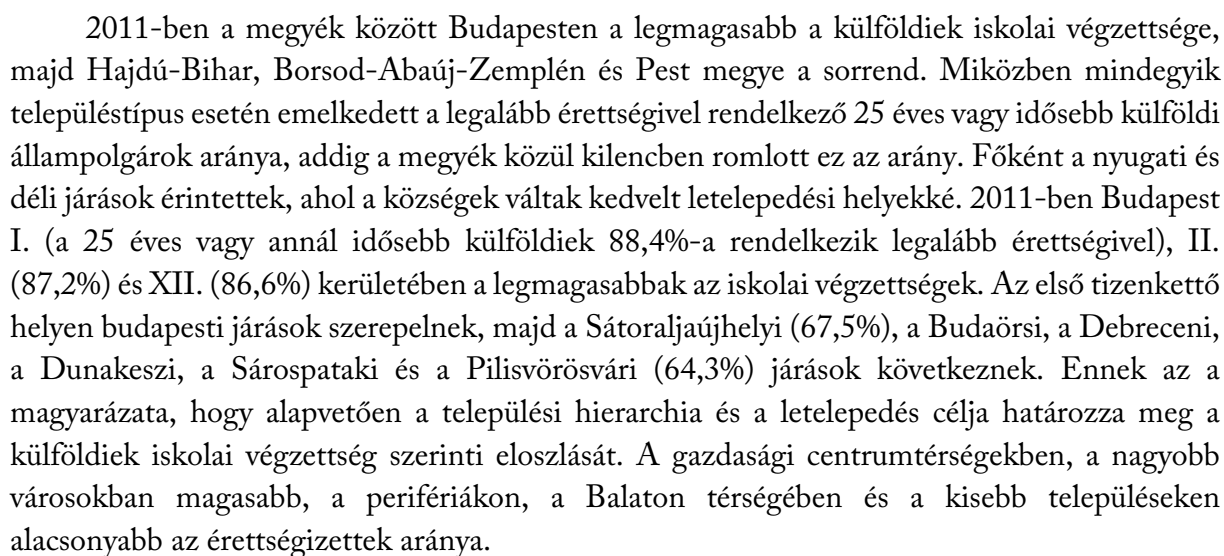
18. ábra

Érettségivel rendelkező 25 éves vagy idősebb külföldi állampolgárok aránya földrészekenként, 2011

Minél messzebből érkeznek a külföldiek, annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. Átlagosan az európaiak végzettségi szintje a legalacsonyabb. Európán belül is küldő országtól függetlenül a települési hierarchiát követik az iskolai végzettségek. Az európai országok esetén a legnagyobbak a településhierarchia szerinti különbségek. Az osztrák állampolgárok 84,8%-ának van legalább érettségije Budapesten, de csak 37,1%-ának a községekben, a németek esetén 82%, illetve 37,2%; holland állampolgárokra 89,7%, illetve 53,3%, a franciákra 89%,

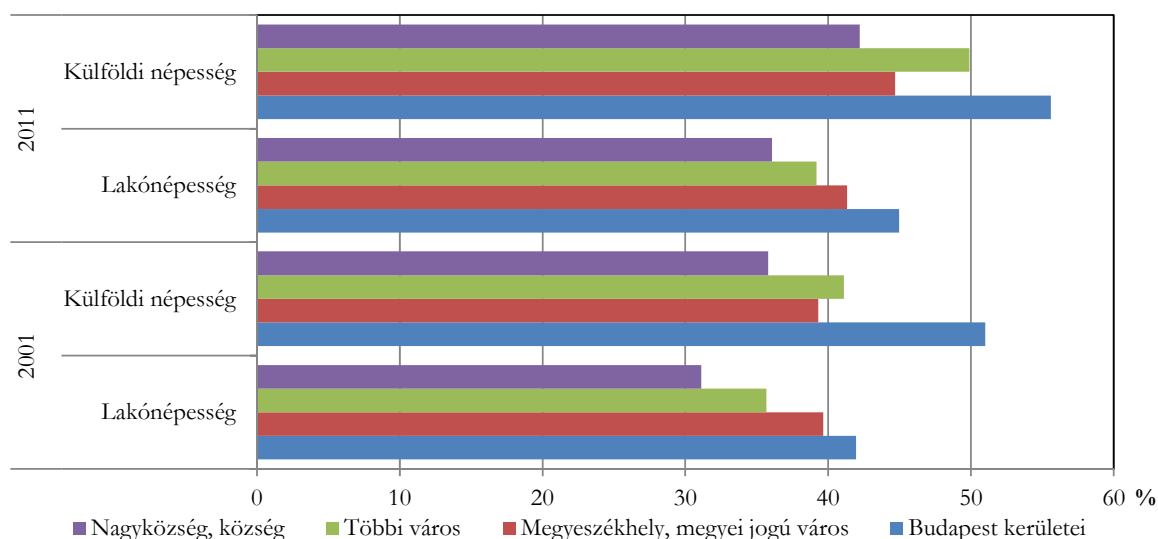
19. ábra

A foglalkoztatottak megoszlása a lakónépesség esetén követi a települési hierarchiát, azaz a nagyobb településeken általában magasabb a foglalkoztatottak aránya, míg a külföldiek esetén ez nem mindig teljesül: a külföldieknek a kisebb városokban magasabb az aktivitási arányuk, mint a megyei jogú városokban.

33

A foglalkoztatottak arányai a teljes népesség százalékában

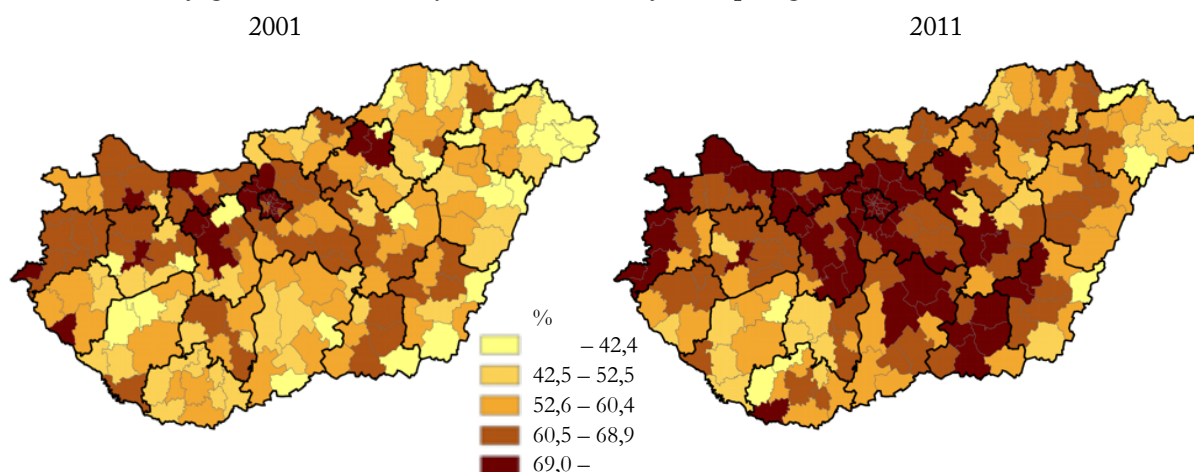

A munkanélküliek aránya a 25–64 éves korcsoportban a lakónépességre 2001-ben 5,7% volt, ami 2011-re 8,7%-ra emelkedett. A külföldiek esetén ellentétesek a tendenciák, a munkanélküliségi ráta a fenti korcsoportra 5,0% volt 2001-ben, mely a legutolsó népszámlálás adata alapján 4,6%-ra csökkent. A munkanélküliségi ráta követi a települési hierarchiát, 2011-ben a 25–64 éves korcsoportra a községekben sem éri el a 6%-ot, míg Budapesten csak 3,6%. Ez az összevetés is alátámasztja, hogy a Magyarországon élő migránsok a helyben születettekhez képest *alacsonyabb szegénységi kockázattal* rendelkeznek (Bruder E., 2014).

A horizontális eloszlásokat tekintve a foglalkoztatottak között a magyar népességre jellemző területi eloszlásokat fedezhetünk fel a külföldiek között is (KSH, 2013). 2011-ben a járások szerint a legmagasabb foglalkoztatottsági adatokkal a budapesti kerületek rendelkeznek. A legmagasabb értékkel rendelkező öt járás fővárosi (XIV., XV., XVI., XIII., XIX. kerületek), ahol 79% feletti a ráta, de az első 48 járásban az összes kerület megtalálható. Ezek mellett a foglalkoztatottak aránya Pest (Budakeszi, Érdi, Váci, Dunakeszi, Szentendrei, Pilisvörösvári, Vecsési, Gyáli, Aszódi járások), Komárom-Esztergom (Tatabányai, Komáromi, Esztergomi járások) és Győr-Moson-Sopron (Győri, Mosonmagyaróvári járások) megyék esetén a legmagasabb.

21. ábra

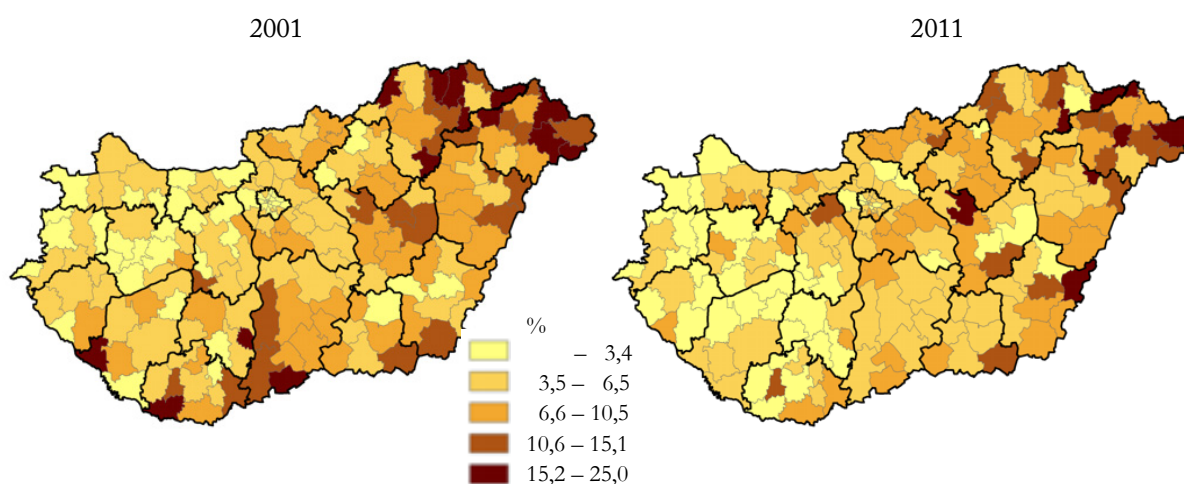
A foglalkoztatottak aránya a 25–64 éves külföldi népesség között járások szerint

A munkanélküliség területi különbségei esetén egyértelmű kelet-nyugati tagozódás figyelhető meg a külföldiek esetén is, akárcsak a lakónépesség tekintetében. A külföldiek között Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a 25–64 éves népességre 2001-ben 12,9% a ráta, ami 11,8%-ra csökkent 2011-re. Békés (2011-ben 7,8%), Borsod-Abaúj-Zemplén (9,7%) és Nógrád (8,3%) megyék rendelkeznek magas munkanélküliségi adatokkal, ugyanúgy, mint a teljes népesség esetében. A Baktalórántházi és a Záhonyi járásokban 20% feletti, a Hajdúhadházi és a Fehérgyarmati járásokban 16% volt 2011-ben a külföldiek munkanélküliségi rátája. Ugyanakkor a Dombóvári, a Sárvári, a Vasvári, a Sárbogárdi járásokban 1% alatti a ráta.

22. ábra

A munkanélküliek aránya a 25–64 éves külföldi népesség között járások szerint

Ahogy az eddigi példák is bizonyították, Magyarországon a gazdasági teljesítőképességbeli különbségek az ország térbeli társadalomszerkezetének átrendeződésére is hatással vannak. A magasabb presztízsű, magasabban képzett és jobb munkaerő-piaci pozíciókkal rendelkező társadalmi csoportok is inkább a jobb gazdasági mutatókkal rendelkező térségekben koncentrálódnak. A vizsgált tíz év alatt a külföldiek területi mintázata egyre hasonlatosabbá vált a lakónépesség társadalmi eloszlásához, társadalmi rétegződési indexéhez (TRI) (Németh Zs., 2008). A kiemelkedően magas indexek általában magasabb külföldi foglalkoztatással, alacsonyabb életkorral, magasabb iskolai végzettséggel, az átlag alattiak pedig nagyobb munkanélküliséggel, kevesebb elvégzett iskolai osztályszámmal járnak együtt. Tehát *a külföldi állampolgárok növekvő mértékben a már meglévő gazdasági, társadalmi struktúra szerint telepszenek le Magyarországon* (Kincses Á., 2014b).

5. A Magyarországon élő külföldi állampolgárok területi jellemzői

5.1 Külföldi állampolgárok területi eloszlása Magyarországon

A külföldi születésű állampolgárok Magyarországra történő bevándorlása csökkent a népességfogyás mértékét, ez demográfiaiilag kedvező folyamat (Hablicsek L., 1996; 2004; Kiss T., 2007), hiszen míg évente 30–40 000 emberrel többen halnak meg, mint ahányan születnek, addig a rendszerváltás óta átlagosan 10–20 000 fős éves, pozitív migrációs egyenleg jellemzi hazánkat. *A migrációnak közvetlen népességpótló szerepe mellett pozitív gazdasági, társadalmi, demográfiai hatásai is vannak hazánkra nézve.* Ahogyan eddig bemutatásra került, a külföldiek átlagosan fiatalabbak, magasabb iskolai végzettséggel és gazdasági aktivitással rendelkeznek, mint a magyar állampolgárok. Az országos hatásokat jelentősen meghaladja a migránsok által preferált térségekben tapasztalható befolyásuk.

A népesség eloszlására általában is a nagy területi különbségek és a koncentrálódás jellemző (Becsei J., 1998). 2001-ben Magyarország öt településén élt a lakónépesség negyede, mely 2011-ig nem változott. A Magyarországon élő migránsok által leginkább preferált öt településen (Budapest, Szeged, Debrecen, Pécs, Nyíregyháza) élt 2001-ben a külföldiek 47,7%-a, 2011-ben (Budapest, Szeged, Debrecen, Pécs, Kecskemét) pedig már 49,7%-a. Azaz öt településen lakott a Magyarországon tartózkodó migránsnépesség fele! Ez a tény önmagában megkérdőjelezheti egy országos migrációs stratégia relevanciáját, hiszen ilyen koncentrációk esetén sokkal inkább a helyi stratégiák lehetnek alkalmasak, hogy válaszokat adjanak a külföldiekkel kapcsolatos kérdésekre.

A népszámlálás adatai szerint az öt legnépesebb település 2001-ben Magyarországon Budapest (1 776 388 fő), Debrecen (211 034 fő), Miskolc (184 125 fő), Szeged (168 273 fő) és Pécs (162 498 fő) volt. A sorrendben tíz év alatt mindössze egy változás történt: Szegeden 2011-ben már több ember élt, mint Miskolcot. A csere elsődleges oka pedig a nemzetközi migrációból eredő népességtöbblet: a külföldiek száma több mint négyezer fővel magasabb Szegeden, mint Miskolcon.

10. tábla

Az öt legnépesebb magyar város lakossága

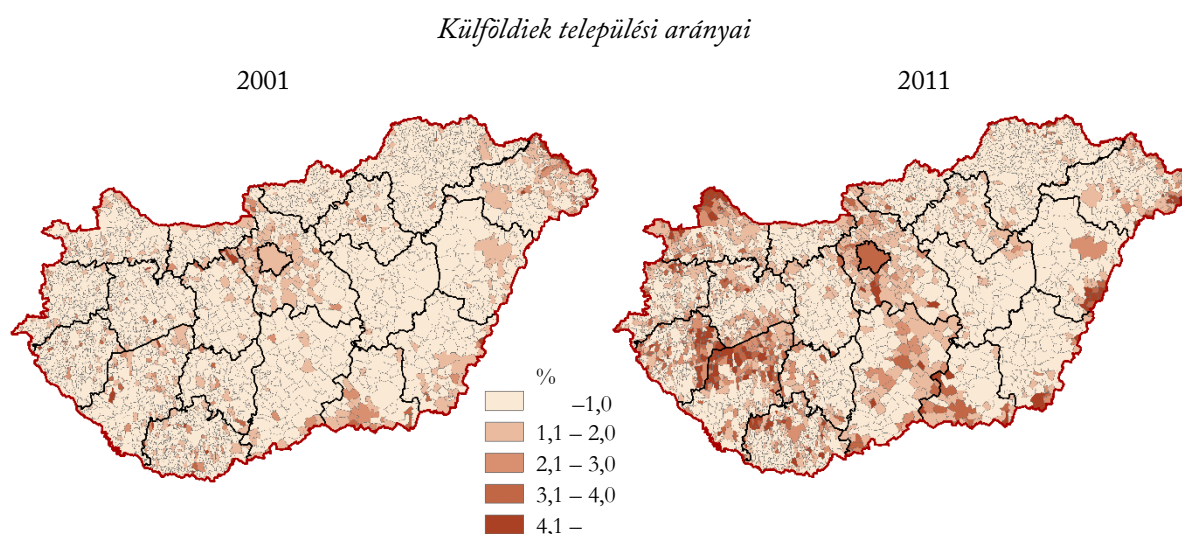
Település neve	Külföldi állampolgárok		Lakónépesség	
	2001	2011	2001	2011
Budapest	34 827	56 603	1 776 388	1 729 040
Debrecen	2 930	4 425	211 034	211 320
Szeged	3 888	5 082	168 273	168 048
Miskolc	732	923	184 125	167 754
Pécs	1 413	3 416	162 498	156 049

Amíg a külföldi népesség száma a nagyobb településeken általában magasabb, addig a migránsok lakónépességen belüli arányainál sokszor a kisebb településeknél találkozhatunk magasabb rátákkal: 2001-ben Vésén volt a legmagasabb a külföldiek aránya (16,1%), majd Parádsasvár (13,7%), Horváthertelend (6,8%), Peterd (6,3%), Nemesborzova (6,1%), Balatonöszöd (5,8%), Bicske (5,6%), Magyarlukafa (5,5%), Győröcske (5,4%) és Barabás (5,3%)

volt a sorrend. A nagyvárosok közül a legmagasabb volt a migránsok aránya Szegeden (2,3%), mely értékkel a települések sorrendjében a 88-adik helyet foglalta el, míg a második Budapest volt a 132-edik (2,0%) hellyel az országos listán.

2011-ben Rajkán a külföldiek aránya 37,4, Somogysimonyiban 25,8, Gosztolán 23,5, Iborfián 22,2, Balatongyörökön 20,7, Komlódtótfaluban 18,0, Nemesbükön és Vindornyafocon 17–17% volt. Budapest a 3,4%-os migránsarányával a települések között a 224-edik, Szeged (3,1%) pedig a 270-edik helyre szorult vissza, noha a migránsok száma és aránya jelentősen növekedett mindkét településen. A vizsgált tíz év alatt a határ menti településeken, a Balaton vonzáskörzetében és a nagyvárosokban a migránsok száma és népességen belüli aránya növekedett, a migrációban leginkább érintett települések nyugatra tolódtak. Az okokat elsősorban a küldő országok összetételében bekövetkezett változásokkal lehet összefüggésbe hozni, melyre később részletesebben is kitérek.

23. ábra

5.2 Külföldi állampolgárok területi koncentrációja

A külföldi állampolgárok elhelyezkedésének területi különbségeit, egyenlőtlenségeit, koncentrációját vizsgálhatjuk önmagukhoz képest, abszolút értelemben, majd a kapott értékeket összehasonlíthatjuk a magyar népesség hasonló adataival, vagy mérhetjük relatív módon, úgy, hogy a migránsok koncentrációját eleve a magyar népesség települések szerinti elhelyezkedéséhez viszonyítjuk. Az előbbi gondolatmenettel az abszolút, az utóbbival a relatív koncentrációk elemzéséhez jutunk el (Kincses Á., 2014c).

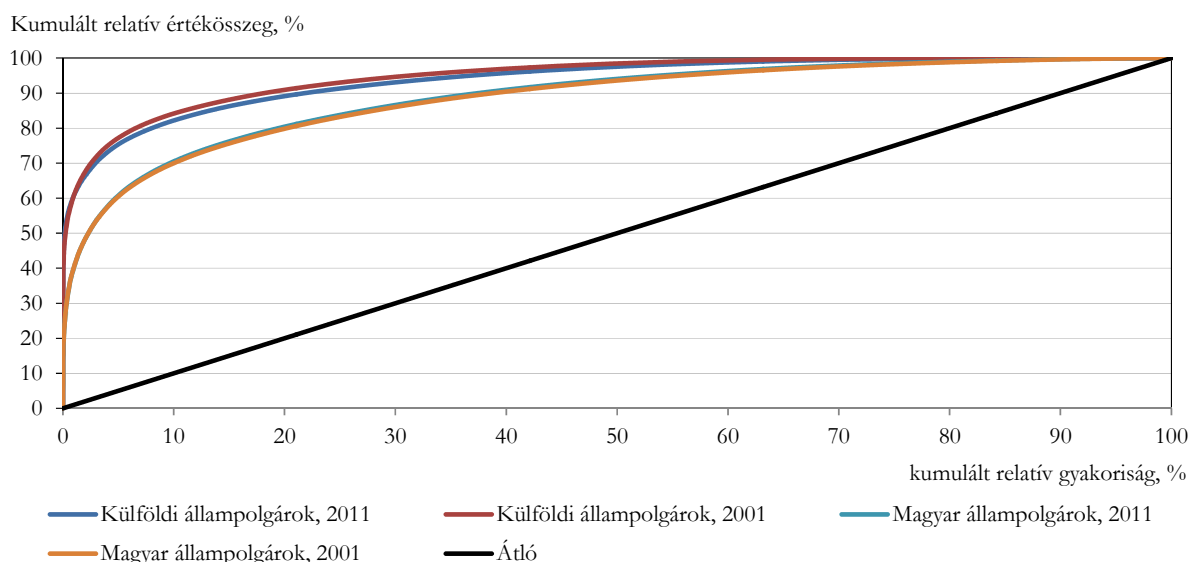
5.2.1 Abszolút koncentrációk

A migránsok és a magyar népesség települések szerinti elhelyezkedésének a koncentrációja, az azok közötti eltérések és annak dinamikája a Lorenz-görbékkel szemléltethetők (Lorenz, M. O., 1905). A görbe egy egységoldalú (jelen esetben 100 egység) négyzetben ábrázolt függvény, mely a vizsgált mennyiségi ismérv kumulált relatív gyakoriságainak függvényében ábrázolja a kumulált relatív értékösszegeket. Ha nincs koncentráció, akkor a vizsgált egységeknek az

értékösszegeből azonos a részesedése, a kumulált relatív gyakoriságok és a kumulált értékösszegek rendre megegyeznek, így a függvény képe egységnyi meredekségű egyenes (átló). Ha a vizsgált települések között vannak olyanok, melyek a vizsgált ismév összegének nagy arányát tartalmazzák, akkor a relatív gyakoriságok és értékösszegek jelentősen különböznek egymástól, így a Lorenz-görbe távol esik az egységnyi meredekségű egyenestől. Minél távolabb esik a görbe az átlótól, annál nagyobb a koncentráció (Major K. – Nemes Nagy J., 1999).

24. ábra

A külföldi és a magyar népesség települési koncentrációja a Lorenz-görbe alapján

A Lorenz-görbék alapján a külföldi állampolgárok területi koncentrációja sokkal magasabb, mint a (szintén erős koncentrációt mutató) magyar népességé. Mivel grafikus ábrázolásról van szó, alapvetően csak vizualizációs összehasonlítást tesz lehetővé. A Gini-együttható ezzel szemben konkrét mérőszámot ad a koncentráció jellemzésére: A Gini-koefficiens a vizsgált mennyiségi ismév és a négyzet átlója közötti területet méri, olyan módon, hogy minden megfigyelési egység részarányának az összes többiétől való átlagos eltérését viszonyítja az átlaghoz. Minél nagyobb az értéke, annál nagyobb a koncentráció. Maximális értéke az egység. A koncentráció hiányában a Lorenz-görbe egybeesik az átlóval, és a Gini-koefficiens értéke nulla.

$$G = \frac{1}{2 * \bar{x} * n^2} \sum_i \sum_j |x_i - x_j|$$

Esetünkben n a települések száma, $\bar{x}$ a magyar, külföldi, illetve a lakónépesség települési átlaga, míg x_i az i . település megfelelő népessége.

11. tábla

A települési Gini-együttható értékei a külföldi és a magyar lakosságra

Megnevezés	2001	2011
Külföldi állampolgárok	0,894	0,877
Magyar állampolgárok	0,770	0,777
Lakónépesség	0,771	0,778

A külföldi népesség települési koncentrációja számszerűsítve is sokkal magasabb a magyarénál. A vizsgált tíz év alatt a magyar népesség koncentrációja nem változott jelentősen, míg a külföldieké mérséklődött, így a koncentrációk különbségei enyhén csökkentek. A koncentráció mérséklődésében szerepet játszhat a migránsnépesség két időpont közötti emelkedése és az összetételben bekövetkezett változás is.

Ahogy láttuk, a Gini-koefficiens egy adott statisztikai sokaság valamely mennyiségi ismérvének eloszlásához egy konkrét 0 és 1 közötti valós számot rendel hozzá. Más szavakkal, ha adott a függvény értelmezési tartományának valamely (minőségi vagy területi) ismerv szerinti osztályozása (amire teljesül, hogy az értelmezési tartomány minden eleme besorolható egy osztályba, és ez a csoportosítás egyértelmű), akkor a Gini-mutató e csoportokon (települések, járások, személyek stb.) értelmezett mennyiségi ismérvek (népességszám, jövedelem stb.) értékeihez rendel hozzá egy konkrét számot. A függvény nem invertálható, ugyanahhoz az értékhez különböző eloszlások tartozhatnak. Ha csak a végeredményt vizsgáljuk, akkor arról nem rendelkezünk információval, hogy az adott koncentrációért a csoportosítás alapjául szolgáló osztályok melyik elemei, elemcsoportjai a felelősek leginkább, a mennyiségi ismerv eloszlásában a konkrét minőségi vagy területi ismervnek milyen szerepe van.

A fenti konkrét vizsgálat során úgy merül fel a kérdés, hogy mely települések, településtípusok azok, melyek a külföldi és magyar népesség magas koncentrációs értékéért felelősek. Az eltérések megkereséséhez visz közelebb, ha a Gini-együttható képletében szereplő összeadásokat kommutatív és asszociatív volta miatt a települések jogállása szerint csoportosítjuk:

$$\begin{aligned}
G &= \frac{1}{2 * \bar{x} * n^2} \sum_i \sum_j |x_i - x_j| \\
&= \frac{1}{2 * \bar{x} * n^2} \left\{ \sum_{i=köztség} \sum_j |x_i - x_j| + \sum_{l=város} \sum_j |x_l - x_j| + \sum_{s=mjv} \sum_j |x_s - x_j| \right. \\
&\quad \left. + \sum_j |x_{Bp} - x_j| \right\} \\
&= \frac{1}{2 * \bar{x} * n^2} \left\{ \sum_{i=köztség} \sum_{j=köztség} |x_i - x_j| + \sum_{i=köztség} \sum_{a=város} |x_i - x_a| + \sum_{i=köztség} \sum_{b=mjv} |x_i - x_b| \right. \\
&\quad + \sum_{i=köztség} |x_i - x_{Bp}| + \sum_{l=város} \sum_{c=köztség} |x_l - x_c| + \sum_{l=város} \sum_{d=város} |x_l - x_d| \\
&\quad + \sum_{l=város} \sum_{e=mjv} |x_l - x_e| + \sum_{l=város} |x_l - x_{Bp}| + \sum_{m=mjv} \sum_{f=köztség} |x_m - x_f| \\
&\quad + \sum_{m=mjv} \sum_{g=város} |x_m - x_g| + \sum_{m=mjv} \sum_{h=mjv} |x_m - x_h| + \sum_{m=mjv} |x_m - x_{Bp}| + \sum_{x=köztség} |x_x - x_{Bp}| \\
&\quad \left. + \sum_{y=város} |x_y - x_{Bp}| + \sum_{v=mjv} |x_v - x_{Bp}| \right\}
\end{aligned}$$

A

$$\Delta_{ij} = \sum_i \sum_j |x_i - x_j|$$

jelölést bevezetve:

$$G = \frac{1}{2 * \bar{x} * n^2} \{ \Delta_{község,község} + \Delta_{község,város} + \Delta_{község,mjv} + \Delta_{község,Bp} + \Delta_{város,község} + \Delta_{város,város} + \Delta_{város,mjv} + \Delta_{város,Bp} + \Delta_{mjv,község} + \Delta_{mjv,város} + \Delta_{mjv,mjv} + \Delta_{mjv,Bp} + \Delta_{Bp,község} + \Delta_{Bp,város} + \Delta_{Bp,mjv} + \Delta_{Bp,Bp} \}$$

Felhasználva az abszolút érték szimmetriáját:

$$\Delta_{ij} = \Delta_{ji}$$

Így:

$$G = \frac{1}{2 * \bar{x} * n^2} \{ (\Delta_{község,község} + \Delta_{város,város} + \Delta_{mjv,mjv} + \Delta_{Bp,Bp}) + 2(\Delta_{község,város} + \Delta_{község,mjv} + \Delta_{község,Bp} + \Delta_{város,mjv} + \Delta_{város,Bp} + \Delta_{mjv,Bp}) \}$$

Az együttható felbontását olyan módon is felfoghatjuk, hogy a Gini-mutató nem más, mint egy szimmetrikus mátrix elemeinek összege, mely i-edik sorának és j-edik oszlopának eleme

$$\frac{1}{2 * \bar{x} * n^2} * \Delta_{ij}.$$

Ekkor a mátrix főátlójában lévő elemek összege, azaz a mátrix nyoma adja a Gini-együtthatónak a települések jogállásán belüli *belső*, míg a többi része a jogállások közötti *külső* hozzájárulását Gini-mutató értékéhez. A kettő összege adja az együttható értékét.

12. tábla

A Gini-együttható bontásának összetevői

	Külföldi állampolgárok, 2001	Külföldi állampolgárok, 2011	Magyar állampolgárok, 2001	Magyar állampolgárok, 2011	Lakónépesség, 2001	Lakónépesség, 2011
$\Delta_{Bp,Bp}$	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
$\Delta_{Bp,mjv}$	0,0013	0,0014	0,000596	0,00059	0,0006027	0,000602
$\Delta_{Bp,város}$	0,0191	0,0201	0,008747	0,008664	0,0088416	0,00883
$\Delta_{Bp,község}$	0,1667	0,1759	0,076682	0,075964	0,0775024	0,077404
$\Delta_{mjv,mjv}$	0,0007	0,0007	0,000417	0,000421	0,0004186	0,000424
$\Delta_{mjv,város}$	0,0092	0,0082	0,009275	0,009252	0,009274	0,009235
$\Delta_{mjv,község}$	0,0874	0,0763	0,090079	0,090026	0,0900543	0,089827
$\Delta_{város,város}$	0,0132	0,0114	0,013	0,013328	0,0129753	0,013253
$\Delta_{város,község}$	0,1014	0,0842	0,12929	0,13145	0,1290179	0,130707
$\Delta_{község,község}$	0,1103	0,1323	0,12733	0,13135	0,1269066	0,130779
$\Delta_{belső}$	0,1242	0,1444	0,1407	0,1451	0,1403	0,1445
$\Delta_{külső}$	0,7702	0,7322	0,6293	0,6319	0,6306	0,6332
Összesen	0,8944	0,8766	0,770081	0,776992	0,7708864	0,777668

A számításokat elvégezve a települések jogállásai közötti, külső eloszlások különbségeire lehet visszavezetni a népességben tapasztalt magas koncentrációs értékeket. A jogállásokon belüli (megyei jogú városok közötti, egyéb városok közötti, illetve községeken belüli) eltérések a Gini-indexben minden vizsgált csoport esetén a teljes összeg 20%-a alatt maradtak. A magas koncentrációs értékeket egyértelműen a népességszámoknak a települések jogállásai között lévő erős egyenletlenségei okozzák. A külföldi állampolgárok a magyar állampolgároknál magasabb koncentrációja mögött is a jogállások közötti eloszlások különbségei húzódnak meg. A belső összetevők a migránsok esetén hasonló módon járulnak hozzá a Gini-együttható értékéhez, mint a magyar lakosság esetében. A magyar népességre az egyéb városokon és községeken belüli, illetve községek közötti értékek a legmagasabbak, míg a külföldi állampolgárok eloszlására az jellemző, hogy a főváros és a községek közötti eloszlásbeli különbségek a legmeghatározóbbak a magas koncentráció szempontjából.

A Gini-együttható felbontásának gondolatmenete nemcsak a területi csoportosításokra használható, hanem általánosan is, bármilyen osztályozás alapú ismételveloszlások vizsgálata esetén. Az együtthatóban szereplő összetevők csoportosításával elérhető a csoportok magasabb aggregáltsági szintjei közötti horizontális vagy vertikális összevetés, a csoportokon belüli és azok közötti koncentrációk elkülönítése, így például a jövedelmek emberek közötti koncentrációja is felbontható a nemek közötti és nemeken belüli egyenlőtlenségek összegére is, vagy régiókon belüli és régiók közötti részekre.

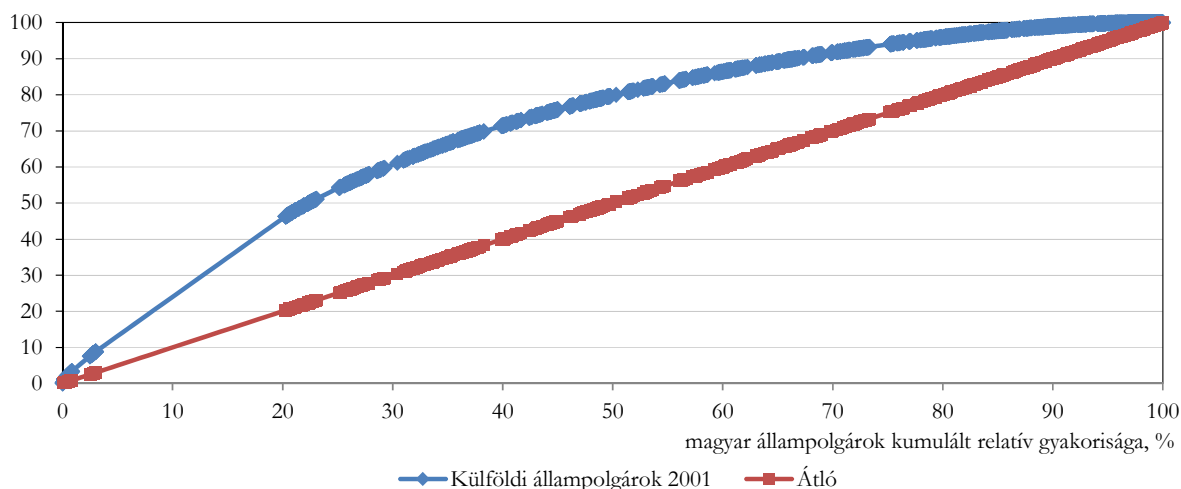
5.2.2 Relatív koncentrációk

Amint láttuk, a Lorenz-görbék alapján a külföldi állampolgárok területi koncentrációja magasabb, mint a magyar népességé. Ezt szemléletesebbé tehetjük, ha a külföldiek kumulált értékösszegét nem a saját kumulált relatív gyakoriságaik, hanem a magyar állampolgárok településenkénti arányainak kumulált gyakoriságai szerint ábrázoljuk. A települések sorrendjét a külföldieknek a magyar népességhez viszonyított relatív arányai adják.

25. ábra

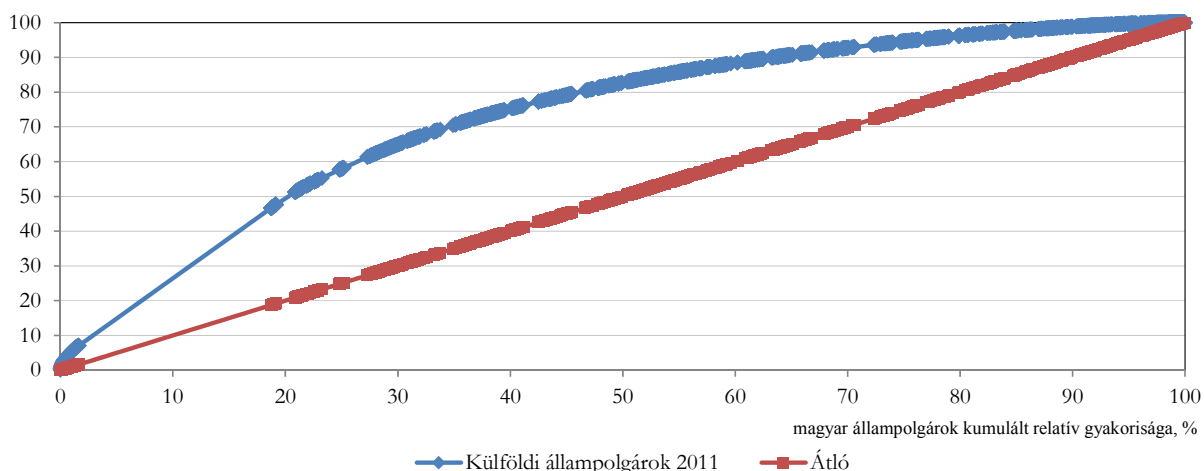
A külföldi népesség települési koncentrációjának Lorenz-görbéje a magyar népességhez viszonyítva, 2001

Külföldi állampolgárok kumulált relatív értékösszege, %

A külföldi népesség települési koncentrációjának a Lorenz-görbéje a magyar népességhez viszonyítva, 2011

Külföldi állampolgárok kumulált relatív értékösszege, %

Az ábrák alapján megállapítható, hogy látványosan nagyobb a külföldiek koncentrációja. A települések nagyon kis aránya rendelkezik a migránsok nagy többségével. A Lorenz-görbéhez kapcsolható relatív koncentrációs mutató, a Hoover-index, mely a Lorenz-görbe és az átló közötti maximális függőleges távolságot (Major K. – Nemes Nagy J., 1999) méri.

$$H = \frac{1}{2} \cdot \sum_{i=1}^n |x_i - f_i|$$

ahol $\sum f_i = \sum x_i = 100$

Jelen esetben x_i a magyar lakosság, f_i pedig a külföldi állampolgárok települések szerinti arányait jelenti. Az eredmények:

$$H_{2001}=31,60$$

$$H_{2011}=35,61$$

Eszerint 2001-ben a külföldi állampolgárok 31,6%-át kellett volna átcsoportosítani a települések között, hogy a magyar népességgel azonos legyen az eloszlásuk. A magyar népességhez képesti eltérés 2011-ben még ennél is magasabb értéket mutatott.

Az abszolút koncentrációs vizsgálatok alapján azt láttuk, hogy a külföldiek települési koncentrációja csökkent, a magyar népességé nem változott jelentősen, miközben a relatív vizsgálat szerint az egymáshoz viszonyított koncentrációk emelkedtek. Ez azt jelenti, *hogy a külföldi állampolgárokat a magyar népességtől részben eltérő térhasználat jellemzi, más területeket preferálnak*, illetve a települések közötti eloszlásaik is különböznek a hazai népességtől.

A Hoover-együttható is felbontható a települések jogállása szerinti csoportokra. A módszer itt is a Gini-indexnél leírt: a képletben szereplő összeadásokat annak felcserélhető volta miatt a települések jogállása szerint csoportosítjuk:

$$H = \frac{1}{2} \cdot \sum_{i=1}^n |x_i - f_i| = \frac{1}{2} \left\{ \sum_{j=\text{község}} |x_j - f_j| + \sum_{k=\text{város}} |x_k - f_k| + \sum_{l=\text{mjv}} |x_l - f_l| + |x_{Bp} - f_{Bp}| \right\}$$

A Hoover-index felbontása a települések jogállásai szerint

Jogállás	2001	2011
Budapest	10,1	11,2
MJV	4,6	5,4
Egyéb város	7,6	8,8
Község	9,3	10,1
Összesen	31,6	35,6

A külföldi és a magyar népesség azonos települési eloszlásához szükséges 35,6%-os átcsoportosításokból 11,2 százalékpont a főváros, 5,4 százalékpont a megyei jogú városok, 8,8 százalékpont az egyéb városok, valamint 10,1 százalékpont a falvak szerepe. A magas koncentrációs mutatók értékét elsősorban (60%-ban) a fővárosban és a községekben tapasztalható eloszláskülönbségek okozzák. *A migránsnépesség számára a közepes települések általánosságban nem jelentenek vonzó letelepedési helyet. Vagy a nagyvárosokat, vagy a kisebb településeket preferálják*, természetesen más-más célból.

5.3 Külföldi és magyar állampolgárok elhelyezkedésének különbségei és okai

5.3.1 A területi eloszlások különbségei

A települések két időpont közötti népességszám szerinti sorrendjeiben bekövetkezett változásokat a rangkorrelációs együtthatóval (Hunyadi L. és Vita L., 2008) mérhetjük:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum (x_i - y_i)^2}{n(n^2 - 1)}$$

(x a népesség 2001-es, y a 2011-es települési sorrendjének mérőszáma).

A sorrendek teljes egyezése esetén (tehát ha nincs semmilyen változás) 1, a teljesen fordított sorrendben pedig -1 az együttható értéke.

A lakónépességre és a magyar népességre a mutató értéke egyaránt 0,996. Ami azt jelenti, hogy a települések népességsorrendjei között tíz év alatt szinte semmilyen átalakulás nem történt. Külföldiekre a mutató értéke 0,8, ami sokkal nagyobb változásokat, átrendeződéseket jelent, noha az alapstruktúra kevésbé alakult át.

A rangkorrelációs együtthatót nem csak két időpontra vonatkozó arányskálán mért mennyiségi ismérv kapcsolatának mérésére használhatjuk fel. A Pearson-féle keresztkorrelációs együttható mintájára értelmezhető a kereszt-rangkorrelációs együttható is. A fenti képletben ekkor x a 2001-es magyar népesség települési sorrendjének mérőszáma, y pedig a 2011-es külföldi népesség települési sorrendjét jelenti. A keresztkorreláció értéke 0,77.

A determinációs koefficiens bevezetve ($H = r^2 = r_s^2$), a keresztkorrelációval adódó értékek úgy magyarázhatók, hogy 2011-ben a külföldiek települések közötti szóródását 59%-ban ($0,77 \cdot 0,77 = 0,59$) magyarázza a lakónépesség 2001-es települések közötti elhelyezkedése. Ez azt jelenti, *hogy a lakó- és külföldi népesség jelentős koncentrálódása figyelhető meg a horizontális térfelosztásokat vizsgálva is, de nem mindenhol ugyanazokon a helyeken*, ahogy az a koncentrációk vizsgálatánál is látszik. *A preferenciákban a közös területek mellett vannak inkább a külföldiek, illetve inkább a magyarok által kedvelt térségek is.* A jelenség hátterében fontos

magyarázó tényező, hogy a magyar népesség korlátosabban dönt lakóhelyéről, mint a külföldi populáció, hiszen az előbbi csoport esetén a költözések aktivitását, távolságát és irányát a családi és kulturális kötődések, a lokálpatriotizmus erősen korlátozhatják. A külföldiek esetében a hazai településállomány imázsa is fontos magyarázó tényező lehet. Hogy melyek a külföldiek által preferált területek, és milyen mértékű az eltérés a magyar népességtől, ahhoz visz közelebb a következő vizsgálat.

A két népszámlálás közötti időszakban a magyar és a külföldi népesség is különböző mértékű területi átrendeződésen ment keresztül. A településeket a magyar és a külföldi állampolgárok számának változása alapján három-három csoportba oszthatjuk. Az első csoportba azok a települések tartoznak, ahol a megfelelő népesség száma a vizsgált tíz év alatt több, mint 1%-kal növekedett, a második csoportba tartozó települések között a változás –1 és +1 százalék között volt, míg a harmadik osztályba azok a települések kerültek, ahol a külföldi, illetve a magyar népesség csökkenése meghaladta az 1%-ot.

14. tábla

A magyar települések csoportosítása a népesség változása szerint

Csoportok	Magyar népesség	Külföldi népesség	Magyar népesség	Külföldi népesség
	darab település		%	
Növekedés (>1%)	533	2 180	16,90	69,12
Stagnálás (<1% és >–1%)	126	166	3,99	5,26
Csökkenés (<–1%)	2 495	808	79,11	25,62
Összesen	3 154	3 154	100,00	100,00

Azt tapasztaljuk, hogy a települések 79%-ában csökkent a magyar népesség a két népszámlálás között, és mintegy 17%-ában növekedett, míg a külföldiek vonatkozásában fordított a helyzet, a települések negyedében szorult vissza a számuk, de a magyar települések 69%-ában több külföldi él, mint tíz évvel korábban.

Kérdés, hogy a külföldi- és magyarnépesség-változások mennyire azonosak vagy különbözőek. A kérdés megválaszolásához Magyarország településeit a fenti három-három csoport szerint a következők szerint osztályozhatjuk:

1-es osztály: a külföldi és a magyar népesség is 1%-nál nagyobb mértékben gyarapodott: *jelentősebb hazai- és külföldinépesség-növekedés.*

2-es osztály: a magyar népesség is 1%-nál nagyobb mértékben gyarapodott, a külföldi népesség változása –1 és +1% közötti volt: *jelentősebb hazai- és stagnáló külföldinépesség-változás.*

3-as osztály: a magyar népesség 1%-nál nagyobb mértékben gyarapodott, a külföldi népesség 1%-nál nagyobb mértékben csökkent: *jelentősebb hazai növekedés és jelentős külföldinépesség-csökkenés.*

4-es osztály: a magyar népesség változása –1 és +1% közötti, a külföldiek száma 1%-nál nagyobb mértékben növekedett: *stagnáló hazai- és jelentős külföldinépesség-növekedés.*

5-ös osztály: a magyar és a külföldi népesség változása is –1 és +1% közötti: *stagnáló hazai- és külföldinépesség-változás.*

6-os osztály: a magyar népesség változása –1 és +1% közötti, a migránsnépesség csökkenése meghaladja az 1%-ot: *stagnáló hazai és jelentősen csökkenő külföldi népesség.*

7-es osztály: a magyar népesség csökkenése 1%-nál nagyobb, a migránsnépesség növekedése meghaladja az 1%-ot: *jelentősen csökkenő hazai és jelentősen növekvő külföldi népesség.*

8-as osztály: a magyar népesség csökkenése 1%-nál nagyobb, a migránsnépesség változása –1 és +1% közötti: *jelentősen csökkenő hazai és stagnáló külföldi népesség.*

9-es osztály: a magyar és a külföldi népesség csökkenése egyaránt 1%-nál nagyobb: *jelentősen csökkenő hazai és külföldi népesség.*

15. tábla

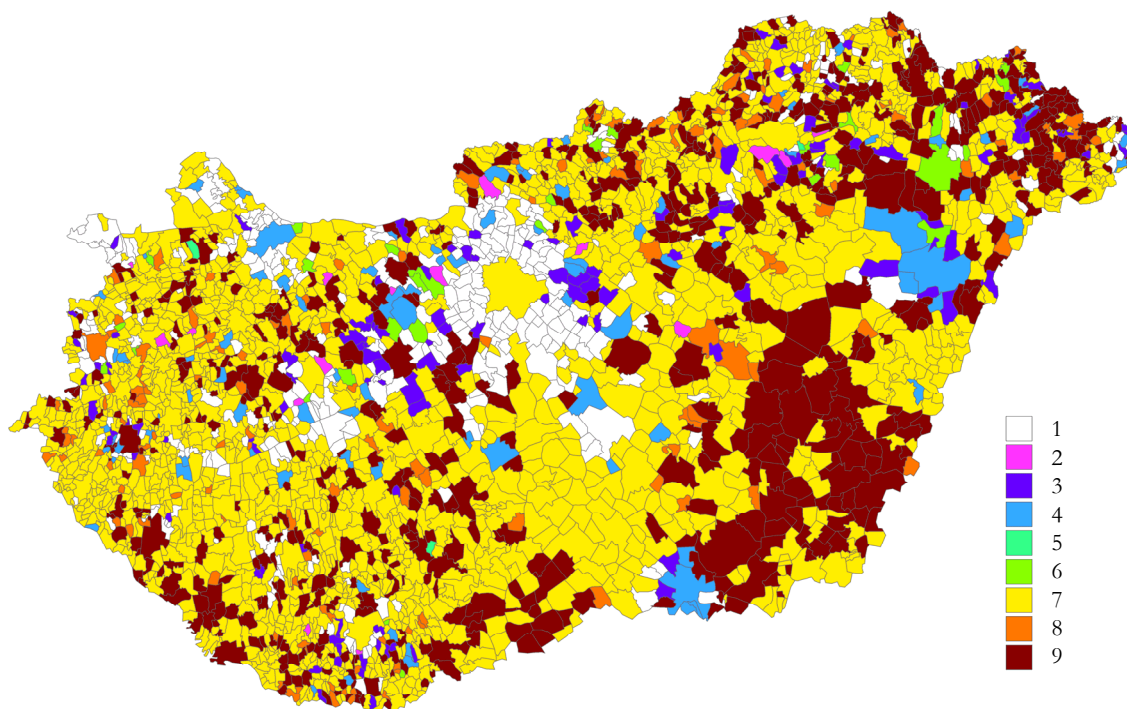
Magyarország településeinek száma és aránya a különböző osztályokban

Osztályok	Darab	%
1	387	12,27
2	16	0,51
3	130	4,12
4	92	2,92
5	3	0,10
6	31	0,98
7	1 701	53,93
8	147	4,66
9	647	20,51
Összesen	3 154	100,00

Magyarország településeinek egyharmadában változott hasonlóan a hazai és a migránsnépesség, 12%-ában ugyanott növekedett, és közel 21%-ban ugyanazokon a helyeken (Dél-Alföld és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) csökkent a populáció. A növekedésben jelentős szerepe volt a szuburbanizációs folyamatoknak (Schuchman J., 2013), amelyekből a külföldiek sem maradtak ki. *A települések kétharmadában viszont ellentétes folyamatok zajlottak le a külföldi és a magyar lakosság körében.* A települések több mint felében úgy növekedett a külföldiek száma, hogy közben a magyar népesség csökkent. Több határ közeli nagyváros esetén (Szeged, Debrecen, Nyíregyháza) a magyar népesség stagnálása a külföldiek számának növekedésével járt együtt.

A csoportosításokból az tűnik ki, *hogy a külföldiek és a magyarok részben más preferenciák alapján választanak lakóhelyet maguknak.* A lakóhely választásában általában a megélhetési, anyagi körülményeknek is fontos szerepe lehet. Az elhelyezkedésbeli különbségek okaira a Robin Hood-index adhat pontosabb választ.

A népesség változása a két népszámlálás között a települések osztályokba sorolása szerint

5.3.2 Általános és speciális okok

A Robin Hood-index olyan speciális Hoover-függvény, amely a jövedelmek (x_i) és a népesség (f_i) területi eloszlásainak egyenlőtlenségeihez egy skalárt (százalékot) rendel (Major K. – Nemes Nagy J., 1999). Az index elnevezése arra utal, hogy a konkrét érték megmutatja, a jövedelem mekkora százalékát kellene a területegységek között átcsoportosítani (a gazdagabb területeken élőkől elvenni és a szegényebb területeken élőknek adni), hogy a jövedelem ugyanolyan eloszlású legyen, mint a népesség. A számítások alapadatait a külföldi és a magyar állampolgárok 2001-es és 2011-es területi eloszlásai, valamint a 2001-es és 2011-es személyijövedelemadó-alap megoszlásai szolgáltatták.

A Robin Hood-index értékei a 2001-es jövedelmi és teljes lakónépesség eloszlására 14,7, míg a külföldiekre 25,1%, 2011-re a mutató értéke a teljes népességre 10,8%-ra csökkent, míg a külföldiekre 31%-ra növekedett. Azaz a *külföldi állampolgárok nagyobb arányban koncentrálnak a „gazdagabb”, nagyobb személyi jövedelemadó-alappal rendelkező településeken*, mint a lakónépesség. 2011-ben a települések között a lakónépesség 10,8%-át, míg a migránsoknak majdnem az egyharmadát kellett volna átcsoportosítani, hogy a jövedelemadó-alappal azonos legyen az eloszlásuk. A *külföldiek területi eloszlását egyre jobban meghatározzák a gazdasági okok*, sokkal jobban, mint a magyar népesség esetén. Ezt támasztja alá, hogy a fővárosban a legmagasabbak a Robin Hood-mutató összetevőinek értékei, és itt a legjelentősebbek az eltérések a lakónépesség hasonló számaitól. Az index értékeiből arra következtethetünk, hogy a külföldiek országon belüli elhelyezkedése *általában* megélhetési, gazdasági okokra vezethetők vissza (Illés S. – Lukács É., 2002; Gödri I., 2005).

A Robin Hood-index összetevői a települések jogállása szerint

Jogállás	Lakónépesség		Külföldi népesség	
	2001	2011	2001	2011
Budapest	4,350	2,612	5,663	8,452
MJV	1,687	1,088	5,788	5,913
Egyéb város	3,616	3,134	6,574	7,851
Község	5,043	4,012	7,116	8,758
Összesen	14,696	10,847	25,140	30,974

A települések közötti elhelyezkedések, koncentrációk és azok okai természetesen nem egységesek a külföldiekre, hiszen a Magyarországra érkező migránsok állampolgárok, demográfiai és munkaerő-piaci jellemzőik is jelentősen *differentiáltak*. Itt az állampolgárságok szerinti különbségekre térek ki részletesebben.

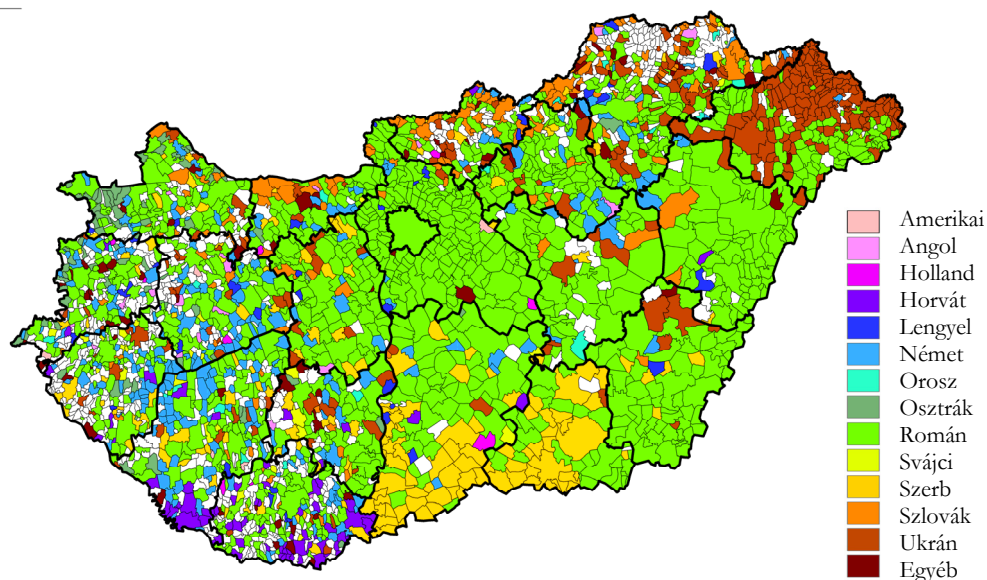
Amíg a 2001-es népszámlálás alkalmával még a települések közel egynegyedében nem élt külföldi állampolgár, addig 2011-re ez az arány már 15% alá csökkent. Az orosz állampolgárok 2011-ben már egy településen sincsenek többségben a bevándorlók között, noha 2001-ben még 18 magyar településen voltak többségben a migránsok között. A legutolsó népszámlálás adatai szerint már 14 településen a belga, 18-on pedig az olasz állampolgárok vannak a legtöbben a külföldiek között. A vizsgált tíz év alatt a települések között a holland és az osztrák állampolgárok „túlsúlya” növekedett a legdinamikusabban. Azaz a külföldiek csoportján belül egyre magasabb az aránya az olyan településeknek, ahol a nyugat-európai állampolgárok vannak a legtöbben, miközben a legnagyobb népességi súllyal rendelkező román állampolgárok által felülreprezentált települések száma lecsökkent, noha az országos számuk növekedett. Azaz a Magyarországot érintő migrációban egyszerre két átrendeződés is zajlott az utolsó két népszámlálás között: *egyrészt az állampolgárságok szerinti összetétel változott meg, másrészt az eltérő állampolgársági szerkezet indukálta települési átrendeződés is történt.*

Magyarország települései a legtöbb ott élő külföldi állampolgársága szerint

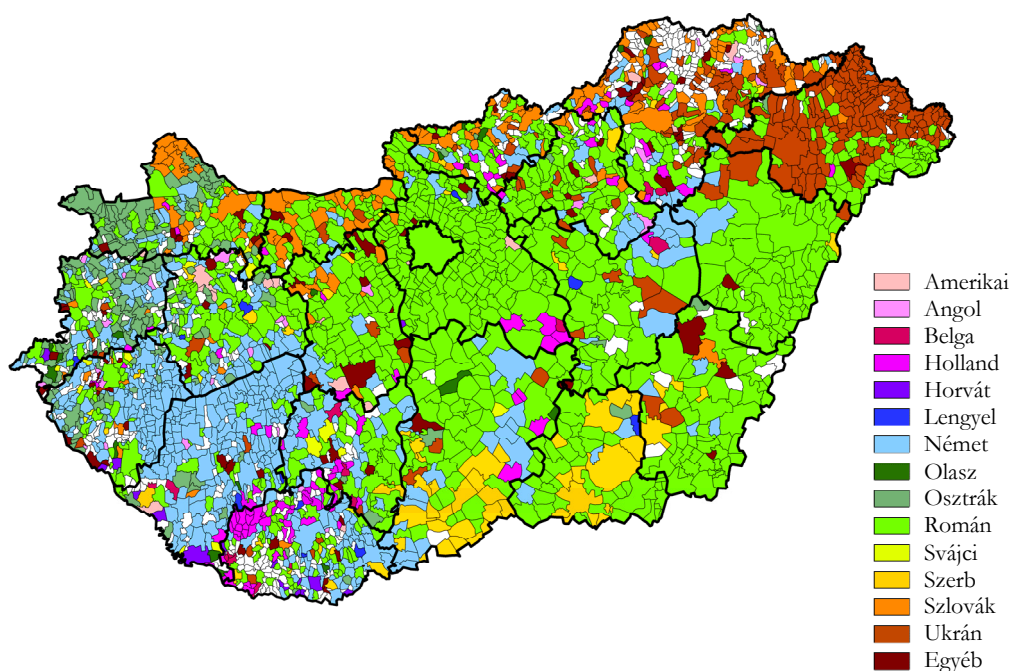
Állampolgárság	2001	2011	2001	2011
	darab		%	
Amerikai	8	19	0,25	0,60
Angol	18	29	0,57	0,92
Belga	0	14	0,00	0,44
Holland	9	107	0,29	3,39
Horvát	71	16	2,25	0,51
Lengyel	36	12	1,14	0,38
Német	279	616	8,85	19,53
Olasz	0	18	0,00	0,57
Orosz	18	0	0,57	0,00
Osztrák	70	218	2,22	6,91
Rómán	1 208	1 052	38,30	33,35
Svájci	29	22	0,92	0,70
Szerb	161	68	5,10	2,16
Szlovák	149	169	4,72	5,36
Ukrán	276	246	8,75	7,80
Egyéb	66	80	2,09	2,54
Nincs külföldi	756	468	23,97	14,84
Végösszeg	3 154	3 154	100,00	100,00

Magyarország települései a legtöbb ott élő külföldi állampolgársága szerint

2001

2011

Mivel a külföldi állampolgárok területi eloszlása különbözik a magyar népességtől, az országos hatásokat jelentősen felülmúlják az általuk preferált térségekben érezhető befolyásuk. Migrációs szempontból három térséget emelhetünk ki: Közép-Magyarországot, a határ menti területeket (Anderson et al., 1999; A. Venables, 1998) és a Balaton térségét.

Budapest és Pest megye nagyobb távolságból vonzza a külföldieket, itt él a migránsok nagy része, és itt lakik a legtöbb nem európai bevándorló, noha legtöbben Romániából érkeztek ide.

Sok a foglalkoztatott, gazdaságilag aktív külföldi, kevesebb a munkanélküli, a migránsok az országos átlagnál fiatalabbak, és magasabb az iskolai végzettségük (Rédei et al., 2008).

Magyarországon, ahol a külföldi állampolgárok legnagyobb része még mindig a szomszédos országokból érkezik, a migránsok területi megoszlásában meghatározó szerepe van a célterületek elhelyezkedésének is. A határ közelében elhelyezkedő járásokban főképpen a határ másik oldaláról érkező állampolgárok telepsznek le: Csongrád megyében a szerb állampolgárok, Szabolcs-Szatmár megyében az ukrán állampolgárok, míg az ország északi részén a szlovák állampolgárok, nyugaton pedig az osztrákok vannak túlsúlyban.

A *Balaton* térségét főképpen a német, osztrák, holland, svájci nyugdíjasok, magasabb életkorúak választják új lakóhelyül a nyugdíjak jobb vásárlóerejének kihasználása, a rekreációs lehetőségek és a természeti értékek miatt (Illés S. et al., 2008).

6. Szomszédos országok migrációs forrásterületei

6.1 A forrásterületek beazonosítása

A migráció interdiszciplináris jelenség, mely főként a földrajz, jogtudomány, demográfia, közgazdaságtan, történelem, munkatudomány, pszichológia és politikatudomány területét érinti.

Geográfiai szempontból a Magyarországot érintő migráció kutatásában inkább a fogadó területek feltérképezésén van a hangsúly. Ez alapvetően két okra vezethető vissza. Egyrészt a hazai hatások vizsgálata ezt a megközelítési módot kívánja meg, másrészt az elvándorlási térségek többnyire beazonosíthatatlanok. Ennek fő indoka az adatok elérhetőségének hiánya, ami mindenképpen megnehezíti a régióspecifikus kutatásokat. Így elsődleges célom a szomszédos országok migrációs forrásterületeinek feltárása, a területi hatások részletesebb megismerése a legutóbbi két népszámlálás információi alapján.

A népszámlálási adatok részletes demográfiai, munkaerő-piaci, szociológiai adategyüttessel rendelkeznek a Magyarországon élő migráns eredetű népességről (is), de az elvándorlási, születési helyekről csak ország szintű ismeretek állnak rendelkezésre. A releváns magyar migrációs adatbázisok (Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal adatbázisa, illetve ezen alapuló Központi Statisztikai Hivatal adatállománya) ugyanakkor kevesebb információt tartalmaznak a migránsok tulajdonságairól, viszont kiterjednek azok születési helyeire is. A két adatbázis közötti kapcsolat megteremtésével lehetőség nyílik az elvándorlási területek vizsgálatát a népszámlálás részletes információs anyagával összekötni. A módszer alapja egy adatbázisok közötti összetett kulcs használata, ami az adatállományok közös változói (állampolgárság, magyarországi lakóhely, születési idő, nem, családi állapot) alapján rendeli hozzá a népszámlálás állományához a külföldi születési helyek településeit.³ A konkrét elemzések alapjául szolgáló külföldi településekre vonatkozó adatok így rendelkezésre álltak, de külön besorolásra volt szükség, hiszen ezek sokszor különböző nyelveken megadott településneveket, településrészek megnevezéseit tartalmazták.

6.2 Migrációs forrásterületek jellemzői

A migránsok magyarországi területi eloszlásainak analízise azt mutatta, hogy a centrum- és perifériatérsegeknek jelentős hatásuk van a szomszédos országból származó nemzetközi vándorlás alakulására és jellegére.

A migrációs folyamatokat az eredeti (román, ukrán, szerb stb.), születéskori lakóhely és a vándorlók demográfiai, szociológiai és munkaerő-piaci változói szerint vizsgálom a továbbiakban. A tanulmányozott területi szint települési, illetve megyei (NUTS3). Ez utóbbi területi osztályozás a legtöbb szomszédos országra rendelkezésre áll, de Szerbia és Ukrajna

³ Első lépésként a két adatbázist mind az öt változó segítségével kapcsoltam össze. A módszerrel a legtöbb rekordot sikerült megfeleltetni egymásnak. A második lépésben az össze nem kapcsolódó sorokat négyelemű kulcsok segítségével (az állampolgárság, a magyarországi lakóhely települése mindig része volt a kulcsnak, a fennmaradó két helyre pedig az összes háromelemű változó-szett kételemű részhalmozát alkalmaztam) egyesítettem. A fennmaradó (össze nem kapcsolódó) néhány esetben a magyarországi lakóhely települése helyett a kevésbé differenciált járási szinttel dolgoztam, így alkotva a fenti eljárás segítségével öt-, illetve négyelemű kulcsokat. A módszer alkalmazásának végén előállt a teljesen összekapcsolódó adatbázis.

kivételt képeznek. Szerbia esetén a legvalószínűbb NUTS3-beosztást alkalmazom,⁴ míg Ukrajnában nem létezik ilyen osztályozás. Az oblaszty szint integráltabb, a rajon pedig részletesebb ennél. Mivel Ukrajnán belül leginkább Kárpátalja bír kitüntetett szereppel (hiszen az ukrainai migránsok döntő többsége innen érkezik), így a finomabb beosztást fogom alkalmazni.

A továbbiakban a szomszédos országok azon külföldi állampolgárait elemzem részletesebben, akik Magyarországon élnek és az adott országban születtek, így kötve őket a születési helyük külföldi területéhez. 2011. október 1-jén 627 román, 719 ukrán, 281 szerb, 167 szlovák, 264 osztrák, 69 horvát és 15 szlovén (összesen 2011-ben 2142 fő, 2001-ben 3583 fő) állampolgár élt hazánkban, akik nem az állampolgárságuknak megfelelő országban születtek, hanem máshol, a legtöbb esetben már Magyarországon. Így őket a következő területi vizsgálatokból kihagytam.

6.2.1 Románia

A legnagyobb volumenű Magyarországon kívüli magyar etnikumú népesség Romániában él. 1992-ben Románia lakosságának 7,1-a, 2002-ben 6,7%-a, míg 2011-ben 6,1%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A magyarok aránya Erdélyben, Partiumban és Bánátban 18%. A romániai magyarok több mint fele Székelyföldön él. Romániában Erdélyen kívül magyarok jelentős számban Csángóföldön és Bukarestben élnek (Kapitány B., 2013). A nemzetiségi hovatartozás régóta fontos szerepet játszik a két ország közötti nemzetközi vándorlások karakterisztikájában.

A többségi ortodox románság a múlt rendszerbeli migrációs folyamatokban alulreprezentált volt (Brubaker, R., 1998). *A román migrációs szociológia és demográfia megállapításai alapján mára már a romániai migránsnépesség legalább 90%-ban a többségi románság soraiból kerül ki* (Sandu, D., 2000). *Míg a magyar nemzetiségűek számára inkább Magyarország jelent célállomást, addig a románok számára az olaszországi, spanyolországi munkalehetőségek a jelentősek. Tehát Románia mint migrációs forrásország egészére a migráció Nyugat-Európa felé való eltolódása jellemző. Az etnicitásnak jelentős szerepe van a migrációs hálózatok kialakulásában, de a migráció feltételezhetően nemcsak a nemzetiségi hovatartozás, hanem az ismeretségek alapján is szerveződik* (Gödri I., 2007).

A román-magyar migrációs kapcsolatok tradicionálisan erősek. A népszámlálási adatok szerint 38,6 ezer román állampolgár él Magyarországon (2011. október 1. szerint), és 176,6 ezren telepedtek át hazánkba, ha az 1993 óta magyar állampolgárrá váltakat is ide soroljuk. A két ország közötti nemzetközi vándorlás az összes román és magyar megyét érinti. Azaz Magyarországra mindegyik román megyéből érkeznek migránsok, akik mindegyik magyar megyében megtalálhatók. A 2011. október 1-jei állapot szerint a folyamat a román települések 25, míg a magyar települések 56%-ára terjedt ki. Így erős regionális hatásokat figyelhetünk meg.

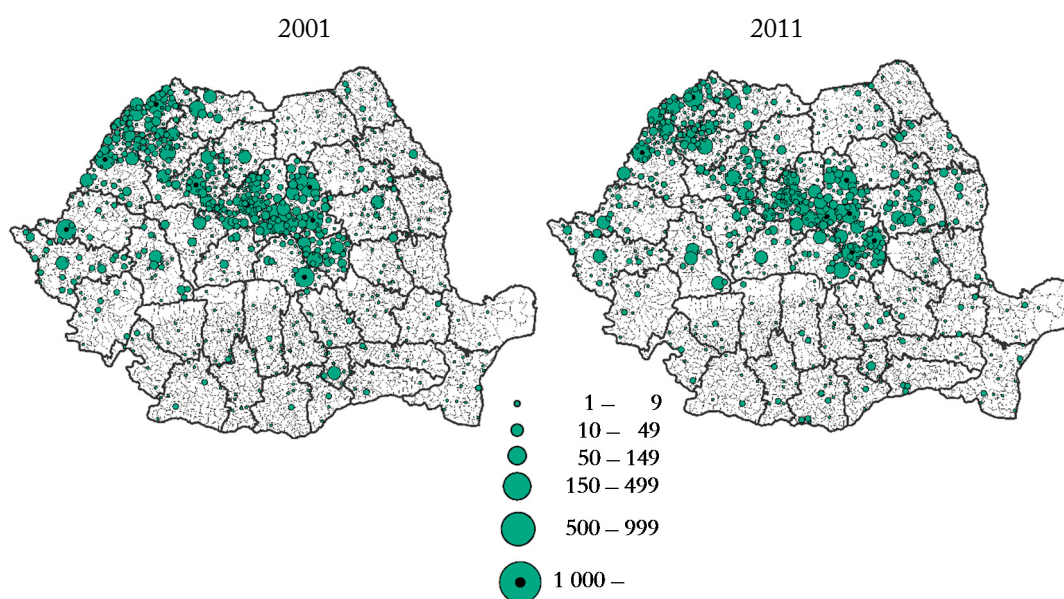
A Magyarországra vándorlás leginkább érintett romániai települései (csak a román állampolgárokat vizsgálva, a romániai születésű magyar állampolgárok kivételével): Marosvásárhely (2011. október 1-jén 3184 román állampolgár élt Magyarországon, akik Romániában, Marosvásárhelyen születtek), Székelyudvarhely (2334 fő), Csíkszereda (1980 fő),

⁴ Szerb Köztársaság regionális felosztásához az adott ország 2011-es statisztikai évkönyvében közzétett felosztást használtam. Részletesebben lásd: http://www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/SGS2011_cyr.pdf

Szatmárnémeti (2334 fő), Sepsiszentgyörgy (1876 fő), Nagyvárad (1689 fő), Kézdivásárhely (1398 fő), Gyergyószentmiklós (1101 fő) és Kolozsvár (919 fő). A leginkább érintett megyék pedig Hargita (7658 fő), Maros (6458 fő), Kovászna (4678 fő). Bihar (3733 fő), Szatmár (3382 fő), Szilágy (1986 fő) és Kolozs (1867 fő). Ezeken a területeken jelentős számú magyar kisebbség él. A Magyarországra érkező külföldiek mintegy 77%-a érkezik ebből a hét megyéből. A nagyobb migrációs potenciállal rendelkező Kovászna (230%), Szilágy (152%) és Maros (141%) megyék mellett Bákó (354%), Suceava (299%) és Hunyad (146%) kibocsátó szerepe erősödött a legdinamikusabban 2001 óta.

29. ábra

Magyarországon élő román állampolgárok az elvándorlás települése szerint

6.2.2 Ukrajna

A Kárpátalján élő magyar nemzetiségűek száma mintegy 150 ezerre tehető (Gyémánt et al., 2005). A Magyarországra érkező ukrain migránsok döntő része Kárpátalján született. A határváltozások miatt a Kárpátalján élő lakosok öt állam polgárai voltak a 20. század folyamán anélkül, hogy kimozdultak volna a szülőföldjükről: az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után a versailles-i békeszerződések következtében Csehszlovákia, a II. világháború alatt Magyarország, a párizsi békét követően a Szovjetunió, 1991 után pedig Ukrajna állampolgárai lettek.

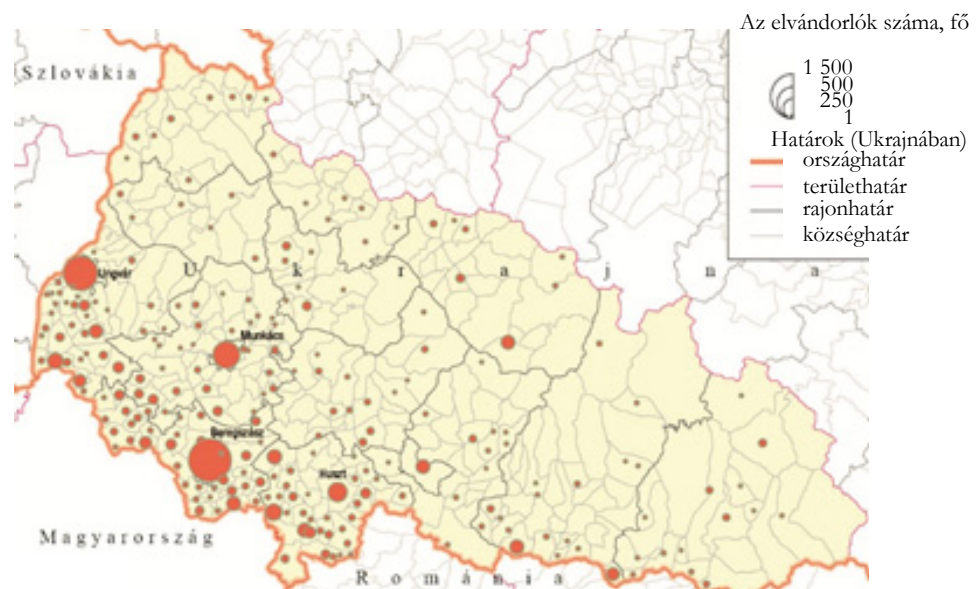
Magyarország az Európai Unióhoz (EU) való csatlakozási folyamat részeként 2003-ban vízumkötelezettséget vezetett be Ukrajna állampolgáraival szemben, illetve a Schengeni övezethez való csatlakozás (2008) óta az EU vízum- és bevándorlási politikája hazánkra is kötelező érvényű. Kérdés, hogy a magyar etnikai teret kettéosztó határ mennyire viselkedik barrierként (Nemes Nagy J., 1998), elválasztó elemként, azaz mennyire akadály a két térség között zajló migrációs kapcsolatoknak.

Ahhoz, hogy a két ország közötti migrációs folyamatokat teljes egészében megértsük, ismernünk kell Ukrajna migrációs és demográfiai viszonyait is. A népességvesztés Ukrajna területének majdnem egészét sújtja, mivel az ország a függetlenné válás óta mélyreható

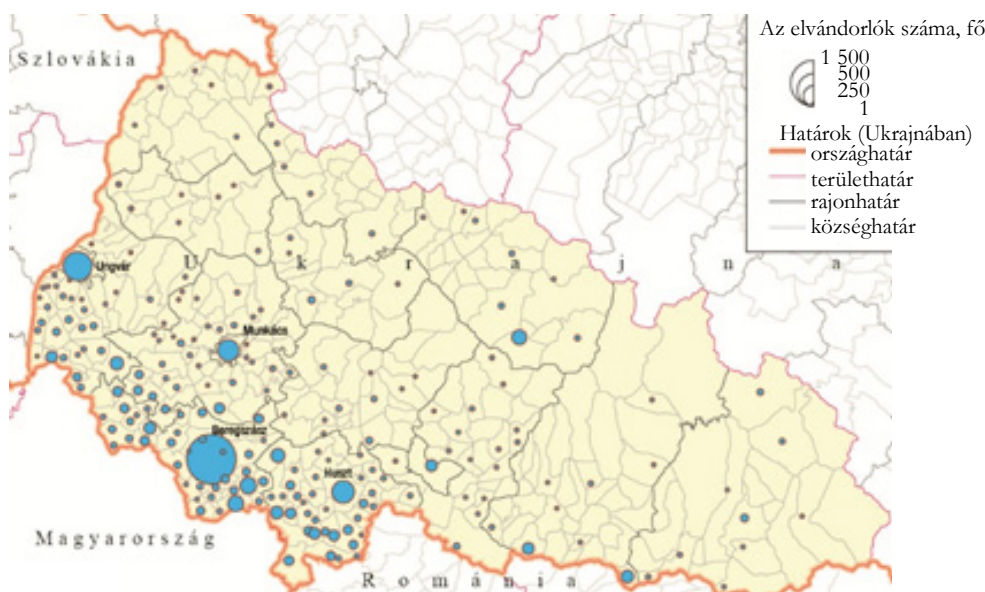
demográfiai válságba került. Az utolsó két népszámlálás között (1989–2001)⁵ a lakosság száma mintegy 7,5%-kal, azaz 3,8 millió fővel csökkent. A legutóbbi népszámlálás óta eltelt időszakban még drasztikusabb lehet a népességfogyás (Molnár J. – Molnár D. I., 2003; Kocsis K. et al., 2006).

30. ábra

Magyarországon élő ukrán állampolgárok az elvándorlás települése szerint Kárpátalján
2001

2011

Magyarországon 11 820 ukrán állampolgár élt a legutolsó népszámlálás adatai alapján, számuk (10 195 fő) csak kismértékben emelkedett a vizsgált tíz év alatt, viszont 2011-ben 35 354 olyan lakosa volt Magyarországnak, akik Ukrajnában születtek (sokan kaptak állampolgárságot). A migrációs folyamat (csak az ukrán állampolgárokat vizsgálva) 296 ukrán és 923 magyar településre (a magyar települések 29%-ára) terjed ki. A Magyarországra vándorlás leginkább érintett ukrainai települései Beregszász (2011. október 1-jén 2192 fő), Ungvár (961

⁵ Ukrajnában nem volt népszámlálás 2001 után.

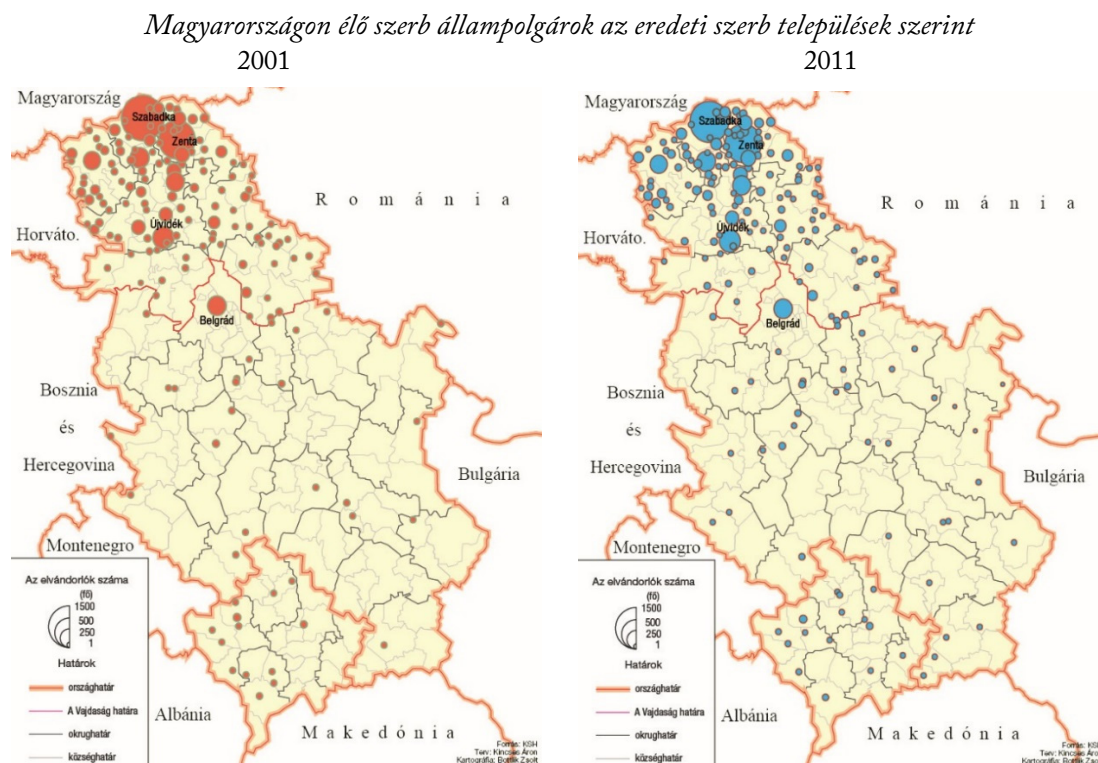
fő), Nagyszőlős (588 fő) és Munkács (522 fő); a leginkább érintett járásai pedig a Beregszászi (3937 fő), a Nagyszőlősi (2203 fő), az Ungvári (1674 fő) és a Munkácsi (1067 fő). A Magyarországra érkező migránsok mintegy 75%-a érkezik ebből a négy járásból.

6.2.3 Szerbia

A Vajdaság demográfiai és népességmozgása ellentmondásos: a régióra jellemző az elnéptelenedés, a lakosság gyorsuló elöregedése, a mortalitás növekedése, illetve a natalitás csökkenése (a természetes szaporulat -4,7‰), ugyanakkor a jelentős bevándorlási folyamatok (Marinović, I. – Bugarin, R., 2006), a menekültek betelepítése a lakosság abszolút növekedését eredményezték (Golubović, P. – Marković, K. S., 2006). Az etnikai összetételben színes régió – a szerb és a cigány kivételével – minden nemzetisége lakosságszökkenést jegyez. A Vajdaság etnodemográfiai képének alakításában nagy szerepet játszanak a volt Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság területéről betelepülő szerbek és az elvándorló magyarok, etnikailag egyre homogénebb területi egységeket kialakítva (Golubović, P. – Marković, K. S., 2006). Ennek következménye, hogy 2002-ben már az itt született lakosság a régió népességének csupán 53,1%-át adta, míg a maradék 46,9% betelepülő volt. A 2011-es szerb népszámlálás eredményei szerint Vajdaságban 13%, míg egész Szerbiában 3,5% a magyar etnikum aránya (Kapitány B., 2013).

A szerbiai népességmozgást egészében vizsgálva fontos megemlíteni Szerbia másik tartományát, Koszovót, ahol a Vajdasággal ellentétes folyamatok zajlanak (Gábrity M. I., 2006). Az 1960-as évektől a koszovói albánok (Európában egyedi jelenséggént) demográfiai robbanásának lehetünk a szemtanúi, aminek következményeként a szerb és montenegrói lakosság tömeges kivándorlása (Koszovó és Metóhiai „elszerbtelenedése” és „albánizálódása”) következett be a térségből (Radovanović M., 1998).

31. ábra

2011. október 1-jén 7752 szerb állampolgár élt hazánkban, és 29 144 olyan személyt írtak össze, aki Szerbiában született. A szerb állampolgárok migrációja (Toplica körzet kivételével) az összes szerb és magyar megyét érinti. Azaz, Magyarországra egy kivételével mindegyik szerb megyéből érkeztek migránsok, akik mindegyik magyar megyében megtalálhatók. A folyamat a szerb települések 3%-ára, míg a magyarok 18%-ára terjed ki. A Magyarországra vándorlás által leginkább érintett szerb települések (2011. október 1-jei állapot szerint) Zenta (1748 szerb állampolgár), Szabadka (1538 fő), Újvidék (354 fő) és Topolya (343 fő), a leginkább érintett körzetek pedig Észak-Bánság (2738 fő), Észak-Bácska (2328 fő), Dél-Bácska (863 fő) és Közép-Bánság (492 fő). A Magyarországon élő szerb állampolgárok 90%-a a Vajdaság területéről vándorolt el.

6.2.4 Szlovákia

A II. világháború győztes hatalmainak nyomására a magyar kormány 1946. februárban lakosságcsere-egyezményre kényszerült Csehszlovákiával. A hivatalos statisztikák szerint 73 273 magyarországi szlovák volt hajlandó önként áttelepülni Csehszlovákiába, így ugyanennyi magyarnak kellett otthont változtatnia. Ez volt a legjelentősebb csoportos kényszmigrációs áramlás a Kárpát-medencében a II. világháború óta.

A szlovákiai magyar nyelvterület természetes folytatódása az észak-magyarországi tájegységeknek. A 2011. évi szlovák népszámlálás során 459 ezer fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ami az ország lakónépességén belül 8,5%-os részaránynak felel meg, azaz Szlovákiában a legmagasabb a magyar nemzetiségűek aránya. A magyar kisebbség által lakott településeknek több mint felében a magyarok részaránya 75%-nál magasabb. A magyar kisebbség többsége a szlovák-magyar határ mentén elterülő 16 járásban, valamint Pozsony és Kassa városokban él. (Kapitány B., 2013; Gyémánt R. et al., 2005).

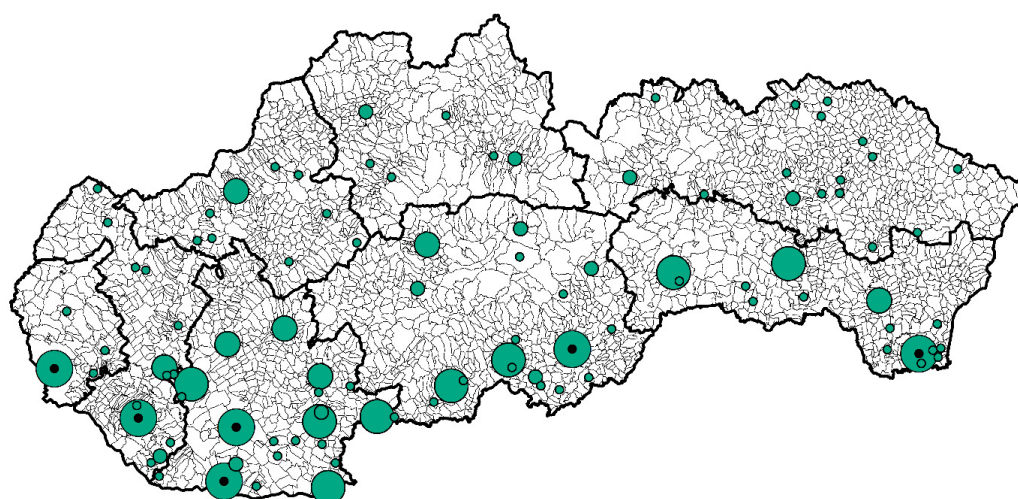
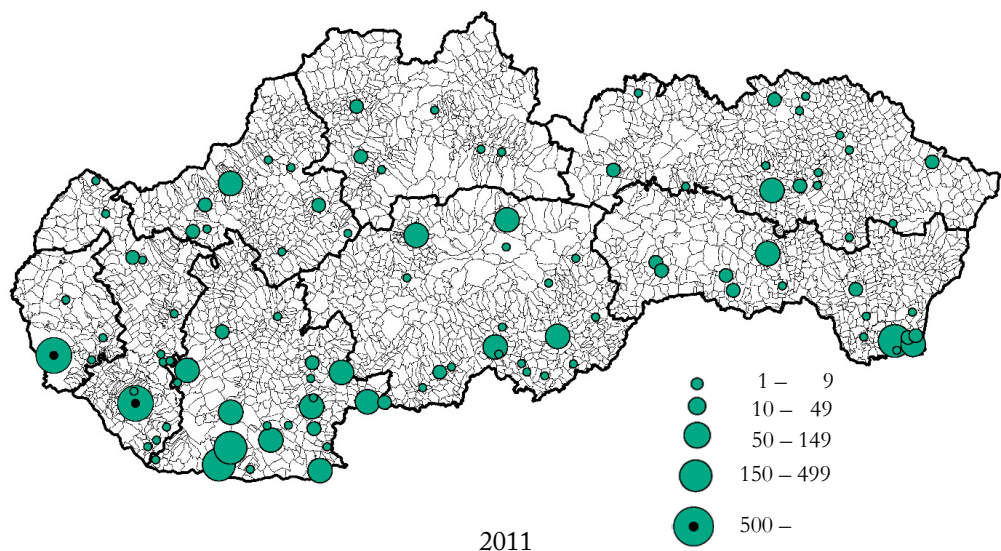
A környező országok közül Szlovákiának migrációs szempontból egyedülálló szerepe van Magyarországon. A határ menti régiókban nyelvi akadályok nélkül bővültek a lakosság munkavállalási lehetőségei a migráció szükségessége nélkül is (Estélyi K. et al., 2006), így a vándorlások helyett az országhatárt átszelő ingázások is jellemzőek. Azaz a munkaerő térbeli mozgása az esetek egy részében elválí a lakóhely megváltoztatásának és a napi szabadidő eltöltésének aktusától.

A szlovák állampolgárok jelenléte dinamikusan növekszik Magyarországon. 2001-ről 2011-re duplájára nőtt a számuk. 2011. október 1-jén 8246 szlovákiai tartózkodott Magyarországon. Összességében 33 155 szlovák születésű (szlovák és magyar állampolgár) személy élt Magyarországon a 2011-es népszámlálás statisztikái szerint. *A többség a vizsgált időszak alatt Dél-Szlovákiából (Besztercebányai, Kassai, Nyitrai körzetekből), főleg városokból érkezett. A délnyugat-szlovákiai forrásterületekhez folyamatosan csatlakoztak a dél-keleti vidékek is, főként Kassa emelhető ki.* A migrációs folyamat 2011. január 1-jén 207 szlovák és 787 magyar településre (a szlovák települések 6%-ára, a magyar települések 25%-ára) terjed ki. A Magyarországra vándorlás leginkább érintett szlovákiai települései Pozsony (2011. október 1-jén 873 olyan szlovák állampolgár élt Magyarországon, akik itt születtek), Dunaszerdahely (807 fő), Komárom (767 fő), Érsekújvár (583 fő), Rimaszombat (534 fő) és Királyhelmec (526 fő). A vándorlásban leginkább érintett körzetek a Nyitrai (3057 fő), Kassai (1403 fő), Besztercei

(1176 fő) és Nagyszombati (1115 fő). A Magyarországra érkező migránsok mintegy 82%-a érkezik ebből a négy térségből.

32. ábra

Magyarországon élő szlovák állampolgárok az elvándorlás települése szerint
2001

6.2.5 Ausztria, Horvátország és Szlovénia

A Magyarországon élő osztrák, horvát és szlovén állampolgárok száma sokkal kisebb, mint a fent tárgyalt csoportoké. A Magyarországról Ausztria felé történő vándorlások volumene mindig magasabb volt, mint a fordított irányú áramlás. A magyar nemzetiségűek aránya mintegy 10 ezer főre tehető Ausztriában (Kapitány B., 2013). *A rendszerváltástól kezdődően az osztrák, különösen a burgenlandi befektetők fokozott érdeklődést mutattak Nyugat-Magyarország iránt. Később az osztrák kormánynak sikerült ezeknek a vállalkozásoknak a működő tőkéjét, valamint a magyar vásárlóerő és olcsóbb munkaerő egy részét a határ túloldalára csábítania* (Traistaru, I. et al., 2002). Így az Európai Unióhoz való csatlakozás után Magyarország inkább az osztrák nyugdíjasok számára jelent vonzó célpontot (Illés S. – Kincses Á., 2009), a nyugdíjak vásárlóerejének jobb kihasználása, a természeti értékek (például a Balaton), valamint a gyógy- és termálfürdők miatt.

2011. október 1-jén 3936 osztrák állampolgár tartózkodott Magyarországon. Számuk 2001 óta 3,6-szeresére emelkedett, az utolsó népszámlálás adata szerint 6160 osztrák születésű állampolgár élt életvitelszerűen hazánkban. Ez a volumen messze elmarad a Romániából, Ukrajnából vagy éppen Szerbiából érkezett migránsok száma mögött. Ezt támasztja alá az is, hogy összesen 357 osztrák és 685 magyar településre terjed ki az osztrák állampolgárok magyarországi vándorlása. *A migránsok száma a forrásterületek szerint nem a határ menti régiókban növekszik a legdinamikusabban, hanem Stájerország, Alsó- és Felső-Ausztria, valamint Tirol esetében. Bár a legtöbbben még mindig Bécsből és az Őrvidékről érkeznek.*

A Magyarországra vándorlás leginkább érintett osztrák települései 2011-ben Bécs (895 fő), Kismarton (257 fő), Gráz (167 fő), a leginkább érintett régiói pedig Bécs (895 fő), Észak- (426) és Dél-Őrvidék (Burgenland) (253 fő). A Magyarországra érkező migránsok mintegy 40%-a érkezik erről a három területről.

Horvátország, illetve Szlovénia és Magyarország között a nemzetközi vándorlás mértéke az osztrák értékeknél is alacsonyabb (Tóth P. P., 2005). *Ennek egyik oka, hogy ezekben az országokban a többi szomszédos országhoz képest nagyságrendekkel kevesebb magyar él.* A 2011-es népszámlálás során Szlovéniában 4 ezer, Horvátországban 14 ezer (2001-ben 16 595) fő vallotta magát magyarnak (a török hódoltság alatt az „őshonos” magyar népesség nagy része kipusztult, majd a világháborúk és a délszláv háború is jelentősen csökkentette számukat). A magyarok többsége Muravidéken, illetve Eszék-Baranyában él (Kapitány B., 2013). A vándorlás alacsony voltának másik oka gazdasági jellegű. Ugyanis ezeknek az országoknak az életszínvonala, egy főre eső GDP-je átlagosan magasabb a magyarországinál⁶. *A magyarok lakta határ menti régiók az adott ország egészéhez képest elmaradottabb határvidéknek számítanak, így népességmegtartó erejük kisebb, de a migráció főként az országok belseje és Ausztria, illetve Olaszország felé jelentősebb. Egyedüli nagyobb népességmozgás a délszláv háború idején volt, amikor Magyarország megnyitotta horvátországi határait a menekülők számára.*

2011. október 1-jén 845 horvát és 252 szlovén állampolgár tartózkodott Magyarországon. A Magyarországra vándorlás leginkább érintett horvát települései Eszék (2011. október 1-jén 166 fő), Zágráb (161 fő); a leginkább érintett régiója pedig Észak-Baranya (235 fő). Szlovénia esetén Muraszombat (68 fő) és Ljubljana (48 fő), illetve Muramente (84 fő) érdemel említést.

6.3 A migránsok demográfiai, munkaerő-piaci és szociológiai jellemzőinek kapcsolata a születési térségekkel

A szomszédos országokból érkező, Magyarországon élő külföldi állampolgárok száma 2011. október 1-jén 71 425 fő volt, ami a felét teszi ki a teljes migráns állománynak (143 197 fő). A szomszédos országokban született magyarországi népesség ennél jóval nagyobb, mintegy 284 518 fő. Ez háromnegyede a hazánkban élő, külföldön született népességnek (383 236 fő).

2001. január 1-jén a legtöbb külföldi állampolgár Hargita (6627 fő), Maros (4577 fő), Bihar (4008 fő), Kolozs (3681 fő), Szatmár (3308 fő) megyékből, a Beregszászi járásból (2845 fő), az Észak-Bácskai (2641 fő) és az Észak-Bánsági (2327 fő) körzetekből, Kovászna megyéből (2034 fő), az Ungvári járásból (1977 fő), a Dél-Bácskai körzetből (1566 fő) és a Nagyszőlősi járásból érkezett. Ezek a romániai, kárpátaljai és vajdasági területek, ahol a magyar

⁶ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database

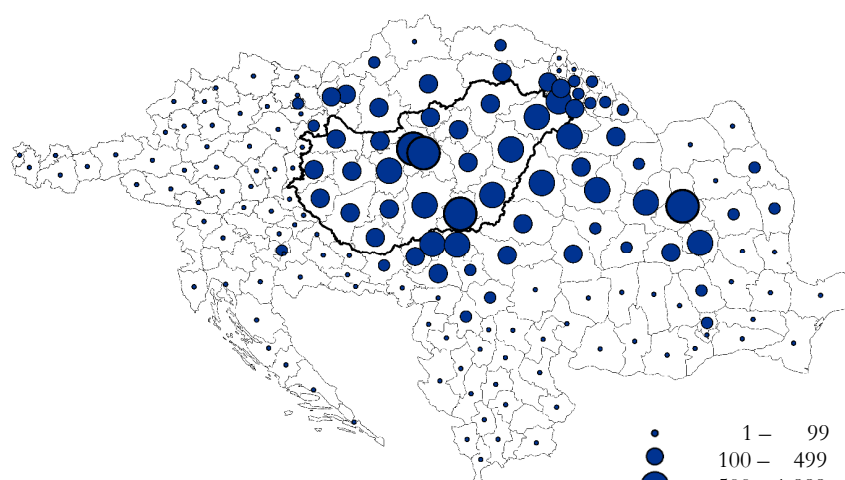
nemzetiségűek aránya magas. 2011-re az első két kibocsátó megye nem változott (7658 fő és 6458 fő), míg a többi módosult: Kovászna megye (4678 fő), Beregszászi járás (3937 fő), Bihar (3733 fő) és Szatmár (3382 fő) megyék, a Nyitrai kerület (3057 fő), Észak-Bánsági (2738 fő) és Észak-Bácskai (2328 fő) körzetek, Nagyszőlősi járás (2203 fő), Szilágy és Kolozs (1986, illetve 1867 fő) megyék a sorrend.

Arányaiban legnagyobb változások a kisebb kibocsátó területeken voltak Ausztriában és Koszovóban, míg a nagyobb kivándorlási térségekből Bákó megye (354%), a Nyitrai körzet (257%), Kovászna (230%) megye és a Kassai körzet (229%) kibocsátó szerepe erősödött meg a legnagyobb mértékben a vizsgált tíz év alatt.

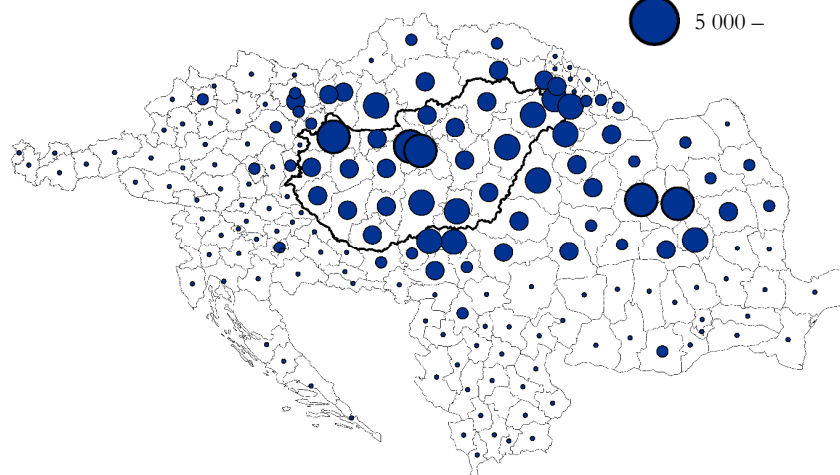
33. ábra

*Magyarországon élő szomszédos országok külföldi állampolgárai születési régió szerint**

2001

2011

* A térképeken szomszédos országok esetén a Magyarországon élő adott állampolgárok születési helyei, míg a magyar részek az adott megyében a népszámlálás idején élő, környező országok állampolgárai vannak feltüntetve (ezt a megfontolást alkalmaztam a dolgozat összes ezután következő térképén is).

A részletesebb vizsgálatokhoz csoportokba rendeztem a környező országok régióit. Románia megyéit három részre osztottam. Az első csoportba a határhoz közel eső (lényegében Partium és Bánság) megyék (Arad, Bihar, Krassó-Szörény, Máramaros, Szilágy, Szatmár,

Temes), a másodikba az erdélyi térségek (Fehér, Beszterce-Naszód, Brassó, Kolozs, Kovászna, Hargita, Maros, Hunyad, Szeben), a harmadikba az egyéb területek tartoztak.

A Romániából érkezőkhöz hasonlóan három csoportot különböztettem Ukrajna esetén is, teljes egészében, diszjunkt módon lefedve az ukrajnai településeket. Az első osztályba a határhoz közel eső Beregszászi, Munkácsi, Nagyszőlősi és Ungvári járásokat soroltam. Ez a terület a magyar Alföld szerves folytatásaként a Kárpátaljai-alföld, a magyarság itt van jelen legnagyobb létszámban és arányban Ukrajna területén (Kocsis K. et al., 2006). A második csoport a Kárpátalja hegyvidék területe, a főként ruszinok lakta Lemkó-nagybereznai és Perecsenyi járások és Bojkóvidék – Szolyvai, Volóci, Ilosvai és Ökörmezői járások –, továbbá a magas természetes szaporulattal jellemezhető Hucul-vidék – Rahói járás – és a Máramarosi-medence – a Huszti és a Técsői járás. A csoporton belül a Felső-Tisza menti, máramarosi városok – Huszt, Visk, Técső, Aknaszlatina – jelentősebb magyar kisebbséggel bírnak. A harmadik csoportot Ukrajna belső, Kárpátokon túli területei adják, az innen érkezők főként a nagyvárosokból, Kijevből, Donyeckből és Lvivből származnak.

Szerbiát szintén három csoportra osztottam fel. Az első kategóriába a határhoz közel eső Észak-Bácskai, Észak-Bánsági és Nyugat-Bácskai körzetek tartoztak, a másodikba a dél-bácskai, dél-bánsági, közép-bánsági és szerémségi területek, míg a harmadik csoportot az egyéb körzetek, azaz a Vajdaságon kívüli szerb területek alkotják.

A szlovákiai lakóhelyeket két részre osztottam. Az elsőbe a határhoz közel eső Besztercebányai, Nyitrai, Nagyszombati és Kassai körzetek, a másodikba pedig a többi (eperjesi, pozsonyi, trencsényi, zsolnai) területek tartoznak.

Ausztriában három kategóriát különböztettem meg. Az első Burgenland, a második a határhoz közel eső Bécsi, Alsó-Ausztriai és Stájerországi régiók, a harmadik pedig a többi (Tirol, Salzburg, Voralberg, Karintia és Felső-Ausztria) terület.

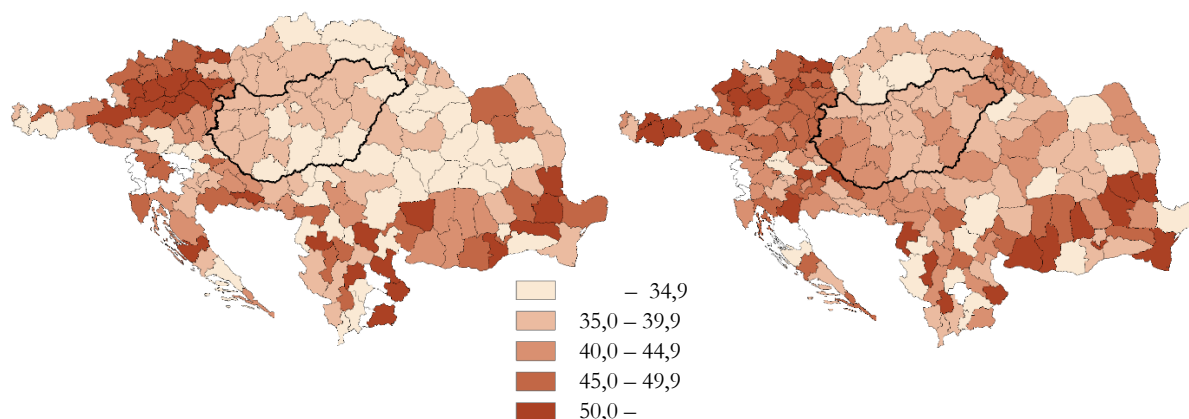
Horvátország, illetve Szlovénia esetén két-két kategóriát alkalmaztam. Horvátországban az első csoportba a határ menti megyéket (Eszék-Baranya, Kapronca-Körös, Muraköz, Verőce-Drávamente, Vukovár-Szerémség), a másodikba pedig a többi területet soroltam. Szlovéniában az első csoportba a határ menti Muramenti megyét, míg a másodikba a többi térséget osztottam. A kialakított osztályokat korcsoport, nem, családi állapot, családtípus, nemzetiség, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás és foglalkozás szerint vizsgáltam tovább.

A migránsok nemek közötti aránya hazai viszonylatban nőtöbbséget mutat (Gödri I., 2011): 2001-ben a Magyarországon élő, szomszédos országok állampolgárainak 54%-a, 2011-ben 53,3% volt nő. A nemek aránya azonban nem egységes forrásrégiók szerint, erős területi különbségek fedezhetők fel. A szomszédos megyékben 2001-ben 56%, míg 2011-ben 55,5% volt a nők részaránya. A Romániából, Szlovákiából, Ukrajnából érkezőkre egyaránt jellemző a nőtöbbség, ami Dél-Szlovákia esetén 63%-os. Szerbiára és Szlovéniára kiegyenlített a ráta, noha a Vajdaságból érkezők esetén női többséget, míg a Szerbia többi részéről érkezőkre erős férfیتöbbséget mérhetünk: itt a férfiak aránya 83,2%-os, ami a munkavállalási célú migrációval hozható összefüggésbe. A horvát és az osztrák születésű migránsok többsége viszont férfi volt 2001-ben és 2011-ben is (a Burgenlandból érkező külföldi állampolgárok 41,7%-a nő, a határhoz közeli megyékben 46,4, többi osztrák megyére 40,7, összesen 43,9%; a Horvátország határ közeli megyéiből migrálók 51% nő, a többi megyére 35,5, összesen 41,5%).

A 2001-es és a 2011-es népszámlálás adatai egyaránt megerősítik, hogy a Magyarországon élő külföldi állampolgárok átlagéletkora az Ausztria nyugati részéről, a Szerbia déli területeiről és a Románia Erdélyen kívüli térségeiből származók esetén a legmagasabb, több esetben az 50 éves átlagot is jóval túlszárnyalva.

34. ábra

Magyarországon élő szomszédos országok külföldi állampolgárai születési régió és átlagéletkorok szerint

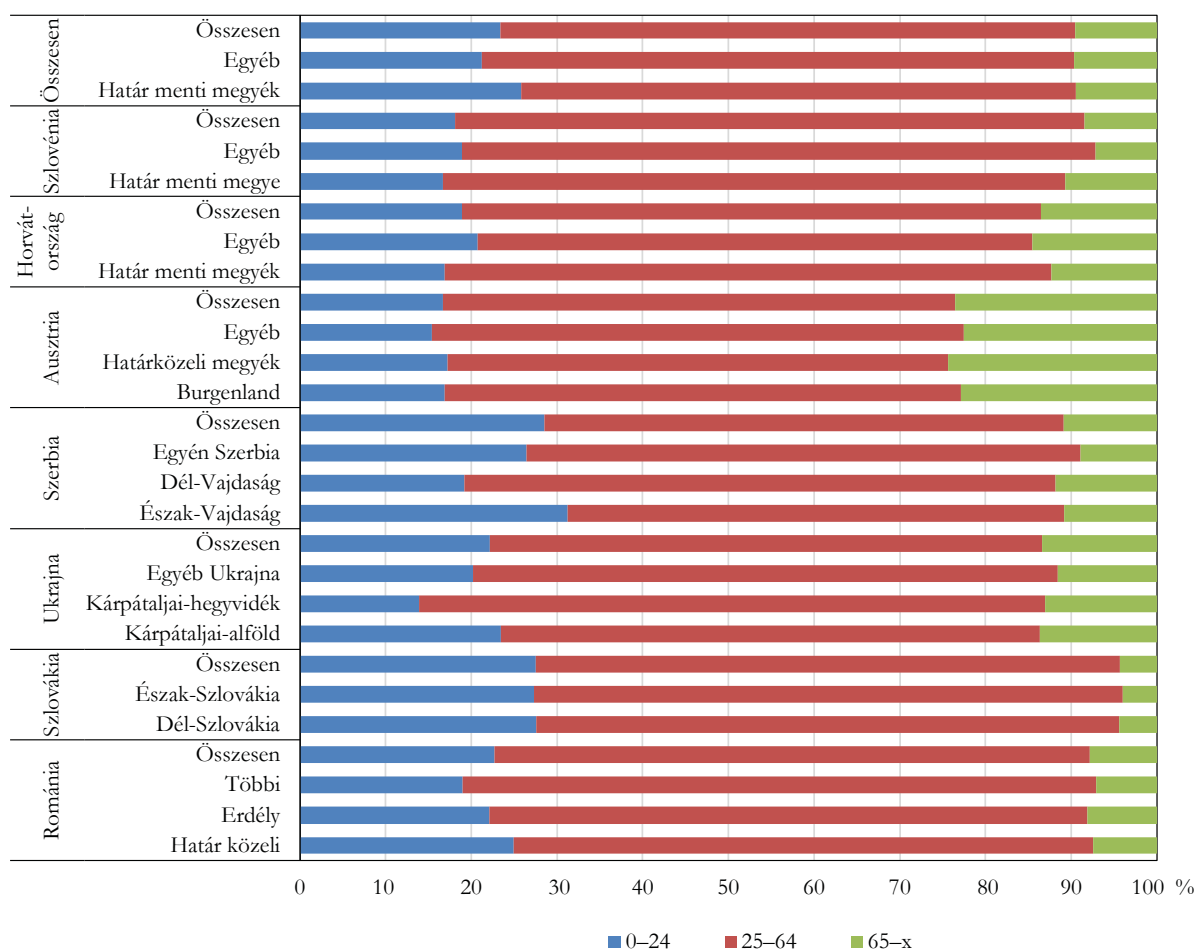

A 65 év felettiek aránya az Ausztriából és Kárpátaljáról érkezőkre a legnagyobb. Ennek oka Ausztria esetén a nyugdíjak vásárlóerejének a jobb kihasználása, valamint a kedvezőbb természeti környezet keresése (Hévíz) (Illés S., 2008), míg Kárpátalja esetén nagy valószínűséggel szerepet játszik az is, hogy Magyarországon magasabb szintű szociális és egészségügyi ellátásban részesülhetnek, illetve a magyar jogszabályok alapján magasabb összegű nyugdíjat kaphatnak, mint Ukrajnában (Gellérné L. É. – Szigeti B., 2005)⁷.

A legnagyobb arányban Szerbiából és Szlovákiából érkeznek fiatalok. Ez részben a tanulási célú migrációval magyarázható. A munkaképes korú 25–64 éves korosztály aránya Románia Kárpátokon túli területeiről (73,9%), Szlovénia nem határ közeli térségeiből (73,9%) és a Kárpátaljai-hegyvidékről (73,1%) érkezők esetén a legmagasabb. Általánosan is igaz, hogy a határ közeléből érkezők között kevesebb a 25–64, és több a 0–24 éves.

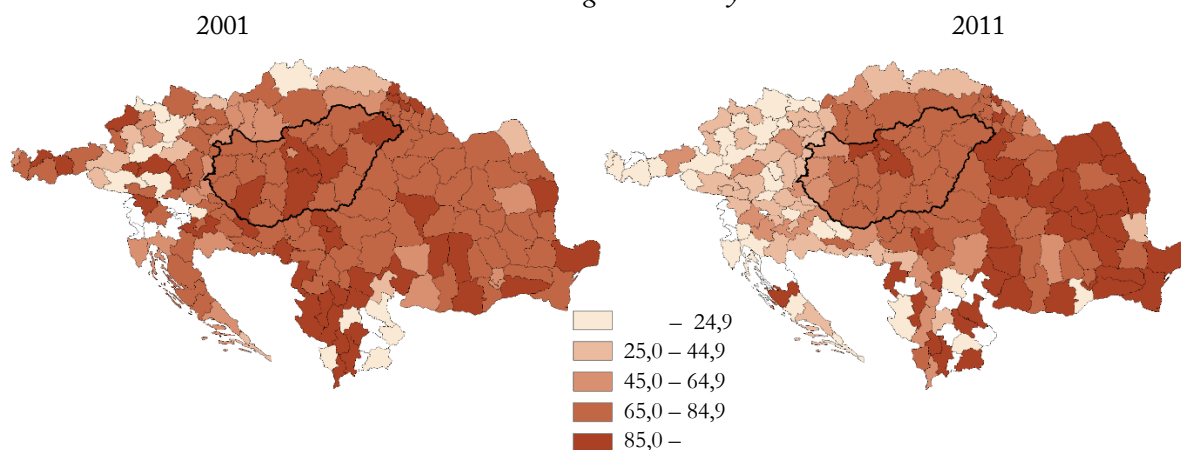
⁷ Magyarországnak területi elven megkötött, érvényes és működő kétoldalú szociálpolitikai egyezménye van az 1960-as évek elejétől több volt szocialista országgal. Az egyezmények akkor alkalmazhatók, ha az érintett természetes személy állandó lakóhelye valamelyik szerződő állam területén van. Az ellátásokat mindkét fél területén szerzett szolgálati idő egybeszámításával annak az országnak a társadalombiztosítási szerve állapítja meg a saját belső jogszabályai alapján, amelynek területén a jogosult állandó lakóhelye van. Az egyezmények azon a maga idejében reális feltételezésen alapultak, hogy az országok között alacsony szintű és hozzávetőlegesen egyenlő nagyságú nemzetközi vándorlások lesznek. Az egyes államok közel azonos szintű szolgáltatást fognak nyújtani, így a szerződő államok terhei nagyjából kiegyenlítődnek. Ez a feltételezés már a megkötést követő időben sem igazolódott be, az 1990-es évektől pedig csak tovább fokozódott az arányeltolódás Magyarország terhére (Gellérné L. É. – Szigeti B., 2005).

Magyarországon élő külföldi állampolgárok korcsoportok szerinti megoszlása születési régiók szerint, 2011

A korcsoportok különbségei tükröződnek vissza részben a családi állapotok szerinti megoszlásokban is. A határ menti Dél-Szlovákiából (2001-ben 46,9, 2011-ben 53,1%) és Észak-Vajdaságból (2001-ben 51,2, 2011-ben 52,4%) érkezik a legtöbb nőtlen, hajadon, míg a házasok száma Ausztriában a legmagasabb (47,4, 49,5%).

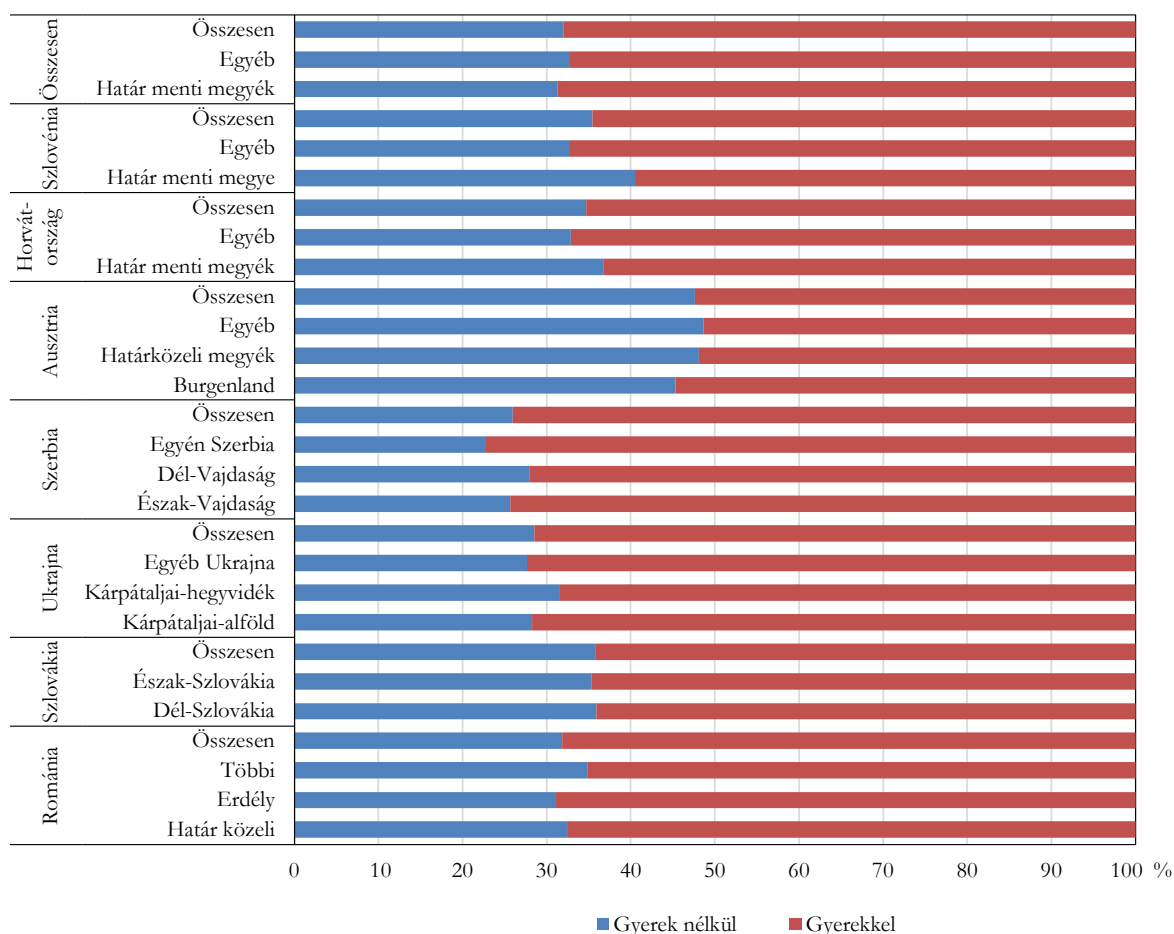
Magyarországon élő szomszédos országok külföldi állampolgárai születési régió és a gyereket nevelő háztartásban élő migránsok aránya szerint

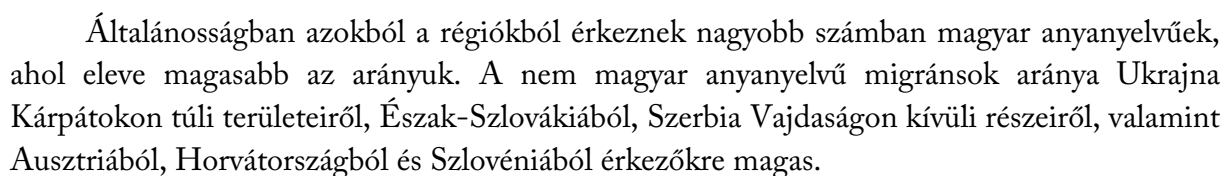
A migránsokat családtípusok szerint vizsgálva azt láthatjuk, hogy a gyermek nélkül élő háztartások száma visszaszorulóban van a vándorlók átlagéletkorának emelkedésével, a gyerekekkel élő külföldiek aránya pedig jelentősen emelkedett a két népszámlálás között 56%-ról 68%-ra, azaz a családegyesítés, a családok együtt történő vándorlása fokozódott a vizsgált tíz évben. Ezek a migránsok általában sokkal nagyobb arányban szándékoznak véglegesen letelepedni hazánkban, mint az egyedülállók. A nagy arányú idős korú migráns miatt Ausztriából érkezők általában gyerek nélküli háztartásban élnek, míg a jelentősebb magyar etnikumú Észak-Vajdaság (74%), Kárpátaljai-Alföld (72%) és Erdély (69%) területeiről vándorlókra jellemző a gyerekekkel együtt költözés vagy a bevándorlás utáni családalapítás.

37. ábra

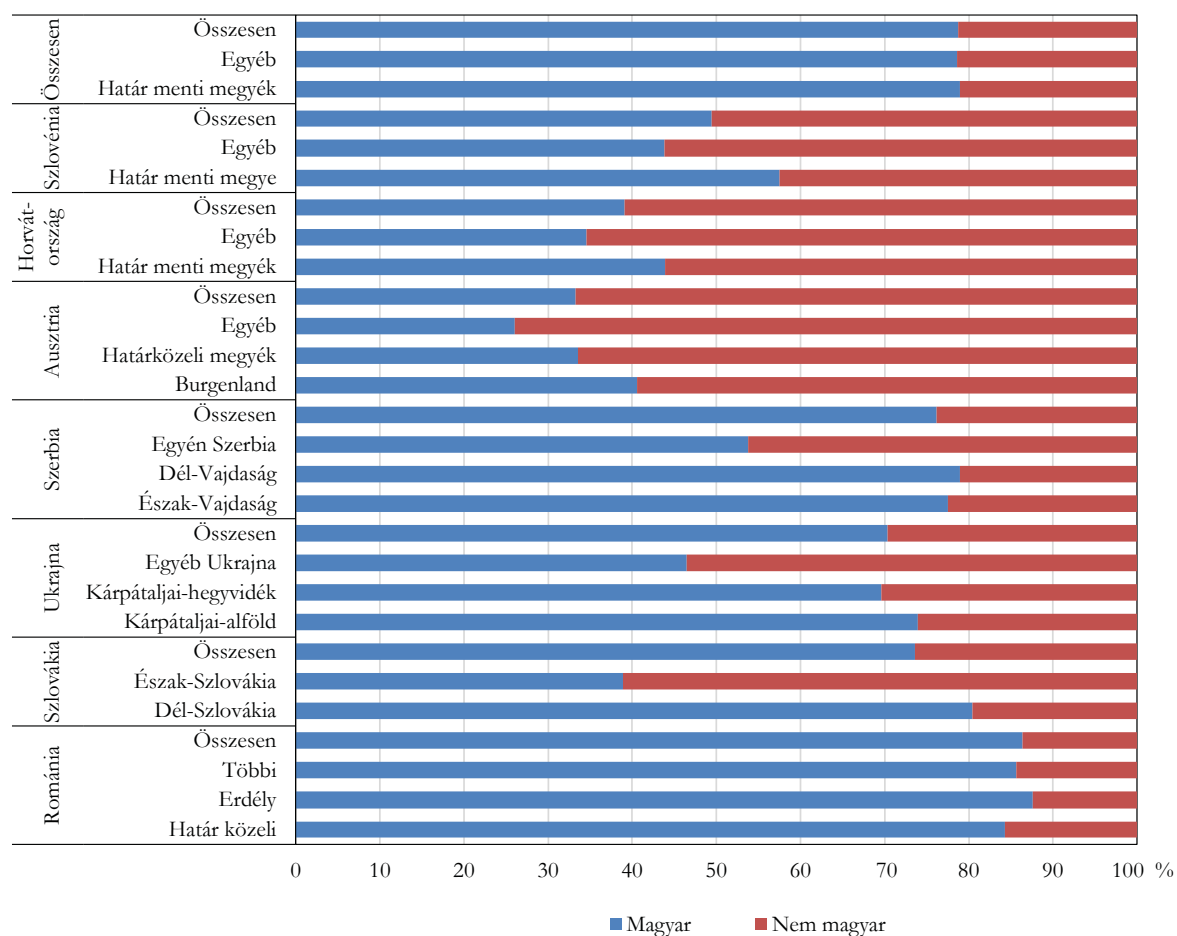
Magyarországon élő külföldi állampolgárok családtípusok és születési régiók szerint, 2011

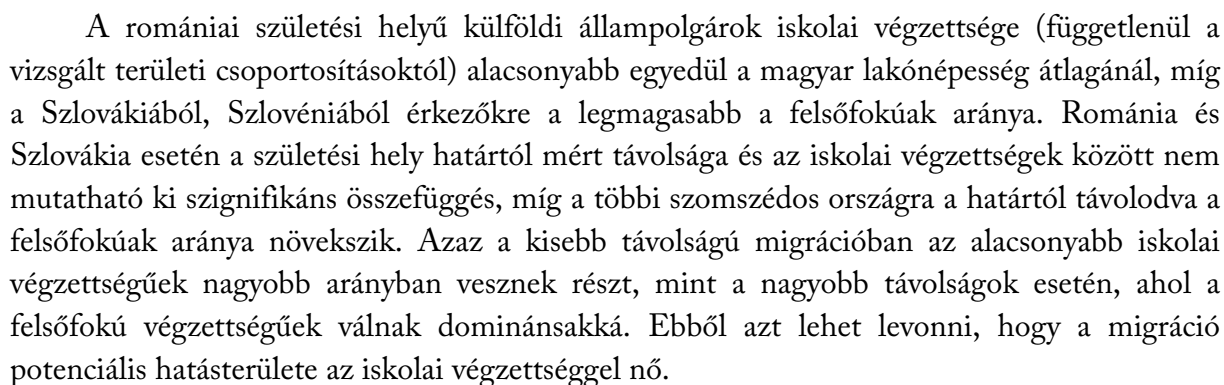
A nemzetközi migráció hazai jellegzetessége, hogy a külföldi állampolgárok nagy része magyar nemzetiségű, illetve anyanyelvű. A határon túl nyúló nyelvi, kulturális kapcsolatok erőssége elsősorban az I. és II. világháborút lezáró békeszerződések következménye. Ez a determinizmus folyamatosan csökken, de így is meghatározó: 2001-ben a külföldi állampolgárok 65, míg 2011-ben 47%-a volt magyar anyanyelvű. A csökkenésnek alapvetően három oka van: Egyrészt a szomszédos országok súlya csökken a migránsnépességen belül, másrészt a Kárpát-medence országain belül (2001-ben a szomszédos országokból érkezők 86%-a, míg 2011-ben 79%-a volt magyar anyanyelvű) növekszik a nem magyarok lakta területek súlya, harmadsorban pedig a többségében magyarok lakta területekről nagyobb arányban érkeznek a nem magyar anyanyelvűek Magyarországra.

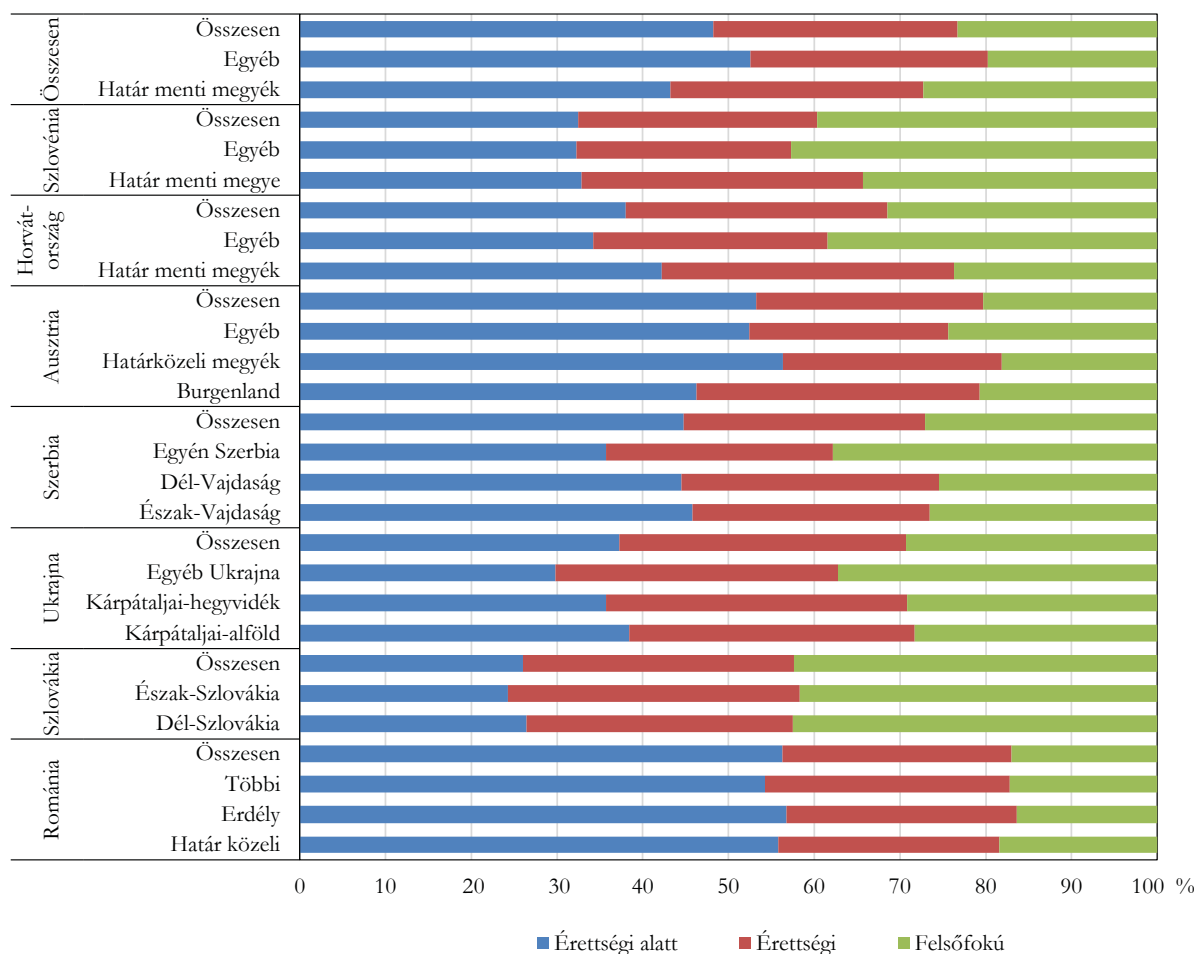
Magyarországon élő szomszédos országok külföldi állampolgárai anyanyelv és születési régió szerint, 2011

40. ábra

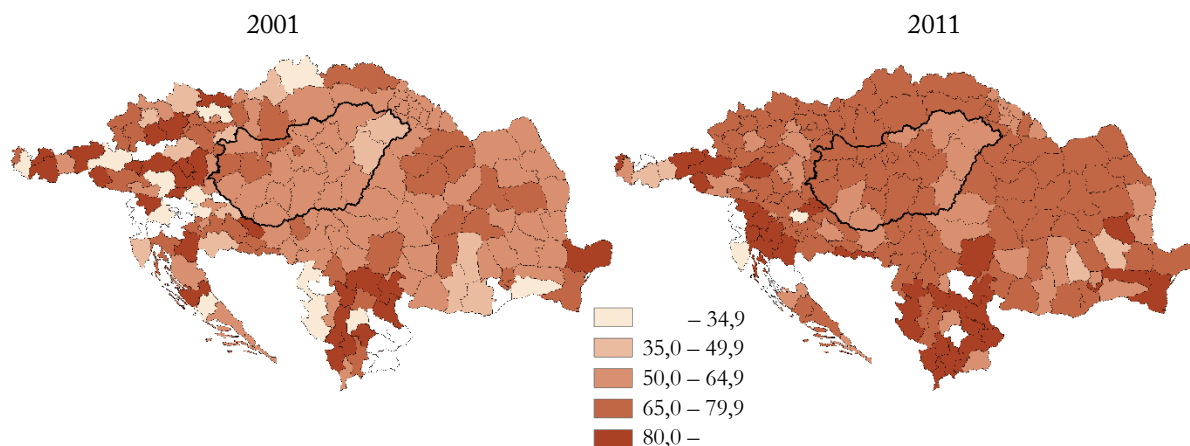
Magyarországon élő 25 év feletti szomszédos országok külföldi állampolgárai iskolai végzettség és születési régió szerint, 2011

Az iskolai végzettségeknek meghatározó befolyásuk van a munkaerő-piaci jellemzőkre is. A szomszédos országokban született, Magyarországon élő 25–64 éves külföldi állampolgárok foglalkoztatási rátája 62,3% volt 2001-ben és 71,4% 2011-ben. 2011-ben a magyar lakónépesség hasonló adata 64,4% volt, míg az összes 25–64 éves Magyarországon élő külföldi állampolgárra 70,2%. Azaz a környező országok állampolgárai nagyobb arányban dolgoznak, mint a lakónépesség vagy más külföldi állampolgárok hazánkban.

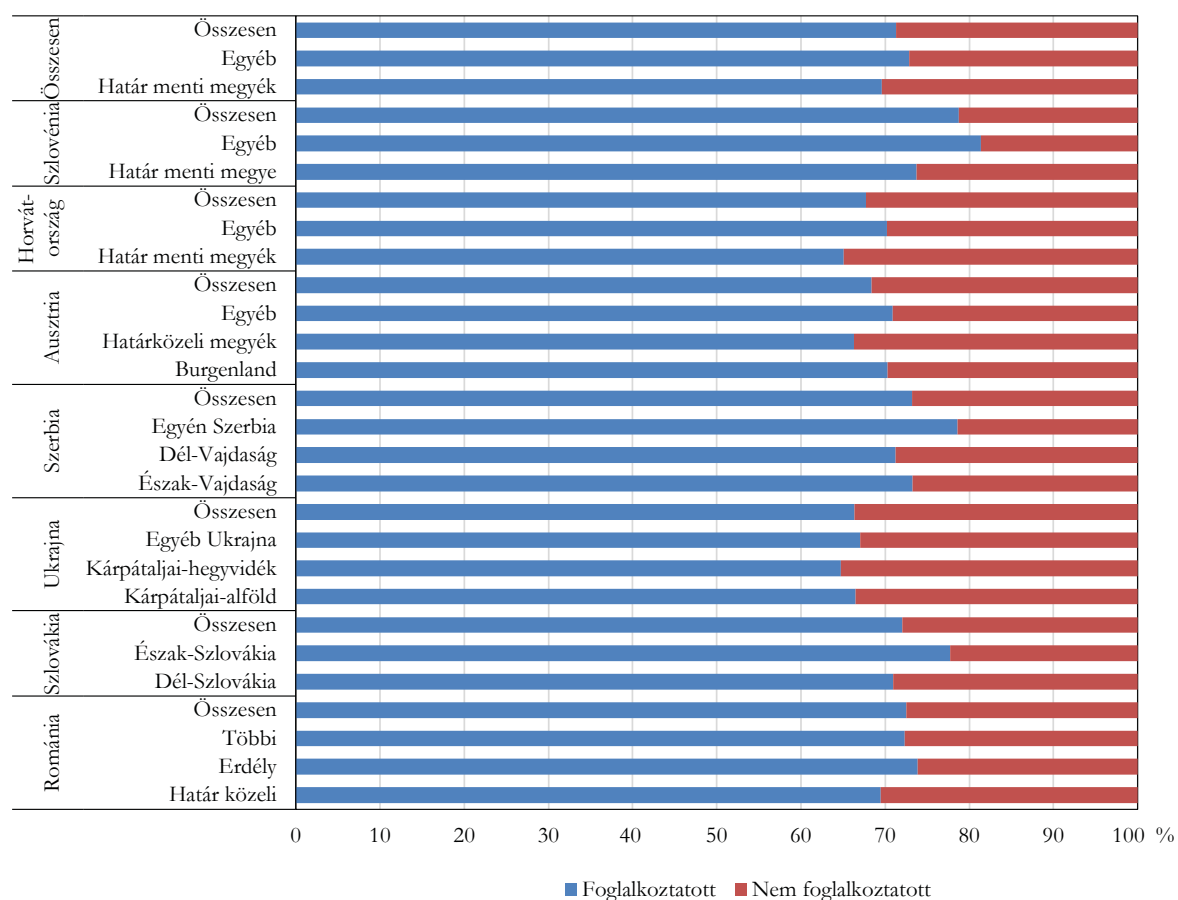
Születési régiók szerint a határtól távolabb eső szerb, osztrák, szlovén és román régiókra a legmagasabbak a foglalkoztatottsági arányok, ami az iskolai végzettségek magasabb értékeivel hozhatók összefüggésbe.

Magyarországon élő 25–64 éves, szomszédos országok külföldi állampolgárai foglalkoztatottsági arányai és születési terület szerint

Általánosságban is megállapítható, hogy a határ közeléből érkezők rátája (2001-ben 59,5, 2011-ben 65%) alatta marad a belsőbb területekről érkezőkének (69,6, 72,9%). Bár a foglalkoztatottság esetén sokkal kisebb csoportok közötti szórásokkal találkozhatunk, mint az iskolai végzettségek vagy az anyanyelv esetén.

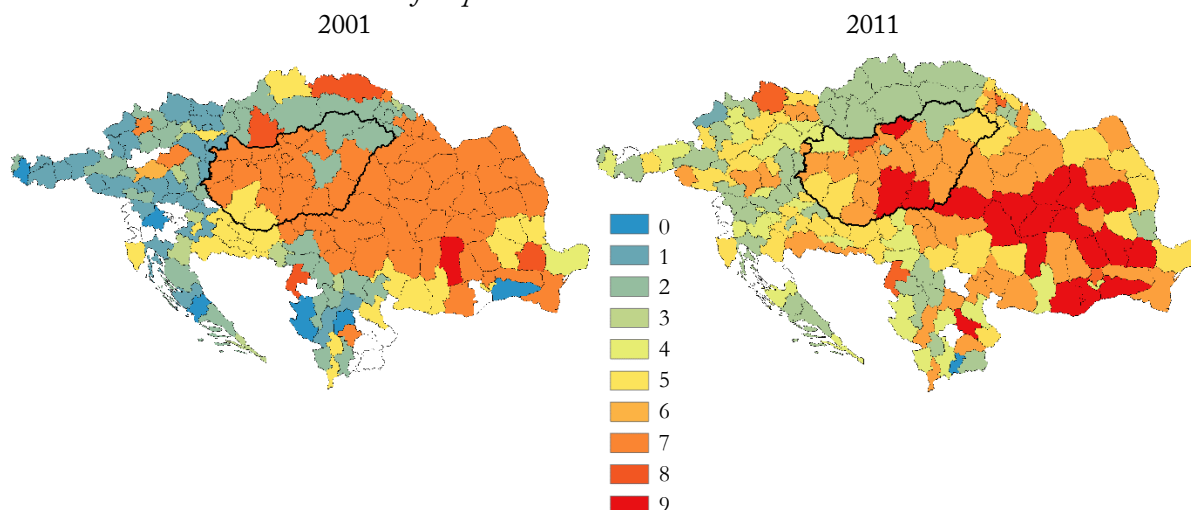
Magyarországon élő 25 év feletti, szomszédos országok külföldi állampolgárai foglalkoztatottság és születési régió szerint, 2011

Ezekben az esetekben nem a *foglalkoztatottság–nem foglalkoztatottság* jelenti a választóvonalat, hanem maga a foglalkozás, amit a hazánkban élő külföldi állampolgárok végeznek.

44. ábra

Magyarországon élő 25–64 éves, szomszédos országok külföldi állampolgárai a legjellemzőbb foglalkozási főcsoport és születési terület szerint*

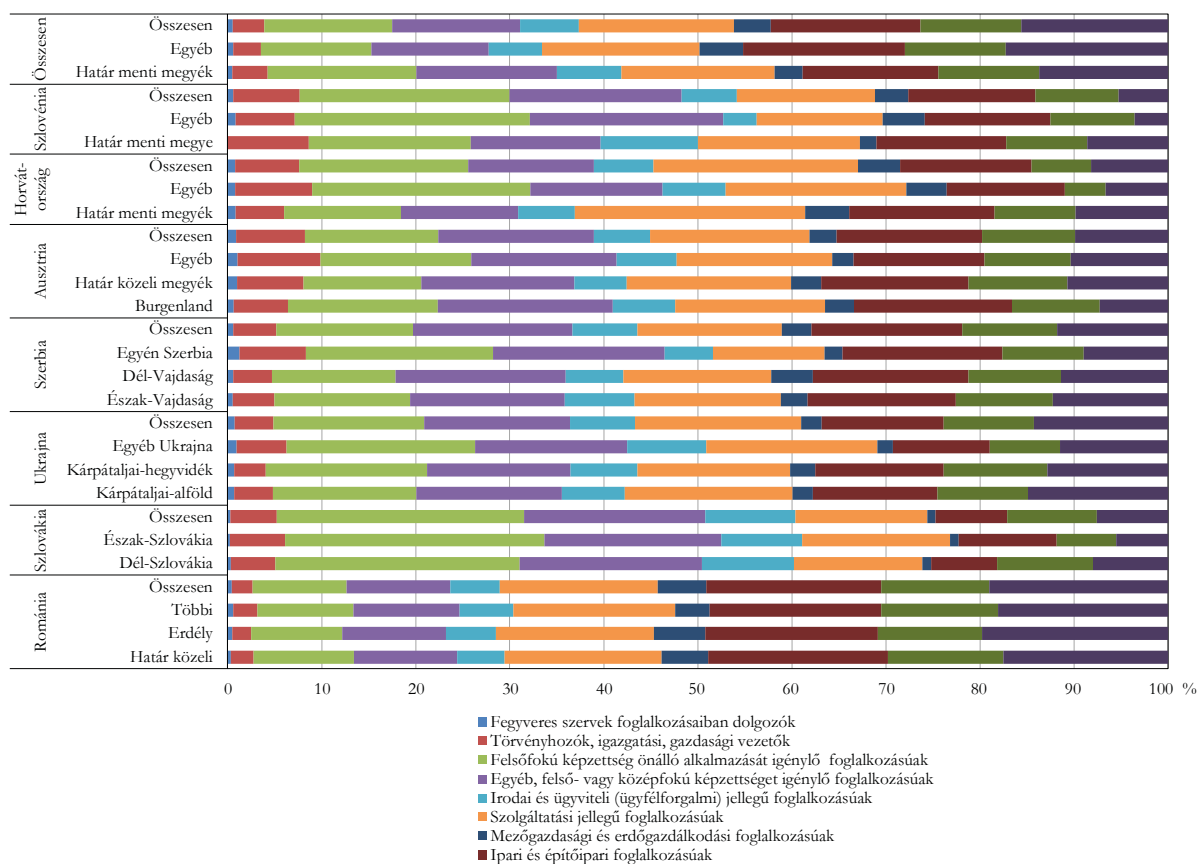

* 0. Főcsoport: Fegyveres szervek foglalkozásai; 1. Főcsoport: Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, törvényhozók; 2. Főcsoport: Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások; 3. Főcsoport: Egyéb felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások; 4. Főcsoport: Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások; 5. Főcsoport: Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások; 6. Főcsoport: Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások; 7. Főcsoport: Ipari és építőipari foglalkozások; 8. Főcsoport: Gépezet, összeszerelő, járművezető; 9. Főcsoport: Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások.

A 2001-es népszámlálás során a felsőfokú végzettség alkalmazását igénylő (1–3-as főcsoport) foglalkozások voltak túlsúlyban Ausztria, Szlovákia, valamint Horvátország és Szerbia déli területeiről érkezők esetén, míg Románia, Vajdaság északi része és Kárpátalja határhoz közelebb eső területein az ipari és építőipari foglalkozások domináltak. 2011-re a szolgáltatásjellegű és a szakképzettséget nem igénylő egyszerű foglalkozások kerültek túlsúlyba a legtöbb területen. Hasonló átalakulás zajlik Magyarországon is, nemcsak a külföldiek, de a lakónépesség egészére is (KSH, 2015).

A Szlovákiában született 25–64 éves foglalkoztatottak 26,4%-a felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozású volt, a mezőgazdasági jellegű foglalkozások aránya az Erdélyből érkezőknél a legmagasabb (5,4%), az ipari és építőipari foglalkozások aránya Romániában (határ közelében 19,1%, Erdélyben 18,4%, más területeken 18,3%) a legnagyobb. A szakképzettséget nem igénylő foglalkozások rátája is (Erdély 19,1%) itt a legmagasabb, ami összefügg az iskolai végzettségek relatív alacsony szintjével. A szolgáltatásjellegű foglalkozások magas aránya Horvátország egészére (21,7% a teljes országra, a határ mentén 24,5%), valamint Ukrajnára (17,7%), Ausztria határ közeli (17,7%) és Szlovénia határ menti (17,2%) területeire érvényes.

*Magyarországon élő 25–64 éves, szomszédos országok külföldi állampolgárai
foglalkozási főcsoport és születési terület szerint, 2011*

7. Migrációs települési hálózatok a Kárpát-medencében

7.1. Forrás- és célterületek kapcsolatai

A migrációs települési hálózatok vizsgálatának kulcsa a forrás- és a célterületek összekapcsolása. Ebben a fejezetben részletesen igyekszem bemutatni Magyarország és a szomszédos országok viszonylatában a nemzetközi vándorok települési hálózatának jellegzetességeit és azokat a migránsok tulajdonságaihoz kötni. A Kárpát-medencei migrációs forrás- és célterületek közötti összefüggés elemzése során nemcsak egy adott kivándorlási ország és Magyarország közötti áramlások regionális sajátosságainak feltárása a cél, hanem integráltan, a szomszédos országok mindegyikének szimultán figyelembevételével egy általános, területi kapcsolati háló megrajzolása is fontos feladat. Kérdés, jellemző-e, hogy a fent említett területi hálózat egyes részeit meghatározott demográfiai, munkaerő-piaci tulajdonságokkal rendelkező, Magyarországon élő külföldi állampolgárok nagyobb arányban „használják”, vagy az adott területi kapcsolatok függetlenek a vándorlók tulajdonságaitól.

Ezért a következőkben a szomszédos országokból Magyarországra érkező külföldi állampolgárok születési és jelenlegi lakóhelyeinek kapcsolatait tekintem át a 2001-es és a 2011-es népszámlálás adatait felhasználva, NUTS3 szinten. Ukrajna esetében az egész ország helyett – annak jelentős mérete miatt – csak Kárpátalját emeltem be a vizsgálatba, hiszen az ukrain migránsok közel 90%-a ebből a régióból érkezik. Az így kialakított 161 régióból a 19 magyar megyébe és Budapestre történő vándorlások mátrixában jelentős koncentrálódások mutathatók ki. Kiemelve azokat a régiópárokat, melyek a teljes vándorlás több mint 0,5%-áért felelnek, az előzőeknél sokkal szűkebb csoporthoz jutunk. Így az összes mátrixcella 1%-ában a vándorlások 43%-a összpontosult 2001-ben, ez 9 százalékponttal nőtt 2011-ig.

2001-ben Közép-Magyarország az erdélyi megyékből érkezők számára volt leginkább vonzó. A szomszédos országokból Magyarországra történő összes vándorlás közel 4%-a Hargita és Budapest között zajlott le, míg majdnem 3%-os a részesedése Maros megye és a magyar főváros közötti mozgásoknak. A határ menti területeknek is nagy jelentőségük volt, melyet részben a cirkulációs migráció jelenségével (Fercsik R., 2008; Illés S. et al., 2009), részben az otthonmaradt családtagokkal való könnyebb kapcsolattartással magyarázhatunk (Rédei M., 2007). Az egymással határos megyék között intenzív áramlások (Anderson et al., 1999; Baranyi B. et al., 2004; Hansen N., 1977; Van Geenhuizen, M. et al., 2001), transznacionális terek alakultak ki (Melegh A., 2011). Ezek közül a legjelentősebbek az Észak-Bácska, Észak-Bánát – Csongrád (2,37%, 1,16%), illetve a Beregszászi és Ungvári járás – Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (2,42%, 1,35%) közötti mozgások voltak.

2011-re nőtt azoknak a régiópároknak a száma, melyek a szomszédos országokból Magyarországra történő vándorlások közül 0,5%-ot meghaladó mértékben érintettek. Magyarország migrációs kapcsolatainak a tere szélesedett, a forrásterületekhez a szomszédos országok távolabbi részei is csatlakoztak, miközben a Nagyszombati, Pozsonyi, Kassai, Nyitrai körzetek és Bécs regionális szerepe megnövekedett (Estélyi K et al., 2006). Budapest és Pest megye jelentősége tovább erősödött, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg és némileg Csongrád migrációs súlya gyengült. Általában ezekben a megyékben is emelkedett a migránsok száma, de nem olyan mértékben, mint Közép-Magyarországon. 2011-re Hargita, Maros és Budapest

közötti vándorlások arányai tovább növekedtek (3,8%, illetve 4,5%). A határ menti kapcsolatok rátái pedig általában visszaszorulóban vannak, a határ közeléből érkezők sokszor nem a szomszédos magyar régióba, hanem Közép-Magyarországra vándorolnak.

18. tábla

A jelentősebb migrációs áramlások arányai, 2001

(%)

Külföldi/magyar megyék	Budapest	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Fejér	Hajdú-Bihar	Pest	Szabolcs-Szatmár-Bereg
Bihar megye	1,63	0,18	0,39	0,10	0,18	0,70	2,16	0,20
Brassó megye	1,25	0,08	0,05	0,11	0,09	0,03	0,21	0,03
Kolozs megye	2,55	0,14	0,19	0,18	0,50	0,35	0,74	0,20
Kovászna megye	1,32	0,12	0,18	0,07	0,16	0,33	0,46	0,08
Hargita megye	3,75	0,46	0,51	0,65	0,41	0,40	2,61	0,30
Máramaros megye	0,92	0,06	0,05	0,06	0,12	0,05	0,43	0,09
Maros megye	2,77	0,44	0,47	0,65	0,29	0,32	0,91	0,22
Szilágymegye	1,00	0,06	0,04	0,04	0,16	0,23	0,25	0,06
Szatmár megye	1,92	0,11	0,15	0,16	0,34	0,72	0,37	0,84
Temes megye	0,07	0,02	0,06	0,11	0,03	0,03	0,67	0,02
Nagyszombati körzet	0,51	0,00	0,02	0,02	0,00	0,02	0,12	0,03
Beregszászi járás	0,85	0,08	0,05	0,06	0,13	0,34	0,28	2,42
Nagyszőlősi járás	0,56	0,10	0,06	0,06	0,01	0,15	0,21	0,90
Ungvári járás	0,67	0,06	0,11	0,03	0,10	0,30	0,42	1,35
Dél-Bácskai körzet	0,79	0,36	0,10	0,85	0,08	0,02	0,08	0,02
Észak-Bácskai körzet	0,71	0,50	0,30	2,37	0,11	0,05	0,12	0,01
Észak-Bánsági körzet	0,68	0,48	0,14	1,16	0,45	0,13	0,32	0,01

19. tábla

A jelentősebb migrációs áramlások arányai, 2011

(%)

Külföldi/magyar megyék	Budapest	Bács-Kiskun	Borsod-Abaúj-Zemplén	Csongrád	Győr-Moson-Sopron	Hajdú-Bihar	Komárom-Esztergom	Pest	Szabolcs-Szatmár-Bereg
Bákó megye	0,67	0,04	0,00	0,16	0,03	0,02	0,14	0,50	0,00
Bihar megye	0,60	0,09	0,06	0,47	0,19	1,54	0,26	0,52	0,41
Brassó megye	0,19	0,05	0,00	0,01	0,05	0,03	0,02	0,76	0,16
Kolozs megye	0,91	0,35	0,02	0,03	0,02	0,10	0,03	0,43	0,03
Kovászna megye	2,97	0,31	0,05	0,32	0,28	0,05	0,19	1,81	0,02
Hargita megye	3,81	0,81	0,09	0,25	0,54	0,15	0,21	3,53	0,16
Hunyad megye	0,90	0,39	0,01	0,11	0,01	0,00	0,04	0,21	0,01
Maros megye	4,52	0,70	0,09	0,73	0,29	0,17	0,14	1,57	0,04
Szilágymegye	1,43	0,07	0,03	0,02	0,04	0,38	0,01	0,62	0,06
Szatmár megye	1,77	0,19	0,06	0,11	0,10	0,40	0,08	0,85	0,86
Besztercebányai körzet	0,55	0,01	0,12	0,04	0,31	0,04	0,06	0,14	0,01
Kassai körzet	0,39	0,03	0,74	0,03	0,26	0,07	0,04	0,08	0,08
Nagyszombati körzet	0,65	0,01	0,02	0,01	0,46	0,06	0,07	0,14	0,03

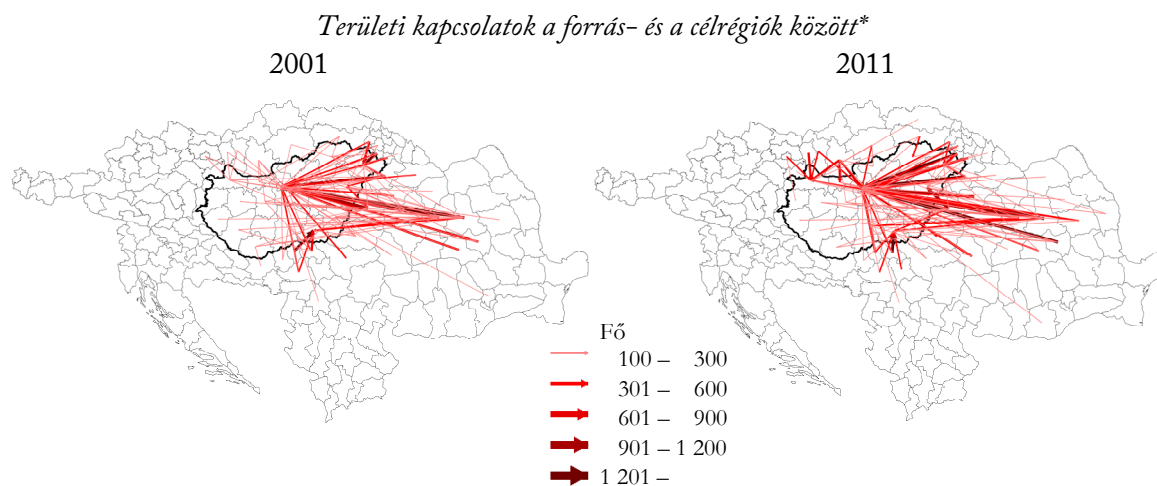
(A tábla folytatása a következő oldalon.)

(folytatás)

Külföldi/magyar megyék	Budapest	Bács- Kiskun	Borsod- Abaúj- Zemplén	Csong- rád	Győr- Moson- Sopron	Hajdú- Bihar	Komá- rom- Eszter- gom	Pest	Szabolcs- Szatmár- Bereg
Nyitrai körzet	1,30	0,07	0,03	0,04	0,96	0,02	0,93	0,44	0,03
Pozsonyi körzet	0,09	0,02	0,03	0,00	1,09	0,00	0,06	0,03	0,00
Beregszászi járás	2,68	0,13	0,12	0,09	0,11	0,25	0,10	0,60	0,94
Nagyszőlősi járás	0,94	0,09	0,09	0,01	0,07	0,21	0,05	0,49	0,94
Ungvári járás	0,83	0,09	0,10	0,02	0,01	0,24	0,07	0,22	0,52
Észak-Bácskai körzet	1,02	0,75	0,02	0,75	0,09	0,01	0,00	0,26	0,00
Észak-Bánsági körzet	0,66	0,29	0,04	1,93	0,07	0,04	0,03	0,23	0,02
Bécs	0,04	0,02	0,00	0,01	0,56	0,01	0,03	0,08	0,00

A fővárosi térség vonzó hatásának fokozódása nemcsak a nagyobb kibocsátó régiók esetén érződik, hanem szinte az egész Kárpát-medencében (Rédei M., 2009). Ez az a magyar térség, amelyik nagyobb földrajzi távolságok esetén is egyöntetűen célpont a migránsok számára (Soltész B. et al., 2014). A munkaképes korú, magasabb iskolai végzettségű, vezető beosztású foglalkozásokban tevékenykedő, gyermek nélküli háztartásban élő migránsokra ez a megállapítás fokozottan igaz. A határ menti területek inkább lokális célpontok. A kisebb földrajzi távolságok, határ közeli mozgások esetén sokkal magasabb a gyermekükkel együtt költözők aránya, a migránsok iskolai végzettségei és foglalkozásai diverzifikáltabbak, viszont gazdasági aktivitásukban nincsenek jelentősebb különbségek a hosszú távú vándorokétól.

46. ábra

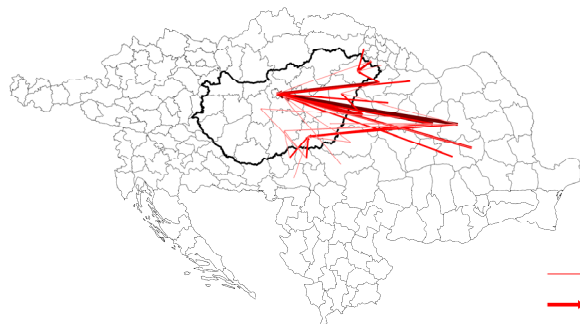

* A hálózatokat szemléltető térképek a QGIS szoftver segítségével készültek.

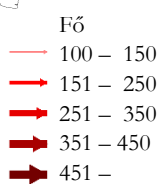
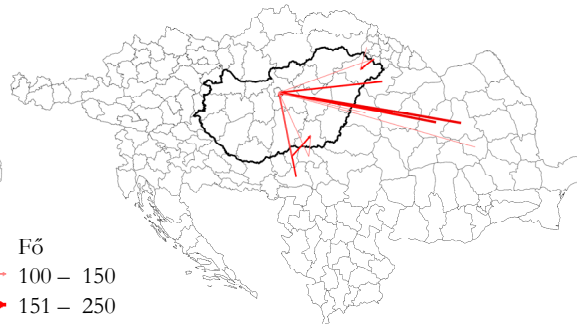
*A 24 év feletti külföldi állampolgárok születési és jelenlegi magyar lakóhely régiójának kapcsolata
iskolai végzettségek szerint*

2001

Alapfokú

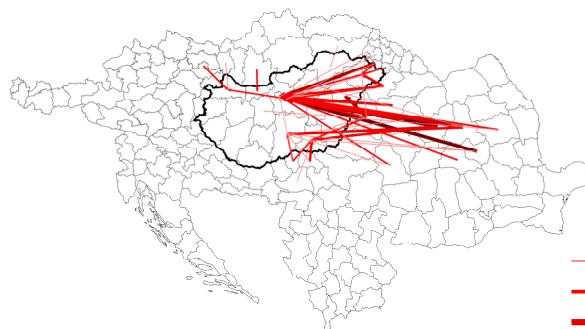

Felsőfokú

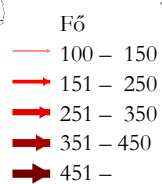
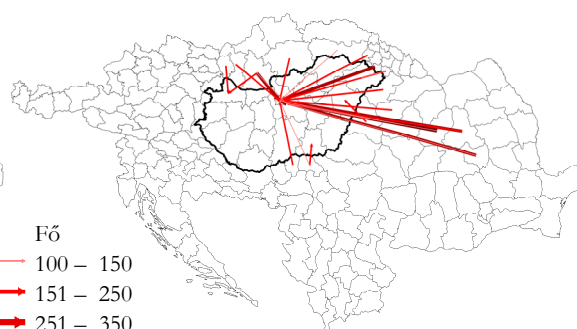

2011

Alapfokú

Felsőfokú

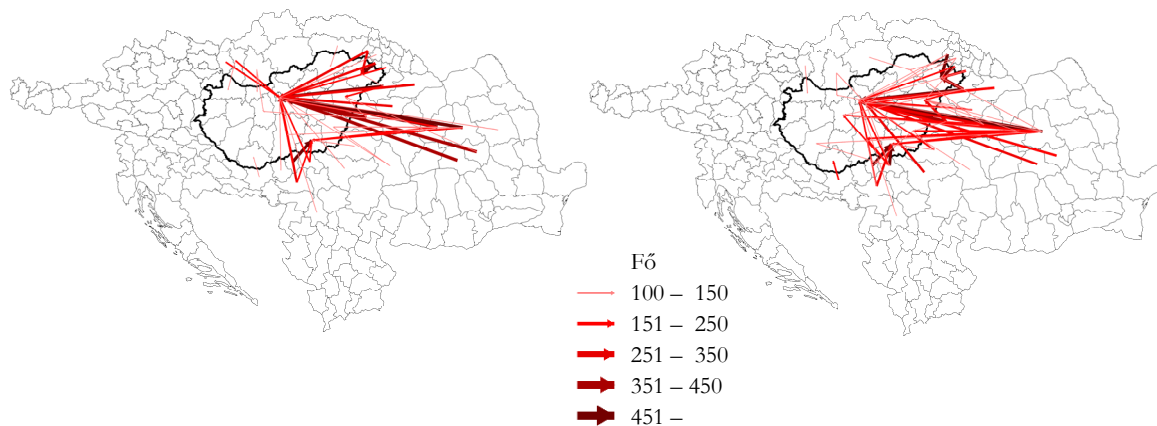

*A külföldi állampolgárok születési és jelenlegi magyar lakóhely régiójának kapcsolata
a háztartás típusa szerint*

2001

Gyerekekkel élő háztartások

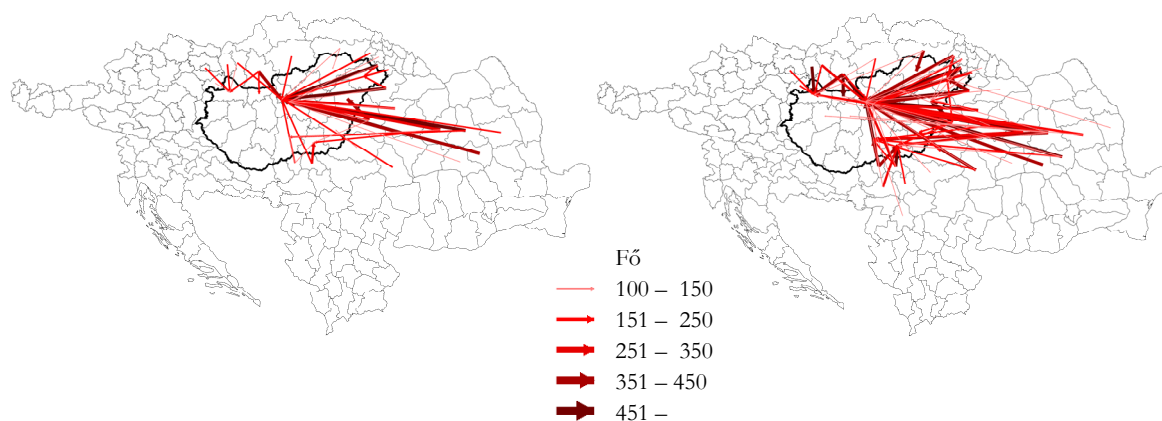
Gyerek nélküli háztartások

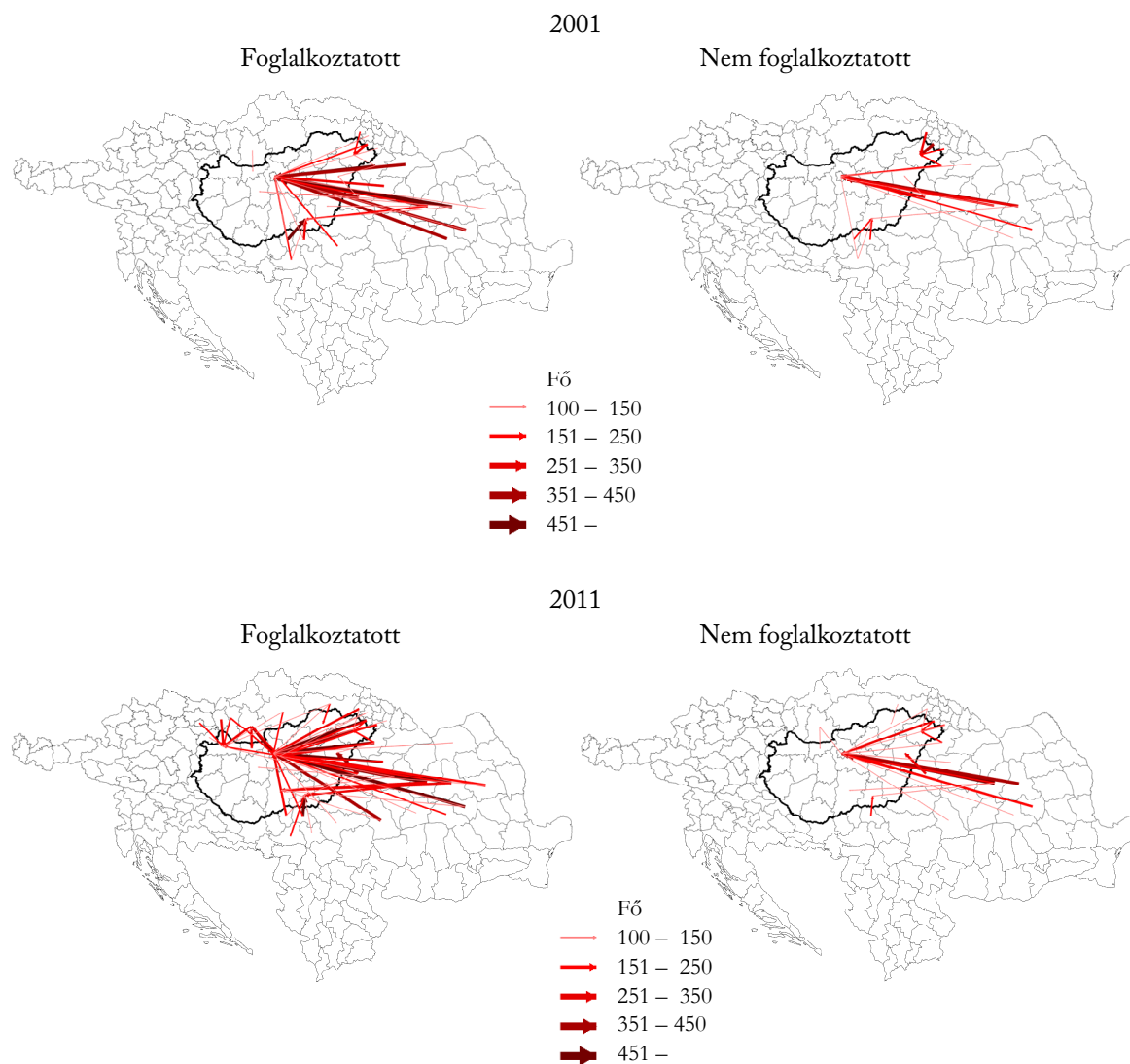
2011

Gyerekekkel élő háztartások

Gyerek nélküli háztartások

*A 25–64 éves külföldi állampolgárok születési és jelenlegi magyar lakóhely régiójának kapcsolata
a gazdasági aktivitás szerint*

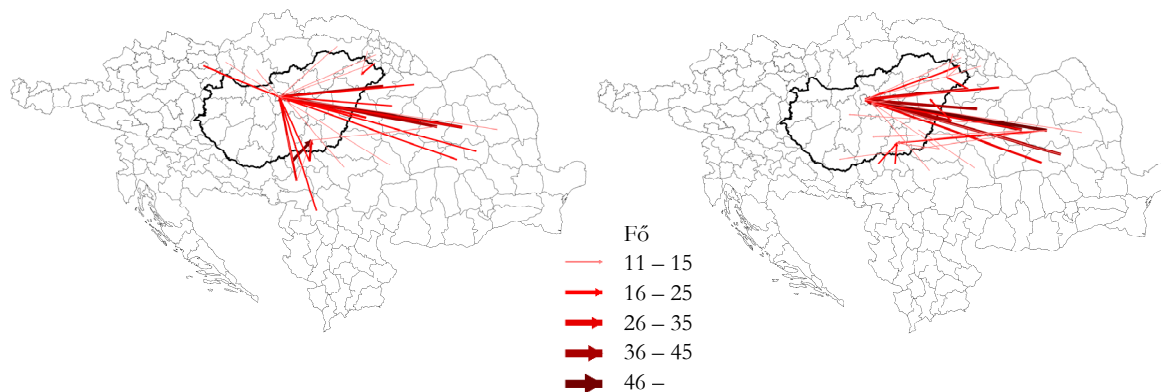

*A 25–64 éves külföldi állampolgárok születési és jelenlegi magyar lakóhely régiójának kapcsolata
foglalkozások szerint*

2001

Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők

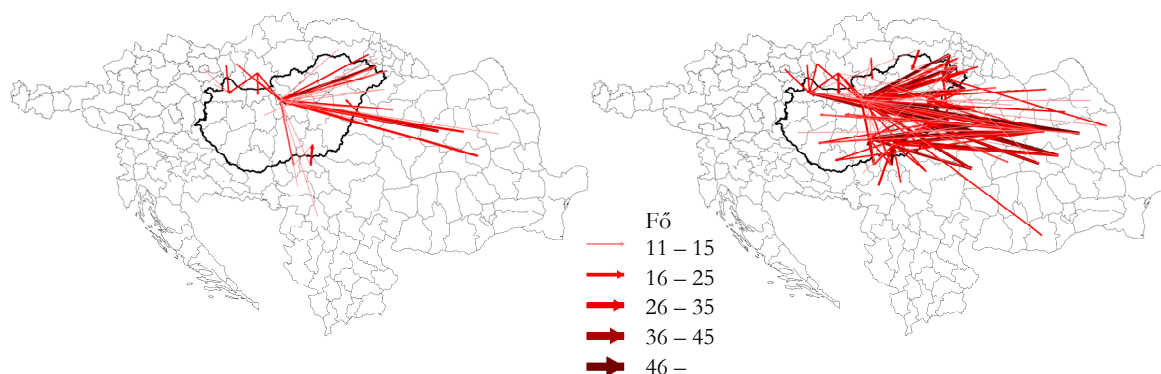
Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások

2011

Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők

Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások

7.2. Migrációs települések hálózatai

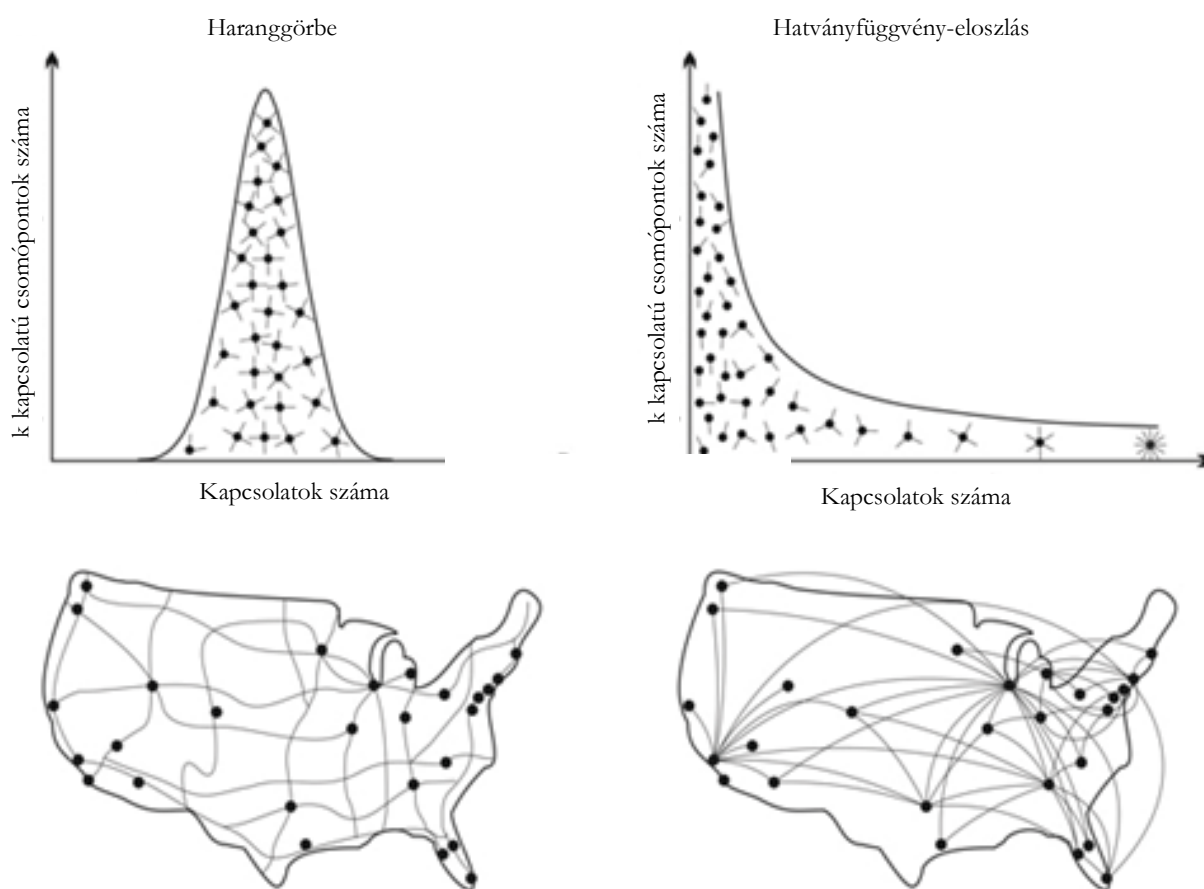
A szomszédos országokból Magyarországra érkező külföldi állampolgárok születési és jelenlegi lakóhelyeinek NUTS3 szintű kapcsolatait a vándorlók demográfiai, munkaerő-piaci változóihoz igyekeztem kötni az előző részben. A mostani pontban a települési hálózatok belső tulajdonságait elemzem részletesen. A hálózatok analízise a 20. század második felében kezdődött el (Erdős P. et al., 1959, 1960; Bollobás B. et al., 1976). Érdekes és paradigmaváltó tézise volt e kornak (Buchanan, M., 2003), hogy a Földünkön bármely két embert 6 „lépésnyi” távolság (ismeretségi kapcsolat) köt össze (*six degrees of separation*). E kezdeti gráfelméleti tételek után a hálózatelmélet napjainkra vált a felismert absztrakciókkal új tudományággá. Ezt azok a felismerések alapozták meg, melyek szerint minden hálózat, legyen az élő vagy élettelen, természetben meglévő vagy mesterséges, részben azonos szervezőelvek alapján jön létre. Azaz az internet, az emberi kapcsolatok, az agy neuronhálózata belső tulajdonságaikban nagyon hasonlóak (Barabási A. L., 2008).

A véletlenszerű rendszerek fokszámeloszlása (kapcsolatok eloszlása) haranggörbét követ, más szavakkal a pontok többségének körülbelül ugyanannyi kapcsolata van, a nagy- és a

kis számú kapcsolattal rendelkező pontok létének valószínűsége elenyésző. (Az emberek magasság szerinti eloszlása is ilyen görbét ad, az extrém magas vagy extrém alacsony emberek létének valószínűsége kicsi.) Ilyen véletlen hálózatra hasonlít általában egy ország úthálózata, ahol a pontokat a települések, a kapcsolatokat pedig az országutak összeköttetése jelenti. Az emberek közötti viszonyokat a legtöbb hálózathoz hasonlóan legpontosabban a skálafüggetlen (hatványfüggvény szerinti) hálózat írja le. Itt a hatványfüggvény szerinti fokszámoszlás azt jelzi előre, hogy a legtöbb pontnak (embernek) csak kevés ismeretségi kapcsolata van, amelyet néhány, nagy összekötöttséggel rendelkező központ tart össze. Jó példa erre a következő ábra jobb alsó részén lévő térkép, amely a légiforgalmi rendszert mutatja: sok kicsi repülőteret néhány fő központon át lehet összekötni (Barabási A. L., 2008).

51. ábra

Véletlen és skálafüggetlen hálózatok

Forrás: Barabási Albert-László (2008): Behálózva.

Számomra a migráció szempontjából a hálózatelmélet a Magyarországot érintő, nemzetközi vándorlás által összekötött települések közötti kapcsolatok miatt fontos. Azaz, a gráfok csúcspontjai a települések. Két települést akkor köti össze él (akkor van közöttük kapcsolat), ha a két település között létrejött nemzetközi vándorlás, azaz az egyik településről elvándorolt valaki, aki a másik (magyar) településre költözött, függetlenül attól, hogy mennyi ember mozgott (feltehető, hogy a migránsok közötti személyes kapcsolatok is hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek, azonban a vándorok személyes kapcsolatairól nem áll rendelkezésre ilyen típusú adat-összeállítás). A magyar fogadó települések Kárpát-medencei

kapcsolatrendszerének elemzése azért is fontos, mert megmutatja, milyen sokrétű a vándorlás, mennyire van „beágyazódva” a folyamat az adott településen.

A 2001. október 1-jén (a népszámlálás eszmei időpontjában) a legtöbb romániai migrációs települési kapcsolattal Budapest rendelkezett. A fővárosba a román állampolgárok 378 különböző romániai településről érkeztek, a második legtöbb összeköttetése Debrecennek (96) volt, majd Szeged (87), Békéscsaba (64) és Nyíregyháza (60) volt a sorrend. 2011-re Budapest tovább növelte kapcsolatainak számát (417), míg Debrecen (69) némileg visszaszorult, miközben Érd (71), Szeged (87), Budaörs (48), Kecskemét (55) és Szigetszentmiklós (55) jelentősen erősítette települési kapcsolatait. Erőteljes és fokozódó Közép-Magyarország vonzó hatása. A békéscsabai-gyulai, illetve a debreceni-nyíregyházai csomópontok fokszáma csökkenőben van, helyüket a Szeged, illetve Kecskemét környéki települések veszik át. A hálózat súlypontja nyugatabbra tolódott el a két népszámlálás közti időszakban.

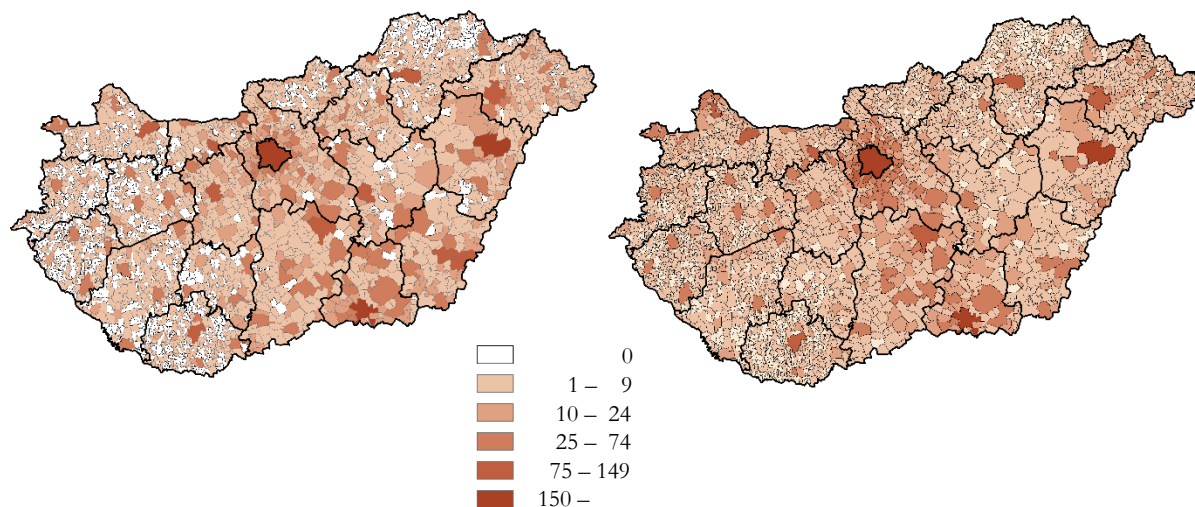
Szerbia esetén is igaz, hogy a főváros (2001-ben 94; 2011-ben 109) települési kapcsolatai a legmagasabbak. Szeged (2001-ben 37, 2011-ben 97) összekötöttsége a második legnagyobb, viszont itt több szerb állampolgár él (2047 fő), mint a fővárosban (1801 fő). Azaz Szegedre a határ közelében lévő kevesebb szerbiai településről többen érkeznek (településenként is átlagosan nagyobb számban), míg a fővárosba sok helyről vándorolnak el, de átlagosan kisebb létszámban. A területi kapcsolatokban enyhe emelkedés tapasztalható a két népszámlálás között Pécs (33-ról 38), Kecskemét (27-ről 37) és Baja (25-ről 28) esetében, míg Kiskunhalasra (25-ről 22), Hódmezővásárhelyre (22-ről 14) és Röszkére (22-ről 8) jelentős csökkenések detektálhatók.

Ukrajnára a magyar határ menti nagyobb városok kapcsolatainak a száma nem növekszik jelentősen, míg Budapest és Pest megye több településére a gyarapodás a jellemző, miközben a legtöbb kapcsolattal rendelkező települések közötti sorrend többnyire változatlan marad. Így Budapest (145-ről 221-re), Debrecen (45-ről 76-ra), Nyíregyháza (46-ről 65-re), Kiskőrös (40-ről 38-ra) a rangsor.

A többi szomszédos ország sokkal kevesebb települési összekötöttséggel (és migránssal) rendelkezik Magyarországon. Itt is mindenhol a főváros erősödő dominanciája mutatkozik meg. Szlovákia tekintetében Budapest (64-ről 106-ra) mellett Érd 2011-ben (4-ről 71-re) kapcsolata fejlődött a legdinamikusabban. Emellett Győr (13-ről 37-re), Miskolc (16-ről 28-ra), Esztergom (13-ről 22-re) és Komárom (16-ről 26-ra) összekötöttsége is erősödik. Az osztrák településeknek is Budapesttel (31-ről 164-re) van a legmarkánsabb kapcsolata. Ezen felül Mosonmagyaróvár (7-ről 43-ra), Kaposvár (1-ről 23-ra), Lenti (3-ről 18-ra), Győr (5-ről 13-ra), Hegyeshalom (3-ről 21-re) és Fertőd (1-ről 21-re) dinamikája érdemel említést. Horvátország migrációs települési kapcsolatai Budapesttel (28-ről 34-re), Győrrel (1-ről 17-re) és Harkánnyal (9-ről 16-ra) erősödtek, míg Pécs (24-ről 14-re), Mohács (20-ről 2-re), Baja (12-ről 2-re) és Siklós (22-ről 9-re), azaz a közelebbi települések vesztek a hálózati erejükből. A szlovén állampolgárok száma minimális Magyarországon, így a Budapesten élő szlovén állampolgárok is összesen 8 különböző szlovén településről érkeztek.

Az összes szomszédos ország településeire kiterjedő magyar migrációs kapcsolatokat vizsgálva még egyértelműbb Budapest és Pest megye centrum mivolta.

Magyar települések Kárpát-medencei migrációs települési kapcsolatainak a száma
2001 2011

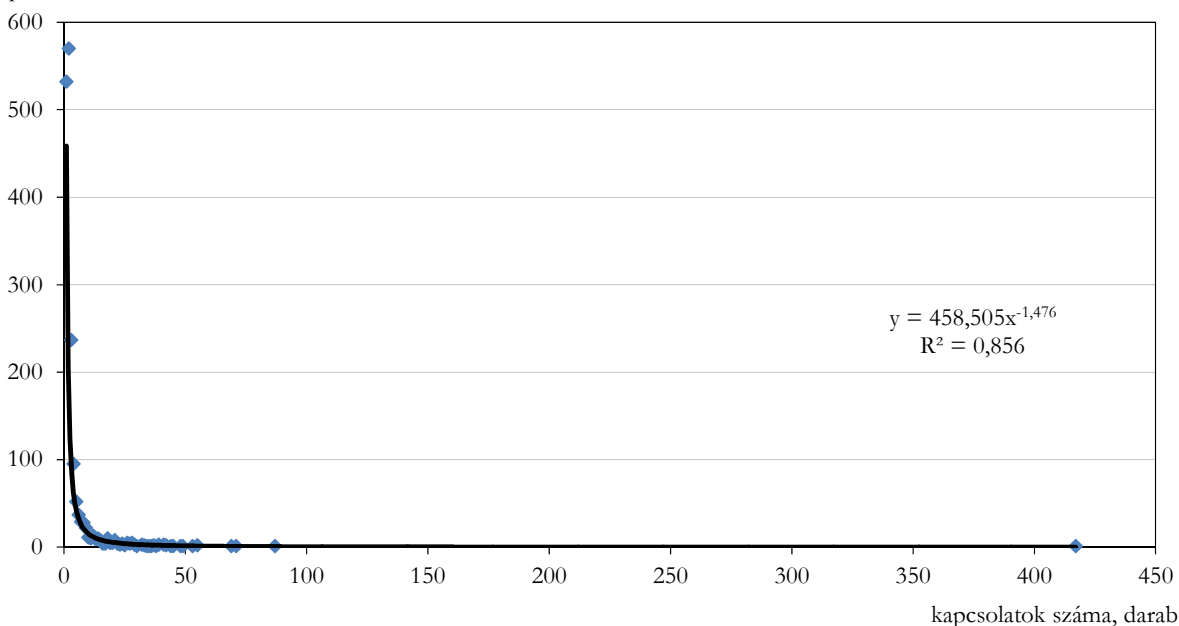
Összességében a közép-magyarországi térségek dinamikusán növelik migrációs települési kapcsolataik számát, míg a határ menti nagyvárosok többsége veszít abból. Budapesten 2001. október 1-jén 744 különböző szomszédos országbeli településről érkeztek külföldiek, ami 2011-re 1059-re növekedett. Dinamikusán fejlődő migrációs települési kontaktus jellemző a Budapestről kiinduló Dunakeszi, Fót, Göd, Vác, Szentendre, Pomáz, Budakalász, Solymár, illetve Pécel, Maglód, Kerepes, Gödöllő tengelyek mentén. A vonalszerű fejlődések így a nagyobb küldő országok felé tapasztalhatók, míg a főváros nyugati oldalán inkább tömszerűen növekvő struktúra fedezhető fel: Üllő, Vecsés, Gyál, Monor, Pilis, Cegléd, illetve Érd, Tárnok, Biatorbágy, Budaörs, Törökbálint, Budakeszi, Szigetszentmiklós vonatkozásában.

A migrációs települési hálózatok fokszámaikat (kapcsolatait) vizsgálva Budapest mellett jelentős Szeged, Debrecen, Pécs, Kecskemét, Győr, Nyíregyháza, Mosonmagyaróvár, Érd, Miskolc, Szigetszentmiklós, Budaörs, Tatabánya, Rajka, Cegléd, Székesfehérvár, Vecsés, Szentendre, Dunakeszi, Fót és Vác – azaz a nagyvárosok és a Budapesthez közelebb eső nagyobb települések – migrációs összeköttetése a szomszédos országok településeivel. Budapest és agglomerációja, Szeged, Győr, Kecskemét kapcsolatai növekedtek a vizsgált tíz év alatt, a többi nagyvárosra a stagnálás vagy az összeköttetések számának csökkenése a jellemző. A települési kapcsolatok és dinamikájuk magukban hordozzák a jövőbeli vándorlások volumenében bekövetkező regionális változásokat. A fokszámcsökkenéseknél nagy valószínűséggel arról van szó, hogy az adott küldő területek kimerültek, a fogadó területek telítődtek, a régebbi migrációs hullámok visszaszorultak. Más területek vonzóbbak lettek az új migránsok számára.

Miután minden magyar településhez meghatároztam a foksámokat, azaz hogy a nemzetközi vándorlás által mennyi különböző környező országbeli településsel volt migrációs kapcsolatuk, megvizsgálhatóvá vált, hogy adott foksámmal (települési kapcsolattal) mennyi magyar település rendelkezik. Kérdés, hogy véletlen, skálafüggetlen vagy más topológiát találunk-e. Az eredményeket Románia esetén a 2011. október 1-jei állapot szerint ábrázoltam:

A román-magyar migrációban érintett magyar települések fokszámoszlása, 2011

k kapcsolattal rendelkező
pontok száma, darab

A legtöbb magyar településnek migráció révén a román településekkel kevés kapcsolata van (sok a kis foksámú pontok száma), míg kevés település rendelkezik sok kapcsolattal. A kapcsolatok számával hatványfüggvény szerint ($R^2 \approx 0,86$) csökken az adott kapcsolattal rendelkező magyar települések mennyisége. Megállapítható, hogy a Románia felől Magyarországra tartó migráció magyar települési kapcsolatai skálafüggetlen topológiát mutatnak. Ez nemcsak Románia esetén teljesül, hanem az összes szomszédos országra külön-külön és együttesen is (Kincses Á., 2012). Az illeszkedés pontosságát mérő R^2 értékeket a következő tábla tartalmazza.

20. tábla

Migrációs települési foksámeloszlások illeszkedése a skálafüggetlen topológiához állampolgárságok szerint

Állampolgárság	(R^2)	
	2001	2011
Románia	0,862	0,856
Szerbia	0,846	0,687
Ukrajna	0,827	0,788
Szlovákia	0,722	0,905
Ausztria	0,714	0,700
Horvátország	0,777	0,726
Szlovénia	0,985	0,900
Összesen	0,868	0,815

Kérdés, hogy mi okozza ezt a mintázat a sajátja a települési hálózatoknak. A skálafüggetlen topológia a valódi hálózatok terjeszkedő természetének egyenes következménye (Barabási A. L., 2008). *A migrációs települési hálózatokban talált skálafüggetlen topológia oka, hogy a több kapcsolattal rendelkező települések sokkal vonzóbban lesznek a migránsok számára, mint a kevesebb foksámúak.* A migrációs hálózatok elmélete szerint (Sandu D., 2000;

Kis T., 2007) a beilleszkedés az új környezetbe ott valósul meg sikeresen, ahol azt korábbi családi, baráti kapcsolatok segítik. *A kivándorlás „kitaposott útja” a már elvándoroltakkal való kapcsolattartás, ami jelentős hatással van a későbbi migrációs döntésekre is* (Rédei M., 2005). Ezt támasztja alá, hogy egyrészt egy-egy országba történő bejutás egyik fő „vágánya” a legtöbb országban ma is a családgyesítés, másrészt az újonnan érkezők sokszor a rokonaiknál, ismerőseiknél telepednek le. *Tehát a több kapcsolattal a településbe jóval „beágyazottabb” a vándorlás, nagyobb potenciális migránsnépesség érhető el a hálózaton családi, baráti, rokoni kapcsolatokon keresztül. Magasabb valószínűséggel választ a vándorló népszerűbb, sok kapcsolattal rendelkező települést, melyről így több információ áll rendelkezésére, mint olyat, melyről keveset tud.* Így a migrációs hálózatok megjelenése befolyásolhatja leginkább – a jövedelemkülönbségek és a vándorlási távolságok mellett – a vándorlások irányát és volumenét.

8. Összefoglalás

Magyarországon a migránsok száma és népességen belüli aránya folyamatosan növekszik. Ennek alapvetően két oka van: egyrészt a magyar népesség fogyása, másrészt a külföldi eredetű népesség növekedése. Hazánkba a rendszerváltást követően kezdtek nagyobb számban vándorolni a külföldi állampolgárok. Ebben az időszakban főként az etnicitásnak volt döntő szerepe, a magyar nemzetiségűek érkeztek túlnyomó többségben. Később, az európai uniós csatlakozást követően a globális tendenciák már nem hagyták érintetlenül a magyar vándorlási hálózatokat: hazánk migrációs forrástere kiszélesedett, nagyobb távolságokból is képes volt vonzani a külföldi állampolgárokat. A Magyarországon élő külföldiek 2011-ben összesen 161 különböző állampolgársággal rendelkeztek és 195 különböző országban (társult országokkal és külbirtokokkal együtt) születtek. A migráns eredetű népesség aránya lassan eléri a lakónépesség 5%-át. Az I. és II. világháborút lezáró békeszerződések következményei, a határokon túl nyúló nyelvi, kulturális kapcsolatok ma is meghatározóak a Kárpát-medence migrációs folyamataiban. A békeszerződések előtti ország területén értelmezve a mai migrációt megállapíthatjuk, hogy a vándorlások mintegy felét belföldi vándorlásként detektálnánk ma is, azaz az I. világháború előtti peremterületekről az ország középpontja felé történő jellemző belföldi népességmozgások a mai napig markánsan meghatározzák a Kárpát-medence migrációs karakterisztikáját. A vizsgált tíz év alatt ez a meghatározottság csökkent; a nyugat-európai, az ázsiai, az afrikai, az amerikai migránsok száma dinamikusabban emelkedik, mint a Kárpát-medence országaiból érkezőké. A két népszámlálás közötti adatok alátámasztják, hogy Magyarországon a lokális migrációs szereptől a globális felé történt elmozdulás. Ugyanakkor a globális migráció során a befogadó országokban általánosan tapasztalható negatív hatások Magyarországon nem érhetők tetten. A migrációnak a közvetlen népességpótló szerepe mellett pozitív gazdasági, társadalmi, demográfiai hatásai is vannak Magyarországra nézve. Fiatalabb korszerkezet, magasabb iskolázottsági szint, több foglalkoztatott, kevesebb munkanélküli jellemzi a migránsokat a lakónépességhez képest. Napjainkban a Kárpát-medencei anyaországi szerep, a környező országok kisebbségekkel kapcsolatos politikája, a transznacionalizmus, a migránsok egy részének többes identitása vagy többes állampolgársága, a vándorlások új formái, a cirkulációs migráció jelensége egyszerre van jelen Magyarországon. Ebből következően nem lehet egységesen nemzetközi vándorokról és nemzetközi vándorlásról beszélni.

Fontos eredménynek tartom, hogy Magyarország vonzó visszavándorlási centrumterületté is vált. Így a Magyarországot elhagyók egy jelentős része hosszú távon nem jelent demográfiai veszteséget, hiszen 190 204 olyan személy élt a 2011-es népszámlálás idején hazánkban, aki külföldön tartózkodott legalább egy évig, de hazatért, visszatelepedett Magyarországra.

Mivel a külföldi állampolgárok területi eloszlása különbözik a magyar népességétől, az országos hatásokat jelentősen felülmúlják az általuk preferált térségekben érezhető befolyások. Három terület emelhető ki migrációs szempontból: Közép-Magyarország, a határ menti járások és a Balaton térsége.

Budapest és Pest megye nagyobb távolságból is vonzza a külföldieket, itt él a legtöbb nem európai migráns. Sok közülük a foglalkoztatott, kisebb az átlagéletkoruk, magasabb az iskolai

végzettségük. Itt elsősorban a gazdaságilag aktív, magasabban kvalifikált külföldi állampolgárok telepsznek le. Az elmúlt tíz év során Budapest globálisan is a migráció célterületévé vált.

Magyarországon, ahol a külföldi állampolgárok legnagyobb része még mindig a szomszédos országokból érkezik, a migránsok területi megoszlásában meghatározó szerepe van a célterületek elhelyezkedésének is. Az új lakóhely választásában tehát a gazdasági centrumterületek mellett a *határ menti térségek* is fontos szerepet játszanak. Ezekben a járásokban nem olyan sokszínű az állampolgárságok szerinti összetétel, főképpen a határ másik oldaláról érkező állampolgárok telepsznek le.

A *Balaton* térségét legtöbbször a német, az osztrák, a holland, a svájci nyugdíjasok, magasabb életkorúak választják új lakóhelyül a nyugdíjak jobb vásárlóerejének kihasználása, illetve a természeti értékek miatt. Az időskorú migráció volumene jelentősen növekedett a két népszámlálás között.

A két népszámlálás között a fenti három térségben erősödött meg legnagyobb mértékben a külföldiek jelenléte Magyarországon. Ugyanakkor globálisan a külföldiek 10 év alatti területi átrendeződéseire az a jellemző, hogy növekvő mértékben a már meglévő gazdasági, társadalmi struktúra szerint oszlanak el Magyarországon. A magasabb presztízsű, magasabban képzett és jobb munkaerő-piaci pozíciókkal rendelkező társadalmi csoportok inkább a jobb gazdasági mutatókkal rendelkező térségekben koncentrálódnak. A külföldi állampolgárok által preferált területeken jelentősen, pozitívan befolyásolják a regionális társadalmi-gazdasági folyamatokat. A Magyarországot érintő migrációban egyszerre két átrendeződés is zajlott az utolsó két népszámlálás között: egyrészt az állampolgárságok szerinti összetétel változott meg, másrészt az eltérő állampolgársági szerkezet indukálta települési átrendeződés is történt.

A népesség horizontális és vertikális területi eloszlására általában is az erős koncentráció a jellemző. Különösen igaz ez a megállapítás a Magyarországon élő külföldi állampolgárokra. Az eltérő vertikális területhasználatról kimutattam, hogy a magas koncentrációs értékek mögött a települések jogállásai közötti, külső összetevőknek van döntő szerepük. A migránsnépesség számára a közepes települések általánosságban nem jelentenek vonzó letelepedési helyet. Vagy a nagyvárosokat, vagy a kisebb településeket preferálják, természetesen más-más okból. A lakó- és külföldi népesség jelentős koncentrálódása figyelhető meg a horizontális térfelosztásokat elemezve is, de nem mindenhol ugyanazokon a helyeken. A preferenciákban a közös területek mellett vannak inkább a külföldiek, illetve inkább a magyarok által kedvelt térségek is.

A migrációs forrásterületek elemzése színes képet festett a hazánkban élő külföldi állampolgárokról. Általánosságban annyit állapíthatunk meg, hogy a kisebb távolságú migrációban az alacsonyabb iskolai végzettségűek nagyobb arányban vesznek részt, míg a nagyobb távolságok esetén a felsőfokú végzettségűek válnak dominánsakká. A migráció potenciális hatásterülete az iskolai végzettséggel, képzettséggel növekszik.

A migrációs forrás- és célterületek összekapcsolása lehetőséget biztosított számomra a migrációs hálózatok tanulmányozására. A szomszédos országok felől Magyarországra tartó migráció magyar települési kapcsolatai skálafüggetlen topológiát mutatnak. A migrációs települési hálózatokban talált topológia oka, hogy a több kapcsolattal rendelkező települések sokkal vonzóbban a migránsok számára, mint a kevesebb fokszámúak. Több összeköttetéssel nagyobb potenciális migránsnépesség érhető el a hálózatokon – családi, baráti, rokoni kapcsolatokon keresztül. Nagyobb valószínűséggel választ a vándorló népszerűbb, sok

kapcsolattal rendelkező települést, melyről így több információ áll rendelkezésére, mint olyat, melyről keveset tud. Ez azt jelenti, hogy a legtöbb magyar településnek migráció révén a szomszédos országok településeivel kevés kapcsolata van (sok a kis foksámú pontok száma), míg kevés település rendelkezik sok kapcsolattal. Ez a megállapítás egyben azt is jelenti, hogy az országos migrációs stratégia helyett a szubszidiaritásnak, a regionális stratégiáknak lehet döntő szerepe a nemzetközi vándorlás folyamatának irányításában.

A kötetben bemutatott folyamatok tartós fennmaradása esetén Magyarország népessége a következő évtizedekben csökkenni fog, óhatatlanul maga után vonva a nyugdíj- és egészségügyi rendszerek megváltozását is. Kérdés, hogy a termékenységi ráta javítását célzó intézkedések rövid vagy középtávon milyen mértékben tudják a népesség fogyását mérsékelni, illetve, hogy milyen szerepe lesz ebben a folyamatban a Magyarországot érő nemzetközi vándorlásnak. Az elvándorlások döntő része Európán belüli mozgás, sok esetben csak ideiglenes jellegű. Magyarország migrációs bevándorlási tere folyamatosan bővül, ami azt jelenti, hogy a szomszédos országok súlya meghatározó marad, de folyamatosan csökkenni fog, több ázsiai és afrikai migránssal számolhatunk a jövőben. A nemzetközi migráció jelensége a szerző véleménye szerint a következő évtizedekben is pozitívan fog hatni Magyarország népességszámára, valamint gazdasági és társadalmi szerkezetére egyaránt. Ezért is lényeges a nemzetközi migráció további vizsgálata, a forrásterületek települési szintű feltárása továbbvitelét a teljes migráns eredetű népességre. A további vizsgálatokhoz a 2016-os Mikrocenzus adhat új, releváns információkat.

Irodalomjegyzék

- Anderson, J. – O'Down, L. (1999): Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meaning, Changing Significance, *Regional Studies*, Vol. 33(7), pp. 593–604.
- Anhony J. Venables (1998): The assessment: trade and location, *Oxford Review of Economic Policy*, Vol 14, No2. pp. 1–6.
- Barabási Albert-László (2008): *Behálózva*. Helikon Kiadó, Budapest, p. 320.
- Baranyi Béla – Balcsók István (2004): Határ menti együttműködés és foglalkoztatás – kelet-magyarországi helyzetkép. In: *Műhelytanulmányok 2004/20*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, p. 29.
- Becsi József (2004): *Népességföldrajz*. p. 360.
- Berne Ágnes (2002): *A globális világ politikai földrajza*. Budapest, p. 435 (ISBN: 963-19-2526-9)
- Bollobás Béla – Erdős Pál (1976): Cliques in Random Graphs. *Math. Proc. Cambridge Phil. Soc.* 80 (3), pp. 419–427.
- Bonacich, Edna (1972): A Theory of Ethnic Antagonism: The Split Labor Market. *American Sociological Review*, Vol. 37, No. 5 (Oct. 1972), pp. 547–559.
- Brubaker, Rogers (1998): Migrations of Ethnic Unmixing in the „New Europe”. *International Migration Review*, Vol. 32, No. 4 (Winter 1998), pp. 1047–1065.
- Bruder Emese (2014): A dolgozó szegények vizsgálata egy új szegényszámtírási módszer alapján az európai unióban. *Gödöllő, PhD doktori értekezés*, p. 189.
- Buchanan Mark (2003): *Nexus, avagy kicsi a világ*. Typotex, Budapest, p. 236.
- Erdős Pál – Rényi Alfréd (1959): „On Random Graphs. I.”. *Publicationes Mathematicae* 6, pp. 290–297.
- Erdős Pál – Rényi Alfréd (1960): On The Evolution of Random Graphs. *Magyar Tudományos Akadémia Mat. Kutató Int. Közl.* 5, pp. 17–61.
- Estélyi Krisztina – Keszegh Béla – Kovács Péter – Mikóczy Ilona (2006): Munkaerőmozgás a szlovák–magyar határ mentén. *Fórum Társadalomtudományi Kutató Szemle VIII. évfolyam no.1*. pp. 25–48.
- Éva Gárdos – Annamária Sárosi – Áron Kincses – Eleonóra Nagy-Forgács (2008): Integrated Database of International Migration Statistics with a Particular Attention to Linking Data Sources. In *Hungarian Statistical Review No 12*, Vol 86. pp.75–87.
- Fercsik Rita (2008): Szülőföldről a hazába – és vissza? In: Szarka László – Kötél Emőke (szerk.): *Határhelyzetek. Külhoni magyar egyetemisták peregrinus stratégiái a 21. század elején*. Budapest, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium. pp. 124–138.
- Gábrity Molnár Irén (2006): Migrációs folyamatok. In: Gábrity Molnár Irén – Ricz András (szerk.): *Kistérségek élete – Délvidéki fejlesztési lehetőségek*. Szabadka, Regionális Tudományi Társaság. pp. 69–72.
- Gellérné Lukács É. – Szigeti B. (2005): *Munkavállalási szabályok az EU tagállamaiban az átmeneti idő alatt*. KJK Kerszöv, Budapest.
- Golubović, P – Marković Krstić, S. (2006): Kretanje stanovništva Vojvodine tokom XX i početkom XXI veka. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*. 121 sz. pp. 39–48.
- Gödri Irén (2005): A bevándorlók migrációs céljai, motivációi és ezek makro- és mikrostrukturális háttére. In: Gödri I. – Tóth P. P.: *Bevándorlás és beilleszkedés*. KSH NKI Kutatási Jelentések 80. 2005/3, Budapest: pp. 69–131.
- Gödri Irén (2007): A kapcsolati tőke szerepe a magyarországi bevándorlásban. *Kisebbségkutatás* 16. évf. 4. szám pp. 699–727.
- Gödri Irén (2010): A vándorlási veszteség Magyarországon az elmúlt évtizedben – avagy hányan is vagyunk valójában? *Korfa*, X. évfolyam 3. szám, p.3.
- Gödri Irén (2011): A Magyarországon élő külföldiek jellemzőinek területi sajátosságai és ezek összefüggése a munkaerő-piaci helyzetükkel. *Demográfia*, 2011. 54. évf. 2–3. szám, 81–120.

- Gödri Irén (2012): Nemzetközi vándorlás. pp. 137–154 In: KSH NKI (2012): Demográfiai portré – jelentés a magyar népesség helyzetéről, Budapest, p. 163.
- Gyémánt Richárd – Szondi Ildikó (2005): A határon túli magyarság demográfiai és társadalomstatistikai sajátosságai. Szeged, p.262.
- Hablicsek László (1996): Népesség-előreszámítások, társadalmi-demográfiai előrebecslések. In: Klinger András (szerk.): Demográfia. Budapest, KSH – ELTE ÁJTK Statisztikai és Jogi Informatikai Tanszék. pp. 375–410.
- Hablicsek László (2004): A nemzetközi vándorlás hatása Magyarország népességének változására. Demográfia, 47. évf. pp. 300–320.
- Hansen, N. (1977): Border Regions: a Critique of Spatial Theory and an European Case Studies, *Annals of Regional Science*, Vol. 11, pp. 1–12.
- Hatton Timothy J. – Williamson Jeffrey G. (2005): *Global Migration and the World Economy: Two Centuries of Policy and Performance*, Mass.: MIT Press, Cambridge p. 488.
- Hunyadi László – Vita László (2008): Statisztika 1-2. Aula Kiadó, p. 648.
- Illés Sándor – Lukács Éva (2002): A személyek szabad áramlásának statisztikai szempontú vizsgálata. In: Illés Sándor – Lukács Éva (szerk.): Migráció és statisztika. KSH NKI Kutatási jelentések, 71. Budapest, pp. 13–51.
- Illés Sándor – Kincses Áron (2008): Foreign Retired Migrants in Hungary In *Hungarian Statistical Review* No. 12, Vol 86. pp. 88–111.
- Illés Sándor (2008): Indirect estimation on the types of international elderly migration in Hungary. *Romanian Review on political Geography* Vol. 8. No 1. pp. 55–63.
- Illés Sándor – Kincses Áron (2009): Cirkuláció és migráció Magyarország nemzetközi vándormozgalmában. *Statisztikai Szemle* 87. évfolyam: (7–8. szám) pp. 729–747.
- Illés Sándor (2013): Időskori nemzetközi migráció. Tullius kiadó, p. 240.
- Izsák Éva (2003): Az állam klasszikus politikai földrajzi értelmezése. In.: *A globális világ politikai földrajza*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, pp. 40–67.
- Járosi Katalin (2005): Nagyváros, politika és reprezentáció – a Berlinben élő magyarok etnicitásának tükrében. In: Kovács Nóra (szerk.): *Tanulmányok a diaszpóráról*. Magyar Tudományos Akadémia, Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 87–95.
- Kapitány Balázs (2013): Kárpát-medencei népszámlálási körkép. Évf. 56, Szám 1, pp. 25–64.
- Kapitány Balázs – Rohr Adél (2013): A Magyarországon állandó lakcímmel rendelkező 18–49 éves magyar állampolgárok mintegy 7,4 százaléka tartózkodik jelenleg tartósan külföldön. *Korfa*, 2013. július; XIII. évfolyam 3. szám p. 3.
- Karácsonyi Dávid – Kincses Áron (2010): Ukrán állampolgárok Magyarországon: nemzeti összetartozás és gazdasági kényszer. *Területi statisztika* 2010. 13. évf. 3. sz. pp. 334–349.
- Kiss Tamás (2007): Demográfiai modellek és a migráció. *Régió*, 18. évfolyam 2. szám, pp. 160–189.
- Kincses Áron (2011): A Kárpát-medence országaiból Magyarországra történő vándorlások demográfiai és geográfiai vonatkozásai, 2001–2008. *Demográfia*, 2010. LIII. Évf. 2-3. pp.205–233.
- Kincses Áron – Langerné Dr. Rédei Mária (2012): Budapest térszerkezetéről. *Településföldrajzi tanulmányok*, 2012/1 (ISSN 2063-4315) pp.76–100.
- Kincses Áron (2012): A Kárpát-medence ezredforduló utáni migrációs hálózatának vizsgálata. KSH, Budapest, p. 115.
- Kincses Áron (2014a): Nemzetközi migrációs körkép Magyarországról a 2011-es népszámlálási adatok alapján. *Területi statisztika*, 54:(6) pp. 590–605.
- Kincses Áron (2014b): Magyarországon élő külföldi állampolgárok területi jellegzetességei. *Területi statisztika*, 54:(4) pp. 448–473.

- Kincses Áron (2014c): A Magyarországon élő külföldi állampolgárok területi koncentrációja, 2001–2011. Területi statisztika, 54:(6) 531–549.
- Kincses Áron – Michalkó Gábor – Tóth Géza (2014): A Magyarország átutazó forgalmában érintett települések lehatárolása. Területi statisztika, 54:(3) pp. 237–252.
- Kocsis Károly – Bottlik Zsolt – Tátrai Patrik (2006): Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régiókban (1989–2002) – MTA FKI, Budapest, p. 197.
- Kofman Eleonore – Youngs Gillian (2003): Globalization: Theory and Practice. Continuum, p. 296.
- Kovács Éva – Melegh Attila (2000): „Lehetett volna rosszabb is, mehattunk volna Amerikába is”: Vándorlástörténetek Erdély, Magyarország és Ausztria háromszögében. In: Sik Endre – Tóth Judit (szerk.): Diskurzusok a vándorlásról. Az MTA Politikai Tudományok Intézete Nemzetközi Migráció Kutatócsoport évkönyve, Budapest, 2000. pp. 93–152.
- Központi Statisztikai Hivatal (2008): Demográfiai Évkönyv, Budapest, p. 195.
- Központi Statisztikai Hivatal (2011): Öregedő falvak Nyugat-Dunántúlon. Budapest, p. 54.
- Központi Statisztikai Hivatal (2013): Magyarország járásai. Budapest, p. 279.
- Központi Statisztikai Hivatal (2015): A társadalom rétegződése. Budapest, p. 274. ISBN 978-963-235-347-0
- Lorenz, M. O. (1905). Methods of measuring the concentration of wealth Publications of the American Statistical Association. Vol. 9 (New Series, No. 70) 209–219.
- Major Klára – Nemes Nagy József (1999): Területi jövedelemegyenlőtlenségek a kilencvenes években. Statisztikai Szemle 1999/6. pp. 397–421.
- Marinović, I. – Bugarin, R. (2006): Migracione karakteristike stanovništva Vojvodine. Zbornik Matice srpske za društvene nauke. 121 sz. pp. 59–67.
- Melegh, Attila (2001). International migration in Hungary in the 1990s pp. 213–224. In: Demographic and Cultural Specificity and Integration of Migrants. Bundesinstitut for Population Research in co-operation with the Network of Integrated European Population Studies. Wiesbaden, Germany p. 243.
- Melegh Attila (2008): Bevándorló nők vándorlásának típusai, okai és formái nyolc európai országban. Demográfia, 2008, Vol 51, no 3-4., pp. 143–180.
- Melegh Attila László (2011): Globalizáció és migráció Magyarországon, EDUCATIO 20:(2) pp. 206–219.
- Molnár József – Molnár D. István (2005): Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, p. 115.
- Murinkó Livia (2013): Első elköltözés a szülői házból Magyarországon. KSH NKI, Kutatási jelentések 94, Budapest, p. 167. ISBN 978-963-9597-26-6
- Nemes Nagy József (1998): Tér a társadalomkutatásban – „Ember-Település-Régió”. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, p. 251.
- Nemes Nagy J. (2009): Terek, helyek, régiók. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Németh Zsolt (2008): A megyék társadalomszerkezete és a vándorlások. Demográfia, LI évf. 2–3, pp. 181–216.
- Németh Zsolt (2011): Az urbanizáció és a térségi társadalomszerkezet változása Magyarországon 1990 és 2001 között. NKI, Budapest, p. 222. (ISSN 0236-736-X, ISBN 978-963-9597-22-8)
- Nijkamp, P. (1998): Moving Frontiers: a Local-global Perspective, Vrije Universiteit of Amsterdam, Faculty of Business Administration and Econometrics, Research Memorandum no. 22. p. 22.
- OECD (2013): International migration outlook 2013, Párizs, p. 419. ISBN: 9789264200159
- Radovanović, M. (1998): Desrbizacija i albanizacija kosovsko-metohijske stare Srbije. Arhiv za pravne i društvene nauke. 84. évf. 3. sz. pp. 38–49.
- Papademetriou D. G.(2006): New Migration Thinking for a New Century, Migration Policy Institute (MPI) p. 25.
- Pető Andrea (2008): A nők migrációja Keletről Nyugatra. Társadalmi nem, mobilitás és azonosulás a jelenkori Európában. Balassi Kiadó, p.272.

- Portes, A. – Dewind, J. (2004): A Cross-Atlantic Dialogue: The Progress of Research and Theory in the Study of International Migration. *International Migration Review*. 38. évf. 4. sz. pp. 828–851.
- Radovanović, M. (1998): Desrbizacija i albanizacija kosovsko-metohijske stare Srbije. *Arhiv za pravne i društvene nauke*. 84. évf. 3. sz. pp. 38–49.
- Ravenstein, E. G. 1885. The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 48: 167–235.
- Rédei Mária (2005): A nemzetközi vándorlás folyamatának irányítása. *Statisztikai Szemle*, 83. évf. 7. sz. pp. 662–680.
- Rédei Mária (2007): *Mozgásban a világ, a nemzetközi migráció földrajza*. Eötvös Kiadó, Budapest, p. 568.
- Rédei Mária – Kincses Áron (2008): A szomszédból érkező migránsok hatása a hazai gazdasági és társadalmi különbségekre. *Közép-Európai Közlemények, Geográfusok, regionalisták és történészek tudományos szemléje*. 1. évf. 1. szám. pp. 3–17.
- Rédei Mária (2009): Foreigners in Budapest. In: *Hungarian Statistical Review* No 13, Vol 87. pp. 31–49.
- Salt John (2001): European migration field. pp. 13–44. In: *Demographic and Cultural Specificity and Integration of Migrants*. Bundesinstitut for Population Research in co-operation with the Network of Integrated European Population Studies. Wiesbaden, Germany, p. 243.
- Samers, Michael (2002): Immigration and the Goba City Hypothesis: Towards an Alternative Research Agenda. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 26., No. 2.: 389–402.
- Sandu, Dumitru (2000): Migrația transnațională a românilor din perspectiva unui recensământ comunitar. *Sociologia Romaneasca* 2000. 3–4. sz. pp. 5–52.
- Schuchmann Júlia (2013) Lakóhelyi szuburbanizációs folyamatok a Budapesti agglomerációban. *Doktori értekezés*, p. 150.
- Soltész Béla – Erőss Ágnes – Karácsonyi Dávid – Kincses Áron (2014): Hungary: cross border migration in a fragmented ethnic space, pp. 72–87. In: Ágnes Erőss – Dávid Karácsonyi: *Discovering migration between Visegrad countries and Eastern Partners*. p. 233.
- Takács Zoltán (2013): *Határok nélküli felsőoktatás*. Doktori értekezés, p. 208.
- Tóth Géza (2013): Bevezetés a területi elemzések módszertanába *Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc*, p.165
- Tóth Géza – Kincses Áron – Nagy Zoltán (2014a): The changing economic spatial structure of Europe, *NORWEGIAN JOURNAL OF GEOGRAPHY*, 2014 Vol 68. ISSN 0029-1951. pp. 301–309.
- Tóth Géza – Kincses Áron – Nagy Zoltán (2014b): *European Spatial Structure*, Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing, 2014. p. 68.
- Tóth Pál Péter (1997): *Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon*. Budapest, Püski Kiadó, p. 238.
- Tóth Pál Péter (2005): A szomszédos országokból bevándorlók lakóhelyi és kulturális jellemzői. *Korfa* 2005/2-3, KSH, NKI pp. 3–7.
- Traistaru Iulia – Peter Nijkamp – Laura Resmini (2002): The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries, *European Communities*, pp. 456.
- Van Geenhuizen, M. – Ratti, R (2001): *Gaining Advantage from Open Borders. An active Space for Regional Development*, Ashgate, Aldershot. p. 398.
- Viszt, E. – Plank, Zs. – Borsi, B. (2001): Mobility of Human Resources in Hungary: An Analysis and Proposal for Regular Collection of Statistics. *Hungarian Statistical Review*. 79. évf. Special Number 6. pp. 79–91.
- Waldinger Roger (2008): “Between “here” and “there”: Immigrant cross-border activities and loyalties,” *International Migration Review*, Vol. 42 No. 1 Spring 2008.
- Walton-Roberts, M.(2004): Transnational Migration Theory in Population Geography: Gendered Practices in Networks Linking Canada and India. *Population, Space and Place*. 10. évf. 3. sz. pp. 361–373.
- Williams, A. M. – Balaz, V. (2008): *International Migration and Knowledge*. Routledge. London.
- Williamson Jeffrey G (2006): *Global Migration, Finance and Development*, Vol 43, No3. p. 11.

